

Η ψυχανάλυση πάει κινηματογράφο

Τριήμερο Βιωματικό Σεμινάριο με ταυτόχρονη **προβολή** της πολυβραβευμένης **ταινίας «Ένας χωρισμός»** του Asghar Farahdi (2011).

13 έως 15 Νοεμβρίου 2015

Σάββας Μπακιρτζόγλου

Ψυχολόγος-Ψυχαναλυτής

Περιεχόμενα

1. Η συνάντηση της ψυχανάλυσης με τον κινηματογράφο
2. Η ταινία: «Ένας χωρισμός» του Asghar Farahdi (2011)
3. Το αντικείμενο της επιθυμίας.
4. Η σχέση μητέρας-παιδιού
5. Ερωτική διέγερση και ερωτική επιθυμία
6. Η παθολογία των αντικειμενοτρόπων σχέσεων
- 6.1 Η παθολογία προερχόμενη από οιδιπόδειες συγκρούσεις
- 6.2 Η παθολογία του ναρκισσισμού
7. Ο γάμος σε συνθήκες οικονομικής κρίσης. Το διαζύγιο/χωρισμός.
8. Η επίδραση του πτωχευμένου ελληνικού κράτους στο γάμο.
9. Περί του γυναικείου ναρκισσισμού: εκείνες που δεν ξέρουν ν'αγγίξουν μια καρδιά χωρίς να την τσαλακώσουν.
10. Ο διαστροφικός ναρκισσιστικός άνδρας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Η συνάντηση της ψυχανάλυσης με τον κινηματογράφο

Ο Freud δεν περιόρισε την ψυχανάλυση-ως ψυχολογία του βάθους-μόνο στη θεραπεία των νευρώσεων αλλά την συνέδεσε επίσης με την κατανόηση τού πολιτισμού, της διανόησης και την τέχνης γενικότερα. Έκανε λόγο για δημιουργική φαντασία, φαντασιώσεις και ονειροπολήσεις οι οποίες επεξεργαζόμενες εσωτερικά (δημιουργική ενόρμηση κατά Winnicott) μπορεί να οδηγούν, σε ορισμένες περιπτώσεις, στην παραγωγή του έργου τέχνης. Δεν γνωρίζουμε ακριβώς αν, πώς και σε ποιο βαθμό ωφελήθηκε (ή και ζημιώθηκε) η τέχνη από την ψυχανάλυση, αντίθετα υποστηρίζουμε ότι η ψυχανάλυση και οι μελετητές της απόλαυσαν τον συγχρωτισμό μαζί της, φωτίστηκαν και επιμορφώθηκαν από τον φαντασμαγορικό και σαγηνευτικό της μεγαλείο. Η τέχνη έγινε η μούσα των ψυχαναλυτών η οποία τους γονιμοποίησε, τους άρδευσε ενορμητικά και άμβλυνε τις γωνίες τους διευρύνοντας παράλληλα το κλινικό και ερευνητικό τους πεδίο.

Φαίνεται πως η ψυχανάλυση έχει να μας πει για τον κινηματογράφο, αλλά και για την τέχνη γενικότερα. Ο Lacan αναφέρει κάπου ότι ο συγγραφέας ξέρει όσα κι ο ψυχαναλυτής αλλά διαισθητικά, χωρίς να έχει ψυχαναλυτική γνώση. Αυτό συμβαίνει αποκλειστικά χάρη στη χρήση της γλώσσας αλλά, προφανώς, μπορούμε να το πούμε επίσης για τους σκηνοθέτες και τους άλλους δημιουργούς. Ο Lacan, όπως ο Freud, θεωρεί ότι οι καλλιτέχνες είναι αυτοί που διδάσκουν τους ψυχαναλυτές. Οι αναφορές σε συγγραφείς όπως ο Σοφοκλής, ο Shakespeare, ο Joyce, ο Poe (για να αναφέρουμε μερικούς αγαπημένους του Lacan), είναι πάμπολλες στην ψυχαναλυτική βιβλιογραφία. Ο Lacan, στο 6ο σεμινάριό του με αφορμή τον Amlet, θα μιλήσει για την επιθυμία και, φυσικά, υπάρχει ο Οιδίποδας που ακόμα μνημονεύεται με τον γνωστό τρόπο.

Ο Freud υποστήριζε ότι ο καλλιτέχνης πραγματεύεται με τα μέσα που διαθέτει αυτό που προσπαθεί εντέλει να προσεγγίσει η ψυχανάλυση. Η χρήση της γλώσσας στην ψυχαναλυτική πρακτική ίσως κάνει πιο προφανή αυτήν την προβληματική επειδή ως ομιλ-όντα κολυμπάμε μέσα στην γλώσσα. Όμως δεν παύουν και οι άλλες τέχνες, συμπεριλαμβανομένου και του κινηματογράφου, να πραγματεύονται εντέλει το

αδύνατο, το ανείπωτο, αυτό το χάσμα ανάμεσα στην ενορμητική απαίτηση του έμβριου και την γλώσσα, που αποτελεί το ίδιο του ομιλ-όντος, που είναι ο άνθρωπος. Ο πολιτισμός εν γένει αποτελεί την προσπάθεια του ανθρώπου να ημερεύσει την ενόρμηση, κάτι που ποτέ δεν κατορθώνεται απολύτως. Ο καλλιτέχνης μας προτείνει, και πολλές φορές με αριστουργηματικό τρόπο, τη δική του θέση ως προς αυτό.

Η λέξη «ψυχανάλυση» εμφανίζεται για πρώτη φορά στα γραπτά του Freud το 1896 ενώ, συμπτωματικά, είναι στις 28 Δεκεμβρίου του 1986 που οι αδερφοί Lumiere έπαιξαν την πρώτη τους ταινία στο Παρίσι. Ψυχανάλυση και κινηματογράφος βίοι παράλληλοι; Πού συναντούνται και που τέμνονται; Αλληλοσυμπληρώνονται ή συγκρούονται; Πόσο εξελίχθηκαν έκτοτε; Η συνάντηση της ψυχανάλυσης με τον κινηματογράφο ήταν αναπόφευκτη αφού αμφότερες οι φωνές καταδεικνύουν με τον δικό τους τρόπο την πολυπλοκότητα της προσωπικότητας του ανθρώπου. Τα εσωτερικά δράματα τα οποία αποκαλύπτει η ψυχανάλυση μπορούν να ζωντανεύουν (προβάλλονται) εξίσου στη μεγάλη οθόνη της κινηματογραφικής φαντασμαγορίας. Η χρήση της γλώσσας στην ψυχανάλυση γίνεται γλώσσα των εικόνων στον κινηματογράφο. Η κινηματογραφική τέχνη και τεχνική είναι οι μόνες οι οποίες επιτρέπουν μια τόσο υψηλή ταχύτητα ακολουθίας των εικόνων ώστε αυτή να «μιμείται» απόλυτα την κινητική ρευστότητα και ευμεταυλητότητα των αναπαραστάσεων του ψυχικού μας οργάνου.

Στην «Επιτομή» του ο Freud (1939), σημείωνε ότι η λιβιδώς είναι κινητική, δείχνει ιδιαίζουσα ρευστότητα, το γλοιώδες είναι η προεξάρχουσα ιδιότητά της. Εντούτοις το 1937, είχε περιγράψει την κολλώδη φύση της λιβιδούς ως μια μορφή αντίστασης στην ψυχανάλυση, ενδεικτική της δυσκολίας των ενορμήσεων ν' αποσύρουν τις επενδύσεις τους από ένα αντικείμενο για να τις μετατοπίσουν σ' ένα άλλο.

Είναι προφανής και στις δύο δραστηριότητες η λειτουργία της **εργασίας** του **ονείρου** όπως το κατανοεί η ψυχαναλυτική πράξη. Ας μην ξεχνάμε ότι το Hollywood, η μητρόπολη του κινηματογράφου είχε το προσωνύμιο «βιομηχανία ονείρων». Ο μηχανισμός της κινηματογραφικής αλληλουχίας των κινούμενων φωτεινών εικόνων στον κινηματογράφο προσιδιάζει σε αυτόν της ονειρικής μας ζωής. Πρόκειται για τα περιεχόμενα του ψυχικού μας χώρου: φαντασιώσεις, αναμνήσεις, ονειροπόληση. Η ψυχαναλυτική προσέγγιση της φαντασιοκοπίας του κινηματογραφικού έργου βασίζεται μεταξύ άλλων στην αποκάλυψη της εργασίας του ονείρου η οποία

συμπυκνώνεται μέσα στην πλοκή. Πρόκειται για το πρότυπο της ανάλυσης μιας επιφάνειας εικόνων οι οποίες κρύβουν κάτι άλλο (αλληγορία και συμβολισμός)... Δεν θα συνιστούσε το ίδιο της όποιας καλλιτεχνικής παραγωγής η συμπύκνωση ενός άπειρου αριθμού λανθανόντων περιεχομένων;

Ο B.D. Lewin (1949) κάνει λόγο για την **οθόνη** του **ονείρου**. Πρόκειται για την επιφάνεια πάνω στην οποία φαίνεται ότι προβάλλεται το όνειρο. Συνιστά το άσπρο φόντο, παρόν στο όνειρο, ακόμα και όταν δεν το βλέπουμε. Πάνω σε αυτήν την οθόνη ή μπροστά της λαμβάνει χώρα το έκδηλο περιεχόμενο του ονείρου. Ο ονειρευόμενος σπανίως κάνει αναφορά στην οθόνη του ονείρου. Κατά τον Lewin (1946) είναι το **στήθος** το οποίο αναπαρίσταται στον ύπνο μέσω της οθόνης του ονείρου. Υπάρχουν εδώ συνιστώσες στοματικών φαντασιών. Πρόκειται εδώ για τη σύνδεση του ονείρου με το πρώτο αντικείμενο του υποκειμένου, το εσωτερικευμένο μητρικό στήθος. Ο ονειρευόμενος συγχωνεύεται με την εσωτερικευμένο μόρφωμα του μαστού (στήθους) και αποχωρίζεται από αυτό όταν ξυπνά. Με αυτήν την έννοια το όνειρο είναι ένα παλινδρομικό φαινόμενο, ένα μόρφωμα που αντλεί τις ρίζες του στο βίωμα του θηλασμού (πρώιμη σχέση του βρέφους με το στήθος). Ο πρώτος ύπνος του παιδιού είναι άνευ ονειρικού περιεχομένου. Τα μεταγενέστερα υπναγωγικά φαινόμενα τα οποία προηγούνται του ύπνου αναπαριστούν μια στοματική ενσωμάτωση του στήθους. Επίσης η οθόνη του ονείρου αναπαριστά την πραγμάτωση της επιθυμίας για ύπνο. Κατά τη στιγμή που αποκοιμώμαστε το στήθος περιλαμβάνεται στον αντιληπτικό μας κόσμο : επιπεδώνεται ή τείνει να γίνει επίπεδο. Κατά την αφύπνιση εξαφανίζεται. Συμπερασματικά, το όνειρο προβάλλεται πάνω στο επίπεδο στήθος, την οθόνη του ονείρου.

Η πεμπουσία στην εργασία του ονείρου είναι η λειτουργία της **εικονοποίησης** (ή εικονοποιίας). Πρόκειται για *εικονικές αναπαραστάσεις μιας φαντασίας*. Το όνειρο συνήθως μας εμφανίζεται σαν μια *εικόνα* και το θυμόμαστε διαμέσου ενός απροσδιόριστου «ψυχικού» ματιού. Η διαδικασία της **εικονοποίησης** αφορά στη μετατροπή των σκέψεων αφηρημένων και λανθανουσών, ασυνειδήτων και προσυνειδητών σε **οπτικές εικόνες** όπως τα ιερογλυφικά τα οποία δεν προφέρονται αλλά εκφράζουν άλλα σημεία δηλαδή *σημαίνουν*: οι αφηρημένες σκέψεις μετατρέπονται σε εικαστική γλώσσα. Λέμε ότι τα όνειρα τα «βλέπουμε». Και πράγματι, παρόλο που δεν τα βλέπουμε ως εξωτερικά τοπία παρουσιάζονται σε μας ως ψυχικές σκηνογραφίες, ως εικόνες του εσωτερικού μας κόσμου. Τα όνειρα λόγω της εικονικότητάς τους παρουσιάζονται στον ονειρευόμενο ως εικόνες και έχουν συμβολικό περιεχόμενο, λειτουργούν περίπου όπως η γλώσσα που μιλάμε. Το εικονιστικό σύμβολο, κατ'αναλογία με το γλωσσικό σημείο συνδέει ένα σημαίνον μ'ένα σημαινόμενο ή με μια αλυσίδα σημαινομένων. Στη γλώσσα του ασυνειδήτου, αυτή που μιλάει το όνειρο, τα σύμβολα είναι κυρίως σεξουαλικά.

Μολονότι ο Freud προσέγγισε και ανέλυσε τις πλαστικές τέχνες (γλυπτική, ζωγραφική, αρχιτεκτονική), επίσης την ποίηση και τη λογοτεχνία, ομοίως την αρχαιολογία-ο ίδιος ήταν φανατικός αρχαιολόγος και συλλέκτης- εντούτοις η

μουσική δεν τον συγκινούσε σχεδόν καθόλου ενώ αποστασιοποιήθηκε τελείως από την έβδομη τέχνη η οποία, ως ομήλικη με το «κίνημα» της ψυχανάλυσης, έκανε τότε και αυτή τα πρώτα της βήματα... Βέβαια ο Freud αφέθηκε να κινηματογραφηθεί από τους έμπιστους του όπως π.χ. από τη Μαρία Βοναπάρτη και τον Rene Laforgue, όμως όταν το 1924 ο αμερικανός κινηματογραφιστής *Samuel Goldwyn* τον πλησίασε θεωρώντας τον ως ένα από τους διάσημους ειδικούς περί του έρωτος- σχεδίαζε μια ταινία με τίτλο «οι διασημότεροι έρωτες» για την ιστορία της αγάπης-ο ιδρυτής της ψυχανάλυσης αρνήθηκε τη συνεργασία. Το ίδιο συνέβη όταν το 1925 ο *Hans Newmann* ήθελε να κάνει μια μεγάλη ταινία για την ψυχανάλυση. Ο Freud διατεινόταν ότι οι αφηρημένες έννοιες της ψυχανάλυσης δε θα μπορούσαν να αποδοθούν ορθά μέσω της πλαστικότητας του κινηματογράφου και ότι αυτό θα μπορούσε να βλάψει την εξάπλωσή της η οποία –όπως υποστήριζε-ούτως ή άλλως προσέκρουε στην οικουμενική αντίσταση του ανθρώπου απέναντι στο καινούργιο (νεωτεριστικό). Μήπως όμως ήταν ο ίδιος ο οποίος τελικά αντιστεκόταν στο νεωτερισμό του κινηματογράφου; Επίσης η επιφύλαξη του αφορούσε γενικότερα στην έβδομη τέχνη ή ειδικότερα σ'εκείνους τους δημιουργούς οι οποίοι ζητούσαν ν'αναπαραστήσουν κινηματογραφικά την ψυχανάλυσή του; Όπως και νάχει προμηνυόταν μια ιστορία τεταμένων σχέσεων ανάμεσα στα δύο πεδία. Ευτυχώς, η σχετική διστακτικότητα του ιδρυτού της ψυχανάλυσης δε μεταδόθηκε και στους προοδευτικούς μαθητές του πρωτίστως στους Ferencsi, Karl Abraham και Hans Sachs οι οποίοι παντοιοτρόπως συνεργάστηκαν –με ενθουσιασμό και πάθος ο τελευταίος-με τους ανθρώπους του κινηματογράφου. Τον Φεβρουάριο του 1913 ήταν σαφές το «γλίστρημα» των μαθητών της τότε ψυχαναλυτικής εταιρείας προς την κινηματογραφική εικονοπλασία. Η μούσα τους *Lou Andreas Salome* έγραφε στο κόκκινο σημειωματάριό της ότι το μάθημα κάποιου Σαββάτου εκείνης της εποχής είχε αντικατασταθεί «από μια συνεδρία φωτεινών προβολών αφιερωμένων στις τελευταίες ανασκαφές της Ρώμης». Το ίδιο το βράδυ ο Victor Tausk διευθυντής του φροϋδικής διδασκαλίας έβγαλε τη Lou και την συνόδευσε στον κινηματογράφο. Η νεαρή ψυχαναλύτρια θα έγραφε αργότερα ότι ο κινηματογράφος «εμπλουτίζει τις αισθήσεις μας με μια πανδαισία εικόνων μορφών και εντυπώσεων και αυτό είναι για εμάς ένα είδος δώρου..» και ότι « τόσο για τον χειρόνακτα τον σφυροκοπημένο από την στυγνή ρουτίνα της ύπαρξής του όσο και για τον διανοούμενο που είναι δέσμιος στο επαγγελματικό του κάτεργο ή βουτηγμένος στις σκέψεις του, ο κινηματογράφος γίνεται ένα είδος όασης και διαφυγής προς την τέχνη».

Εντούτοις ήταν ο κινηματογράφος ο οποίος βιάστηκε να συναντήσει πρώτος την ψυχανάλυση και όχι το αντίθετο. Αρχικά βέβαια η πρόθεση της εβδομης τέχνης προς την ψυχανάλυση ήταν μάλλον σε επίπεδο ερευνητικό και άντλησης πληροφοριών (documentaire), ένα νοιάξιμο για τον ίδιο τον Freud και το έργο του κάπως δημοσιογραφικό θα λέγαμε. Είναι μόνο από τις αρχές της δεκαετίας εβδομήντα που η κινηματογραφική θεωρία άρχισε να δανείζεται επίσημα ψυχαναλυτικές έννοιες και να χρησιμοποιεί τα ψυχαναλυτικά «εργαλεία». Ίχνη της ψυχαναλυτικής (ή ψυχιατρικής) σκέψης βρίσκουμε πρώιμα με τις ταινίες «*Τα μυστήρια της ψυχής*» του *G.W.Pabst* - δείγμα του γερμανικού εξπρεσιονισμού της εποχής η οποία παίχτηκε το 1925 και η οποία είχε αποσπάσει διθυραμβικές κριτικές-και «*Το ιατρείο του κ. Calligari*» του *R.Wiene*. Πρόκειται για ταινίες βωβού κινηματογράφου και επομένως υψηλής καλλιτεχνικής αξίας αφού η έλλειψη ήχου είναι προς όφελος της αφαιρετικής εργασίας, όπως το αόρατο στην μουσική ή το ανήκουστο στη ζωγραφική. Στον βουβό κινηματογράφο το έργο απελευθερώνεται θριαμβευτικά από τη σκλαβιά της λέξης και την κατίσχυση της γλώσσας. Αργότερα κινηματογραφιστές όπως λόγου χάριν ο *Bergman*, ο *Antonioni* ή ο ημέτερος *Αγγελόπουλος* επαναφέρουν με τον τρόπο τους τη σιωπή στο βλέμμα... Κατά τη δεκαετία του τριάντα η ψυχανάλυση ως μέθοδος εμφανίζεται αρκετά συχνά στον κινηματογράφο, αναπαρίσταται όμως με τρόπο ενίοτε σαρκαστικό και σίγουρα επιφανειακό και ανακριβή. Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο οι ψυχίατροι επικαλούνται συχνά την ψυχανάλυση για τη θεραπεία των τραυματιών πολέμου γεγονός που την καθιστά σοβαρότερη και προσφιλέστερη στα μάτια του κοινού. Εντούτοις συνεχίζεται η αναπαραγωγή των σκηνοθετημένων ανακριβειών σε ότι αφορά το ψυχαναλυτικό πλαίσιο: ο ψυχαναλυτής π.χ. εμφανίζεται να είναι καθισμένος δίπλα στον αναλυόμενο και όχι από πίσω του, παρουσιάζεται να κρατάει σημειώσεις καθώς ακούει, ενώ ο αναλυόμενος μπορεί να παρουσιάζεται καθιστός και όχι ξαπλωμένος στο ντιβάνι. Επιπροσθέτως είναι συχνότατο το μπέρδεμα ανάμεσα στην ψυχιατρική και την ψυχανάλυση, ενώ σε πολλές περιπτώσεις η ψυχαναλυτική πράξη ταυτίζεται με την ύπνωση. Είναι επειδή το ασυνείδητο είναι άτοπο, άχρονο και δεν παραδίδεται στην έξωθεν θέαση που ο κινηματογράφος αποτυγχάνει πολύ συχνά ν'αναπαραστήσει επακριβώς την ψυχαναλυτική κατάσταση;

Η καχυποψία του Freud απέναντι σε όσους ήθελαν να κινηματογραφήσουν την ψυχανάλυση έφτασε να επιμολύνει και την ίδια την Anna Freud η οποία ήταν σθεναρά αντίθετη σε όποιο σχέδιο δημιουργίας μιας ταινίας για τη ζωή του εκλιπόντα πατέρα της. Το 1962 ο *John Huston* αρνήθηκε στην *Marilyn Monroe* τον πρωταγωνιστικό ρόλο (Cecily) στο έργο του «*Freud, the Secret Passion*» φοβούμενος την οργή της κόρης του Anna. Κάτω απ'αυτές τις συνθήκες είναι πολύ λίγες οι ταινίες οι οποίες σκηνοθέτησαν την φιγούρα του ιδρυτού της ψυχανάλυσης ή αν το έκαναν ήταν με πλάγιο, υπαινικτικό και υπονοούμενο τρόπο όπως στα έργα «*The Seven Percent Solution*» (*H.Ross, 1976*), «*Sogni d'oro*» (*N.Moretti 1981*), «*Nineteen Nineteen*» (*H.Brody 1984*), «*Lovesick*» (*M.Brickman 1983*). Το Hollywood αρχίζει να σκηνοθετεί ολοένα περισσότερο τις κλασσικές ψυχαναλυτικές έννοιες: τη νεύρωση, το άγχος, το οιδιπόδειο σύμπλεγμα, την απόθεση του παιδικού τραύματος, την κάθαρση... Οι σχετικές ταινίες είναι αρκετές: «*Secret beyond the door*» (*F.Lang, 1948*), «*Suddenly Last Summer*»(*J.L.Mankiewicz 1959*), «*The Snake Pit*»(*A.Litvak 1949*), «*Marnie*»(*Hitchcock, 1964*). Το **όνειρο** επίσης θα κατακτήσει τη θέση που του αξίζει στην κινηματογραφική παραγωγή. Είδαμε την ταινία «*Spellbound*» με σκηνοθετικές-διακοσμητικές δημιουργίες διαχειρός *Salvator Dali*. Επίσης η ιδέα του ονείρου πρωτοστάτησε στις ταινίες «*Pursued*» (*R. Walsh, 1949*), «*Lady in the Dark*» (*M.Leisen 1944*), «*The Three Faces of Eve*» (*N.Johnson, 1957*).

Οι εξαιρετικοί «ψυχαναλύζοντες» κινηματογραφιστές αυτής της περιόδου είναι μεταξύ άλλων οι *I.Bergman*, *A.Hitchcock*, *S.Kramer*. Στις ταινίες του Bergman «*Η σιωπή*» (1963), «*Persona*» (1966), «*Φθινοπωρινή Σονάτα*»(1978) μολονότι δεν σκηνοθετείται κάποιος ψυχαναλυτής επί το έργο ούτε κάποια ψυχαναλυτική διαδικασία, εντούτοις η υφέρει η ψυχαναλυτική πρόθεση. Παρομοίως και στις ταινίες «*Written on Wind*»(*D.Sirk 1956*), «*de Peeping Tom*»(*M.Powell, 1960*). Εδώ οι ψυχαναλυτικές έννοιες μολονότι δεν είναι έκδηλες εμφανίζονται λανθανόντως με άκρα λεπτότητα και ακρίβεια. Δε θα συλλογιζόμαστε το ίδιο για τον «ανδαλουσιανό σκύλο» του *Luis Bunuel*(1928, ένα γιγάντιο **όνειρο** 90 λεπτών...); Επίσης ξεχωρίζουν οι ταινίες «*Le septieme Ciel*» (1998, τόσο ως προς το σενάριο όσο και ως προς τη σκηνοθεσία), και «*Passage a l'acte*» (*F.Girod, 1977*)

Τις τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα οι κινηματογραφιστές επαναφέρουν μια πιο κριτική στάση απέναντι στην ψυχανάλυση με δημιουργούς όπως τον *B. De Palma* («*Dressing to kill*», 1980). Επίσης οι «ψυχαναλυτές» του *Woody Allen* συνιστούν ως επί το πλείστον τις χιουμοριστικές καρικατούρες των ταινιών του, όπως το «*Another Woman*»(1988). Σε χιουμοριστικό ύφος και η ταινία «*Un divan a New York*» του *C. Ackerman* (1977). Ο κινηματογράφος δεν παραλείπει βέβαια ν' αποκαλύπτει και τις νευρώσεις των ψυχαναλυτών όπως ενδεικτικά στο έργο «*The Cobweb*» (V.Minelli 1955) όπου ο ψυχαναλυτής, γιατρός σε μια κλινική είναι μισογύνης και ανίκανος να ικανοποιεί τη γυναίκα του.

Είναι κάτω από το προηγούμενο της επιφυλακτικότητας του Freud που η ψυχανάλυση καθυστέρησε να κινηθεί προς τον κινηματογράφο; Πάντως από την στιγμή που έσπασε ο πάγος ανάμεσα στα δύο μέρη η ψυχανάλυση ρίχτηκε με τα μούτρα στην εμβάθυνση του κινηματογραφικού δρώμενου, με τον ίδιο ακριβώς οίστρο που ο ιδρυτής της το είχε πρωτότερα κάνει με άλλες μορφές τέχνης. Αν και πρώιμα, ήδη το 1916, ο *Munsterberg* συνέθεσε το δοκίμιο: «*Ο κινηματογράφος: ψυχολογική μελέτη*» η πρώτη πραγματική ψυχαναλυτική προσέγγιση κινηματογραφικού έργου μας έφτασε όψιμα και αφορά στην ταινία «*Young Mister Lincoln*» (1939, *J. Ford* με πρωταγωνιστή τον *H.Fonda*). Εδώ αναδύεται το θέμα του νόμου και η αναπαράστασή του μέσα από τον μύθο του Οιδίποδα. Στις εκατοντάδες των ταινιών που αναλύονται έκτοτε συμπυκνώνονται πίσω από τις εικόνες οι ακρογωνιαίοι λίθοι της ψυχαναλυτικής κοσμοθεωρίας όπως συμβολικές πατροκτονίες, παιδοκτονίες, φιλομοφυλίες, ευνουχιστικές μαμάδες, κ.λ.π. Ο *J.L. Baudry* μελέτησε τη σπουδαιότητα του «βλέπειν» στον κινηματογράφο, ο *G. Rosalato* τις διαφορετικές έννοιες στις οποίες παραπέμπει η λέξη «**οθόνη**», ο *N.Brown* τον φετιχισμό στα «*films noirs*» κ.λ.π. Η μελέτη του κινηματογραφικού έργου με φροϋδικούς όρους-*Bruce Kawin, Marsha Kinder, Robert Eberwein* κ.α.- αφορά τόσο στην διερεύνηση των προσώπων (ήρωες, χαρακτήρες) της ταινίας όσο και του εμπνευστού της ο οποίος καθώς δημιουργεί, συγκεντρώνει την προσοχή του στο ασυνείδητο της ψυχής του, «τείνει το ους» σε όλα τα ενδεχόμενά της και τους επιτρέπει μια καλλιτεχνική έκφραση αντί να τα λογοκρίνει. Μήπως τελικά οι κινηματογραφιστές γνωρίζουν για το ασυνείδητο περισσότερο ακόμα και από τους ψυχαναλυτές; Επίσης σε ποιόν βαθμό τελικά οι ίδιοι μπορεί να **προβάλλουν** εαυτόν επί των ηρώων των ταινιών τους και σε ποιο βαθμό μέσα από την κινηματογραφική

επανάληψη μιας ίδιας θεματικής «φθείρουν» το τραυματικό μέσα τους (π.χ. έργα του *P.Almodovar κ.α.*)

Όσο για τον **θεατή** αυτός συχνά έχει ανάγκη για τη διάσωση του ψυχικού του χώρου να τοποθετήσει κάποιες εικόνες ανάμεσα στον ίδιο και την αβάσταχτη εξωτερική πραγματικότητα. Ο θεατής είναι μοναδικός, συγκινείται με τον δικό του προσωπικό τρόπο και προσδίδει στην ταινία -ως ξεχωριστός ερμηνευτής- τα δικά του νοήματα. Οι αναμνήσεις του προβάλλονται στην λευκή φωτεινή **οθόνη** έτσι ώστε ο κινηματογράφος να συμμετέχει στην ιστορία αυτής καθεαυτής της παιδικότητάς του, καθώς το εξωτερικό/ συλλογικό (αυτό που δείχνει η ταινία) μπορεί να γίνεται εσώτατο και ιδιωτικό (τον αφορά προσωπικά). Τότε είναι ως εάν οι πολύ πρώιμες περιπέτειες του θεατή να ξεπηδάνε μέσα από την οθόνη. Αν αυτός ευχαριστείται να βλέπει ταινίες είναι επειδή ηδονίζεται καθώς το Εγώ του χωρίζεται σε μερικά Εγώ που αναπαρίστανται από τους διάφορους ήρωες της ταινίας οι οποίοι συγκρούονται αναμεταξύ τους. Πρόκειται για την **ταύτιση** του θεατή με τους χαρακτήρες του έργου οπότε αυτός μπορεί να ζει π.χ. την ηρωική επανάσταση κατά του πατέρα (ή των αναπαραστάσεών του) ή μια μαζοχιστική ικανοποίηση στην ταύτιση με τον πολυπαθή ήρωα, πάντα εκ του ασφαλούς αφού στην πραγματικότητα δεν απειλείται ο ίδιος.

Το πολύ γνωστό γαλλικό περιοδικό «*Les cahiers du cinema*» είναι επηρεασμένο από τις ιδέες του ψυχαναλυτού *Lacan* και του φιλόσοφου *Derrida* οι οποίοι διερευνούν το βίωμα του κοινού, τις βαθιές δομές που επενεργούν μέσα στο έργο και τον τρόπο μέσω του οποίου παράγεται το νόημά του. Κοντά σ'αυτούς είναι και ο *Christian Metz* οι ιδέες του οποίου μελετώνται υποχρεωτικά στις πανεπιστημιακές κινηματογραφικές σπουδές. Κατά τον *Lacan* η κάμερα συνιστά ένα βλέμμα και μια προοπτική κοιτάγματος επί της αφηγηματικής αλληλουχίας της ταινίας. Έτσι ο κινηματογράφος θα μπορούσε να αποτελεί μια ιστορική συνέχεια της πατριαρχίας καθώς προάγει το βλέμμα του αρσενικού ήρωα και υποβιβάζει τη γυναίκα ως απλό αντικείμενο κοιτάγματος.

2. Η ταινία: «Ένας χωρισμός» του Asghar Farahdi (2011)

Η Σιμίν, μια περσίδα γυναίκα μικρο/μεσοαστή θέλει να χωρίσει από τον άντρα της τον Ναντέρ, επειδή εκείνη θέλει να φύγουν από την πρωτεύουσα της χώρας τους και να πάνε να ζήσουν αλλού γυρεύοντας, όπως ισχυρίζεται, ένα καλύτερο μέλλον για την Τέρμε την εντεκάχρονη κόρη τους. Ο σύζυγος δεν συμφωνεί με την απόφαση της γυναίκας του, αρνείται να την ακολουθήσει, γιατί έχει να φροντίσει τον πατέρα του που υποφέρει από Alzheimer. Ανάμεσά τους η κόρη τους- στην οποία πέφτει όλο το βάρος της μεταξύ τους σύγκρουσης- παρακολουθεί από κοντά την εξέλιξη ενός δράματος με δάκρυα στα μάτια και καλείται να αποφασίσει με ποιόν από τους δύο θα επιλέξει να ζήσει.

Η Σιμίν δείχνει απόλυτα **εγκλωβισμένη**. Συνθλίβεται από το βάρος, τουλάχιστον φαινομενικά, των κοινωνικοθηρσκευτικών και πολιτικών δεδομένων της εξωτερικής πραγματικότητας στην χώρα όπου ζουν. Εδώ η αστυνόμευση, θρησκευτική και δικαστική, δείχνει να λειτουργεί- αντικαθιστώντας εν πολλοίς την κανονιστική λειτουργία ενός εσωτερικευμένου Υπερεγώ- εν είδει ενός αυστηρού και αδέκαστου τιμωρού/ λογοκριτή. Στη σχέση με τον άντρα της εκείνη προσκρούει στην άκαμπτη, μάλλον ιδεοψυχαναγκαστικής ποιότητας προσήλωσή του στην φροντίδα του ανήμπορου πατέρα του: εκείνος δεν θέλει να τον εγκαταλείψει και αυτό συγκροτεί τον προσηματικό λόγο για τον οποίο δεν αναγνωρίζει την πρόθεση της γυναίκας του να εγκαταλείψουν τη χώρα και ούτε συζητά να την εγκαταλείψει. Η σύγκρουση ανάμεσα στην τάση του οργανισμού για αλλαγή και τον φόβο μπρός στο άγνωστο και το καινούργιο ;

Μένουμε οι ίδιοι, δεν αλλάζουμε, τείνουμε προς την ακινησία και τον θάνατο και, εν τέλει, εξελισσόμαστε μόνο και μόνο επειδή εξωτερικοί/ περιβαλλοντικοί παράγοντες μας αναγκάζουν να προσαρμοζόμαστε σε καινούργιες συνθήκες ζωής. Ο Cahn (1991) αναφέρεται στην εγκατάσταση αντιδράσεων κυκλικού τύπου που απομακρύνουν οποιαδήποτε αλλαγή, εκτός της *αναγκαστικής αναπαραγωγής απαντήσεων σε κλειστό κύκλωμα*. Παρατηρείται στον ανθρώπινο οργανισμό μια σύγκρουση ανάμεσα στην τάση για αλλαγές, για μετακινήσεις για κινήσεις στη ζωή (κινητοποίηση του ψυχικού οργάνου), και στην τάση για μια ζοφερή ησυχία ναρκισσιστικής προβληματικής. Φαίνεται ότι ενυπάρχουν και τα δύο: ο φόβος και η επιθυμία της αλλαγής, η έλξη και ο φόβος για το καινούργιο, η φοβία και η ευχή της ακινησίας, της αμεταβλητότητας. Στην «Επιτομή» του ο Freud (1939), σημείωνε ότι η λιβιδώς είναι κινητική, δείχνει *ιδιάζουσα ρευστότητα*, το γλοιώδες είναι η προεξάρχουσα ιδιότητά της. Εντούτοις το 1937, είχε περιγράψει την κολλώδη φύση της λιβιδούς ως μορφής αντίστασης στην ψυχανάλυση, ενδεικτικής της δυσκολίας των ενορμήσεων ν'αποσύρουν τις επενδύσεις τους από ένα αντικείμενο για να τις μετατοπίσουν σ'ένα άλλο. Παρομοίως, η Ποταμιάνου

(2001),γράφει: «Σαν τα αποδημητικά πουλιά ο άνθρωπος ρίχνεται προς τον ανοιχτό ορίζοντα των ανακαλύψεων και του καινούργιου... Είναι όμως και σκαπανέας του στέρεου εδάφους, στέκεται στα σπίτια που χτίζει και στις πόλεις που περιβάλλει με στέρεα τείχη» (σελ. 26).

Είναι προφανές ότι **επιλέγει** τον πατέρα και όχι εκείνη-ένα προβάδισμα της ομόφυλης επιλογής αντικειμένου- γεγονός που την πληγώνει αφάνταστα: δεν θα την προτρέψει ούτε μια φορά να μην φύγει, δεν θα προσπαθήσει να την μεταπείσει, χωρίς ωστόσο να αδιαφορεί για την έκβαση των πραγμάτων. Μάλλον πιστεύει ότι πρόκειται για μια προσωρινή απόφαση της γυναίκας του. Εκείνη πηγαίνει να μείνει με τους γονείς της, ενώ η κόρη τους δείχνει να τον προτιμά (οιδιοποδειακή επιλογή), και τελικά αποφασίζει να παραμείνει στο σπίτι με τον μπαμπά και τον άρρωστο παππού της.

Στο σπίτι του Ναντέρ εμφανίζεται μια φτωχή γυναίκα με ένα μικρό κοριτσάκι, που βγάζει μεροκάματο, φροντίζοντας τον ανήμπορο πατέρα και κάνοντας τις οικιακές εργασίες, μολονότι είναι έγκυος κάτι που αποκρύπτει τόσο από τον άνεργο και διαταραγμένο άντρα της, όσο και από τον εργοδότη της, τον Ναντέρ. Ο τελευταίος δεν αργεί να την κατηγορήσει για κλοπή χρημάτων μέσα από το πορτοφόλι του και καταλήγει να την προπηλακίσει κακώς. Εκείνη θα καταλήξει στο νοσοκομείο κατηγορώντας τον ότι την έσπρωξε και ότι είναι εξαιτίας του που έκανε αποβολή και έχασε το παιδί, κάτι που θα διαψεύσει πολύ αργότερα. Η υπόθεση θα φτάσει στα δικαστήρια όπου θα επακολουθήσει μια σειρά από απειλές, πάσης φύσεως οχλήσεις και εκβιασμούς για χρηματικά ποσά, από την πλευρά του φτωχού ζεύγους εις βάρος του Ναντέρ. Ιδού με ποιόν τρόπο η πεμπτουσία της άρρητης ενδοψυχικής σύγκρουσης του ζεύγους μεταφέρεται/μετατοπίζεται σε ένα εξωτερικό επίπεδο συγκρούσεων με άλλα πρόσωπα και πράγματα.

Ο Freud υποστήριζε ότι η αναπαράσταση της ενόρμησης μπορεί να τίθεται υπό την αιγίδα της απώθησης και άρα να απωθείται, ενώ το συναίσθημα έχει άλλο πεπρωμένο: μπορεί να μετατίθεται ή να μετατρέπεται στο αντίθετο (η αγάπη σε μίσος και το μίσος σε αγάπη).

Είναι προφανές ότι ο Ναντέρ υποφέρει. Η φτωχή γυναίκα που φροντίζει τον μπαμπά του υποφέρει και αυτή, είναι εξίσου εγκλωβισμένη να ζει στην ανέχεια, δίπλα στον άντρα της, έναν ανισόρροπο εχθρικό και οργίλο τύπο, εργαζόμενη όπως- όπως και πολεμώντας με τα δικά της μέσα να τον σώσει από τα δόντια των απειλητικών

πιστωτών του. Αυτή η γυναίκα θα αποτελέσει το κεντρικό πρόσωπο γύρω από το οποίο θα ξετυλιχθεί το δράμα της σύγκρουσης της Σιμίν με το Ναντέρ. Θα λειτουργήσει στην πλοκή του έργου εν είδει αποδιοπομπαίου τράγου: πάνω της θα μετατεθεί όλη η οδύνη, και η **οργή** του εγκαταλειμμένου συζύγου. Ο τελευταίος θα ισχυριστεί ότι εκείνη τον έκλεψε, ιδού η **μετάθεση** στο πρόσωπο της φτωχιάς εργαζόμενης γυναίκας ενός βαθύτατου αισθήματος απώλειας, έλλειψης, ευνουχισμού και συντριβής συνδεόμενο άρρηκτα με την εγκατάλειψη της συζύγου. Εν μέσω αυτών των εξελίξεων η πλοκή δραματοποιείται και περιστρέφεται γύρω από την αποβολή της εγκύου γυναίκας. Η απώλεια του εμβρύου οφειλόταν στις επιπτώσεις του οργισμένου ξεσπάσματος του Ναντέρ πάνω της; Όχι εν τέλει, όπως η ίδια θα αποκαλύψει πολύ αργότερα, μολονότι αρχικά αυτή ή ίδια και ο άντρας της για πολύ καιρό ενοχοποίησαν τον Ναντέρ για την αποβολή, ταλαιπωρώντας και διασύροντας το ζεύγος στα δικαστήρια με μηνύσεις και καταγγελίες, προφανώς για να εκβιάσουν μια γενναία αποζημίωση. Ιδού, στο αντικείμενο της αποβολής-της διάπραξης ενός φόνου όπως ισχυρίστηκε ο οργίλος σύζυγος της οικιακής βοηθού- η μετάθεση της διάπραξης μιας άλλης βιαιοπραγίας επί της ψυχικής ζωής της Τέρμε: όταν οι γονείς χωρίζουν η κόρη υποφέρει. Ένα έμβρυο λοιπόν το οποίο σταματά να ζει και να αναπνέει υπό τις εξαθλιωμένες συνθήκες διαβίωσης της κυοφορούσας γυναίκας (την χτύπησε αυτοκίνητο καθώς γύρευε στο δρόμο τον γέροντα ανοικό που φρόντιζε και ο οποίος το είχε σκάσει), ιδού η αλληγορία για μια άλλη **αποβολή**, μια άλλη εκπνοή, αυτή μια ψυχικής ζωή που δείχνει να σβήνει και να σταματά. Πρόκειται για την απώλεια της ζωτικότητας της εντεκάχρονης Τέρμε, της προέφηβης κορούλας του ζεύγους, που χάνεται μέρα με την μέρα. Είναι εγκλωβισμένη και αυτή μέσα στη μιζέρια, την ακαμψία και τη βία των γονιών της, ασφυκτιά αφενός εξαιτίας της εμμονής της μητέρας της να φύγουν πάση θυσία και αφετέρου της ακλόνητης θέσης του μπαμπά της να μην εγκαταλείψει ποτέ τον άρρωστο πατέρα.

Έχουμε εδώ μια συγκεκριμένη μορφή/φόρμα μέσω της οποίας εκφράζεται η επιθετικότητα μεταξύ των δύο συζύγων. Τω όντι, η Σιμίν επενδύει την επιθετικότητά της οργανώνοντας ένα ανυπέρβλητο μόρφωμα κοινωνικά αποδεκτό, αυτό των δυσκολιών της ζωής στη χώρα τους. Υπερεπενδύοντας στο εμπόδιο αυτό, συγκροτεί μια παράμετρο αξεπέραστη και σοβαρή, ικανή να διαλύσει ακόμα και την οικογένειά της. Κατ' αναλογία ο Ναντέρ συγκεντρώνει την εχθρότητά του απέναντι στη γυναίκα του, οργανώνοντας ένα άλλο μόρφωμα ανυπέρβλητο, αυτό της

φροντίδας του άρρωστου μπαμπά του. Και οι δυό κατάφεραν να κατασκευάσουν, ο καθένας για λογαριασμό του, δύο σοβαρούς λόγους κοινωνικά αποδεκτούς ιδιαίτερα εντός μιας συντηρητικής θρησκευτικής κοινωνίας, για να μην υποχωρούν από τις θέσεις τους, συμπεκνώνοντας τοιούτοτρόπως ποσότητες οργής και μίσους ο καθένας εναντίον του άλλου.

Η έκβαση της πορείας της συζυγικής ζωής, η βιωσιμότητα του ζεύγους, εξαρτάται όχι τόσο από την ένταση και τον βαθμό των συνεκτικών δυνάμεων που τους ενώνουν αλλά από τη δυνατότητα των δύο, να ουδετεροποιούν τις υπέρπουσες ποσότητες των εχθρικών δυνάμεων ανάμεσά τους. Κάτω από συνθήκες αδυναμίας του ζεύγους να τις απορροφά, μπορεί να προκύπτει η διάλυση του δεσμού.

Το κοινό στοιχείο ανάμεσα στα πρόσωπα της ταινίας είναι ο **εγκλωβισμός** και το αίσθημα της **ασφυξίας**, παράγοντες έξωθεν ερχόμενοι (εισβάλουσα και ελεγκτική θρησκευτική/ κρατική λειτουργία) που φαίνεται εύκολα να εισχωρούν μέσα στο σπίτι των ανθρώπων και διαβρώνουν τη ζωή της οικογένειας. Μήπως όμως ο έξωθεν ερχόμενος εγκλωβισμός έρχεται να συναντήσει ένα εσώτερο αίσθημα εγκλωβισμού το οποίο αμφότεροι αισθάνονται εντός του γάμου;

Η **Σμίν** ασφυκτιά στη χώρα της αλλά μήπως αυτή η εξωτερική πραγματικότητα συναντά την δική της εσωτερική/ψυχική ασφυκτική αλήθεια μέσα στο γάμο; Μήπως είναι η γαμήλια συνθήκη αυτή καθεαυτή την οποίαν εκείνη αποφεύγει εκφράζοντας την εσωτερική της σύγκρουση με *όρους* αποφυγής της χώρας; Δε θα χωρούσε άραγε εδώ, τουλάχιστον εν μέρει, ο καβαφικός ποιητικός λόγος;

Κωνσταντίνος Καβάφης «Η Πόλις»

Είπες: «Θα πάγω σ' άλλη γη, θα πάγω σ' άλλη θάλασσα.

Μια πόλις άλλη θα βρεθεί καλλίτερη από αυτή.

Κάθε προσπάθεια μου μια καταδίκη είναι γραφτή·

κ' είν' η καρδιά μου — σαν νεκρός — θαμένη.

Ο νους μου ως πότε μες στον μαρασμόν αυτόν θα μένει.

Όπου το μάτι μου γυρίσω, όπου κι αν δω

ερείπια μαύρα της ζωής μου βλέπω εδώ,

που τόσα χρόνια πέρασα και ρήμαξα και χάλασα.»

Καινούριους τόπους δεν θα βρεις, δεν θάβρεις άλλες θάλασσες.

Η πόλις θα σε ακολουθεί. Στους δρόμους θα γυρνάς

και μες στα ίδια σπίτια αυτά θ' ασπρίζεις.

Πάντα στην πόλι αυτή θα φθάνεις. Για τα αλλού — μη ελπίζεις—

δεν έχει πλοίο για σε, δεν έχει οδό.

Έτσι που τη ζωή σου ρήμαξες εδώ

στην κώχη τούτη την μικρή, σ' όλην την γη την χάλασες.

Το ποίημα «Η Πόλις» του Καβάφη αποτελεί την πληρέστερη αποτύπωση του αισθήματος του **εγκλωβισμού** που βιώνει ένας άνθρωπος που θέλει να αλλάξει τη ζωή του, αλλά γνωρίζει ότι αυτό δεν είναι πια εφικτό. Ο Καβάφης κατορθώνει να εκφράσει τη διάψευση όλων των προσδοκιών και την, κατά τον ίδιο, πλήρη αδυναμία του ανθρώπου να ξεφύγει από το παρελθόν και από τα λάθη του. Η παρομοίωση με την οποία παρουσιάζει την καρδιά του θαμμένη σαν να είναι νεκρός, εκφράζει με ιδιαίτερη ένταση την εδραίωση των αρνητικών συναισθημάτων που τον έχουν πλέον κατακλύσει. Το νεκρό έμβρυο θα αναπαριστούσε ακριβώς τη μαυρίλα των συναισθημάτων που κατακλύζουν τους πρωταγωνιστές. Ο ποιητής είναι απόλυτος, δεν υπάρχουν νέοι τόποι, δεν υπάρχουν άλλες θάλασσες. Η πόλη, δηλαδή, από την οποία θέλουμε να ξεφύγουμε δεν είναι παρά ο ίδιος μας ο εαυτός. Ο ποιητής γνωρίζει πολύ καλά ότι ο μεγαλύτερος εχθρός μας είναι ο εαυτός μας

Και πού πηγαίνει τελικά η Σιμίν; Πηγαίνει πουθενά ή, εντέλει, το μόνο που κάνει είναι να *επιστρέφει* πίσω στην οικογένειά (παλινδρόμηση), στα παιδικά αντικείμενα αγάπης και δη στο ομόφυλο αρχαϊκό δηλαδή στη μητέρα; Υπό το κράτος των απαιτήσεων της γαμήλιας ζωής της οπισθοχωρεί στο παιδικό, κάτι το οποίο άλλωστε της προσάπτει και ο άντρας της, κατηγορώντας την ότι συνηθίζει να γυρνάει την πλάτη στις δυσκολίες. Τότε σταματά να είναι η μάνα της κόρης της αφού είναι ακριβώς η ίδια που γυρεύει τη δική της μαμά.

Ο **Ναντέρ** ασφυκτιά υπό το κράτος των πατροπαράδοτων θρησκευτικών επιταγών, γραπτών και άγραφων νόμων, των ηθών και εθίμων που απαγορεύουν ως ηθικά ανεπίτρεπτη την παράδοση της φροντίδας του ανήμπορου πατέρα σε άλλα χέρια εκτός από αυτά του γιού. Σε ποιόν βαθμό θα είχαμε εδώ, με πρόσχημα τις κοινωνικο-θρησκευτικές επιταγές την ασυνείδητη έκφραση μιας φιλομόφυλης αγάπης (παλινδρόμηση της λιβιδούς από το ετερόφυλο στο ομόφυλο αντικείμενο);

3. Το αντικείμενο της επιθυμίας.

Συνήθως είναι πρόσωπο. Η επένδυσή του οδηγεί στη σύναψη αντικειμενοτρόπων σχέσεων. **Σχετίζομαι** σημαίνει ότι έχω αντικείμενο στο οποίο επενδύω λιβιδινικά, παίρνω ευχαρίστηση που με οδηγεί σε χαλάρωση σε αντιδιαστολή με καταστάσεις υπερδιέγερσης. Πρόκειται εδώ για **λειτουργική αντικειμενοτρόπο σχέση**, όπου υπάρχει συνδιαλλαγή με το αντικείμενο, ένα πάρε-δώσε.

Εδώ η λιβιδώς που αρχικά επένδυε στο Εγώ (λιβιδώς του Εγώ-πρωτογενής ναρκισσισμός) απευθύνεται προς τα έξω, προς τα άλλα αντικείμενα. Πρόκειται για τη **λιβιδώ του αντικειμένου**.

Στην ψύχωση, η λιβιδώς που είχε επενδύσει στα αντικείμενα (λιβιδώς του αντικειμένου) αποσύρεται και επενδύει στο Εγώ (υπερεπένδυση του Εγώ). Πρόκειται για τον δευτερογενή ναρκισσισμό ο οποίος οδηγεί στο μεγαλομανιακό παραλήρημα. Ο Andre Green κάνει λόγο για αποαντικειμενοποιούσα λειτουργία (desobjectalisante) μέσω της οποίας αποσύρονται οι λιβιδινικές επενδύσεις (του Εγώ) από το αντικείμενο. Εδώ οι αντικειμενοτρόπες επενδύσεις γίνονται ναρκισσιστικές γεγονός το οποίο συνεπάγεται έναν περιορισμό του περιβάλλοντος πεδίου.

Οι αντικειμενοτρόπες σχέσεις προϋποθέτουν την ευκαμψία (κινητικότητα) μεταξύ της λιβιδούς του Εγώ και της λιβιδούς του αντικειμένου ώστε η λιβιδώς να μην είναι κολλημένη ούτε πάνω στο Εγώ ούτε στο αντικείμενο. Όταν δεν υπάρχει ζωντανή ενόρμηση (ενορμητικό σβήσιμο) π.χ. σε περιόδους κατάθλιψης, δεν μπορεί να υπάρχει (να συγκροτείται) αντικείμενο.

Στην περίπτωση έλλειψης αντικειμένου στο οποίο θα επενδύσει λιβιδινικά (έλλειψη αντικειμενοτρόπου σχέσης) η ενόρμηση του υποκειμένου παραμένει ελεύθερη (αδέσμευτη), δεν επενδύει. Το υποκείμενο το βιώνει αυτό ως μια αίσθηση έντασης και κενού. Τότε, στη θέση του ελλείποντος αντικειμένου μπορεί να βάζει ουσίες, π.χ. ναρκωτικά.

Η ενόρμηση μπορεί:

- Να καταστρέψει το αντικείμενο, να το χειρίζεται (π.χ. αντικείμενο ανάγκης)
- Να το αγαπήσει και να κάνει σχέση μαζί του.

Το παιχνίδι των σχέσεων είναι συναλλαγή της λιβιδούς με την επιθετικότητα. Πρόκειται για την μείξη της λιβιδινικής και της επιθετικής ενόρμησης. Η μείξη αυτή οδηγεί στην ενόρμηση της ζωής. Διαφορετικά, επί αποσυνδέσεως των δυο

ενορμήσεων, προκύπτουν διαταραχές στις αντικειμενοτρόπες σχέσεις: καταστροφή του αντικειμένου, αν η επιθετική (καταστροφική) ενόρμηση δε μετριάζεται από τη λιβιδώ (περιπτώσεις βίαιης συμπεριφοράς, τυφλής βίας) ή κόλλημα πάνω στο αντικείμενο («χάνω τον εαυτό μου»), όταν η λιβιδινική δεν μειγνύεται με την επιθετική.

Η προϋπόθεση δημιουργίας της επιθυμίας για αντικειμενοτρόπο σχέση είναι η **έλλειψη ή στέρηση του αντικειμένου**. Όταν το αντικείμενο στερεί, παίρνει απόσταση, ψάχνω να βρω μέσα μου. Πρόκειται για τη διαδικασία εσωτερικεύσεως του αντικειμένου (εσωτερικό ή εσωτερικευμένο αντικείμενο)

Ο Freud έγραψε σχετικά με την περίπτωση **fort –da** . Πρόκειται για το παιχνίδι του μικρού Ernst (18 μηνών): όταν έφευγε η μαμά του, έπαιρνε μια κουβαρίστρα, την έδενε με σχοινί και την έβαζε πίσω από την πολυθρόνα. Έλεγε: “fort”, δηλαδή «πάει». Μετά την τράβαγε και έλεγε “da” δηλαδή «να ‘την». Μέσα από το πήγαινε-έλα της κουβαρίστρας πήγαινε να εσωτερικεύσει τη μαμά που έχανε. Το αντικείμενο εξαφανιζόταν αλλά το ξανάβρισκε. Το παιδί προσπαθεί να βάλει το αντικείμενο μέσα στη ζωή του: παίζει, ώσπου να δομηθεί μια σχέση με το αντικείμενο.

Η σχέση του Εγώ με το εξωτερικό αντικείμενο περιλαμβάνει την ενδοβολή του ή την ενσωμάτωση ή την εσωτερικεύση του. Προκύπτουν έτσι σύνθετες αντικειμενοτρόπες σχέσεις .

Ενδοβολή: πρόκειται για την πρόσκτηση από το Εγώ ιδιοτήτων προσώπων περιβάλλον του ατόμου Σύμφωνα με Freud το Εγώ ενδοβάλλει (φαντασιακά) εξωτερικά αντικείμενα που είναι πηγές ευχαρίστησης π.χ. μέρη του σώματος των γονιών και προβάλλει («πετάει έξω») ότι του προξενεί δυσφορία. Ενδοβάλλει την ενόρμηση της ζωής και προβάλλει την ενόρμηση του θανάτου . Οι ενορμήσεις θανάτου αφορούν τις ώσεις (τάσεις) αυτοκαταστροφής. Είναι αρχικά αυτοκαταστροφικές αλλά στη συνέχεια κατευθύνονται προς τα έξω και εκφράζονται υπό μορφήν επιθετικών και καταστροφικών ώσεων κατά του περιβάλλοντος. Οι ενορμήσεις της ζωής αντιδιαστέλλονται στις ενορμήσεις του θανάτου. Έχουν να κάνουν με ότι συνιστά τις σχέσεις, τη ζωή και τη διατήρηση της . Περιλαμβάνουν τις σεξουαλικές ενορμήσεις και τις ενορμήσεις της αυτοσυντήρησης (λήψη τροφής κλπ). Κατά την Klein το μωρό των πρώτων έξι μηνών (σχιζοπαρanoiικής θέσης) ενδοβαλει αυτά τα καλά ή τα κακά (μερικά) αντικείμενα τα οποία το αγαπούν ή το μισούν. Η ενδοβολή του καλού αντικειμένου αποτελεί τη συνθήκη μιας κανονικής και αρμονικής ανάπτυξης . Το Εγώ τότε αποκτά ένα συνεχές αίσθημα ότι είναι αγαπητό. Πράγματι η πρώιμη ενδοβολή ενός καλού αντικειμένου (στήθος) δημιουργεί μια ευμενής εσωτερική κατάσταση η οποία επιτρέπει την ανάπτυξη του Εγώ. Το (καλό) αντικείμενο αφομοιώνεται στο Εγώ ή στην προσωπικότητα και δημιουργεί έναν ωφέλιμο πυρήνα. Η ενδοβολη πρωτίστως κακών αντικειμένων οδηγεί σε μια κατάσταση εσωτερικής διαταραχής και αποδιοργάνωσης που καταλήγει σε

κατακερματισμό. Η ενδοβολή τέτοιων αντικειμένων καταλήγει στη δημιουργία μιας συνεχούς εσωτερικής απειλής που συχνά μεταφράζεται (εκφράζεται) με συμπτώματα υποχονδρίας .

Ενσωμάτωση : Χαρακτηριστικός τύπος σχέσης κατά το στοματικό στάδιο κατά το οποίο το υποκείμενο αφήνει να εισβάλλει (φαντασιακά) στο σώμα του ένα αντικείμενο.

Εσωτερίκευση : είναι η διαδικασία αποδοχής και υιοθέτησης από το άτομο εξωτερικών ιδεών, αξιών και κανόνων ενός άλλου (ή άλλων) σε βαθμό που να θεωρούνται στοιχεία της προσωπικότητας του.. Ένα εσωτερικευμένο αντικείμενο μπορεί να βιώνεται ως τιμωρητικό ως προς το Εγώ. Αυτό παραπέμπει στην έννοια του Υπερεγώ και πρωτίστως στην αυστηρότητα του (π.χ. εσωτερικευμένος αυστηρός πατρικός νόμος). Το Υπερεγώ αντιπροσωπεύει την εσωτερίκευση των κανόνων της κοινωνίας

Γενικά στην ψυχανάλυση όταν αναφερόμαστε στην έννοια του αντικειμένου αυτό παραπέμπει στο **εσωτερικευμένο ψυχικό αντικείμενο:** το αντικείμενο είναι το ψυχικό (εσωτερικευμένο αντικείμενο).

Κατά την M.Klein προκύπτει ένας εσωτερικός κόσμος ο οποίος απαρτίζεται από τα ενδοβλημένα στο Εγώ αντικείμενα και τις αμφιθυμικές σχέσεις τις οποίες το Εγώ έχει διατηρεί μαζί τους. Οι καταστροφικές εννομήσεις του πρώιμου Εγώ βάζουν κατά των εσωτερικευμένων αυτών αντικειμένων οπότε αυτό απειλείται από αφανισμό φοβούμενο τα «αντίποινα» προερχόμενα απ'αυτά.

Klein: Ο εσωτερικός (ψυχικός) μας κόσμος «κατοικείται» από αντικείμενα ενδοβληθέντα ή εσωτερικευμένα με τα οποία το Εγώ συντηρεί αντικειμενοτρόπες σχέσεις πάθους (αγάπης) και καταστροφής.

Για να φτιάξω το αντικείμενο πρέπει να το βρω πρώτα εξωτερικά ως αντιληπτικό ερέθισμα που έρχεται απ' έξω. Πρόκειται για το εξωτερικό αντικείμενο που με διεγείρει. Στη συνέχεια αυτό πρέπει να αποσυρθεί για να το φτιάξω πια μέσα μου. Στην απουσία του αντιληπτικού ερεθίσματος Θα έρθει η **αναπλήρωση** μέσω της **αναπαράστασης**.

Ο Πλάτων διατύπωνε την ψυχή του ανθρώπου εν είδει κέρινου εκμαγείου πάνω στο οποίο αποτυπώνονται τα διάφορα αισθητηριακά δεδομένα. Η παρουσία του αντικειμένου, της πραγματικότητας, εγγράφεται στο υποκείμενο τόσο συνειδητά όσο και ασυνείδητα. Σε αντίθεση με τη συνειδητή εγγραφή που εξανεμίζεται ταυτόχρονα με την απουσία του αντιληπτικού ερεθίσματος, η εγγραφή στο ασυνείδητο επίπεδο αφήνει/ δημιουργεί ίχνη στην ψυχική ζωή του ατόμου, είναι εσωτερική και μόνιμη. Επιλεκτικά, κάποια απ'αυτά τα ίχνη-τα ανεκτά- θα μπορέσουν να επενδυθούν λιβιδινικά. Τα ονομάζουμε μνημονικά ή αναπαραστατικά ίχνη και αποτελούν το θεμέλιο της αναπαράστασης του πράγματος (Freud,1895 πρώτη τοπική θεωρία). Αφορούν στη μεταλλαγή των αντιληπτικών στοιχείων σε αναπαραστατικά, διαμορφούμενα υπό την αιγίδα της αρχής της ευχαρίστησης. Η παρουσία του στήθους αποτελεί το αντιληπτικό ερέθισμα ενώ η απουσία του μια απειλητική πραγματικότητα (κατάσταση συναγερμού), υπό το κράτος της οποίας το απόν /πραγματικό

ερεθίσμα μετατρέπεται σε ψυχικό, διαμέσου της επιλεκτικής λιβιδινικής επένδυσης ενός ευχάριστου προϋπάρχοντος μνημονικού ίχνους, αυτού της βρεφοκρατούσας μητέρας, με αποτέλεσμα την αποτροπή ενός τραυματικού βιώματος. Σε αυτήν την περίπτωση η ένταση, άλλως ειπείν το ποσοτικό, η οποία, λόγω της απουσίας, κατακλύζει το Εγώ, μετατρέπεται σε ποιοτικό (αναπαραστάσιμο), η ποσότητα μεταλλάσσεται σε ποιότητα. Είναι ακριβώς αυτός ο μετασχηματισμός ο οποίος θα αποτρέψει τον κίνδυνο της τραυματικής ισοδυναμίας μεταξύ απουσίας και απώλειας (Σκούληκα, 2014). Η απουσία, για να μη γίνει απώλεια, προϋποθέτει την απαγκίστρωση από το βάρος της στερητικής εξωτερικής πραγματικότητας, το πέρασμα από το πράγμα στο συμβολισμό, στη γλώσσα, με τη διαμεσολάβηση των λέξεων οι οποίες απευθύνονται στο αντικείμενο, παραπέμπουν σε αυτό (*ο λόγος σου με χόρτασε και το φαί σου φάτο*). Είναι αυτές οι οποίες υποκαθιστούν το μητρικό αντικείμενο. Οι στοματικές ικανοποιήσεις του βρέφους αντικαθίστανται από το γλωσσικό γέμισμα, το κενό πληρώνεται, δομείται με τα λόγια, οπότε επιτυγχάνεται η μετάβαση από το στόμα γεμάτο από το στήθος στο στόμα πληρωμένο με λέξεις (Abraham-Torok, 1990). Η δόμηση του κενού του στόματος με λέξεις, αποτελεί ένα πρώιμο παράδειγμα ενδοβολής. Πρόκειται για την αναπαράσταση της λέξης, δηλαδή τη ρηματοποίηση, η οποία μας δείχνει ότι έχουμε απομακρυνθεί από το πράγμα, αφορά στην απόσταση, στο πένθος, στην απουσία. Βρισκόμαστε εδώ στην τάξη του δευτερογενούς συμβολισμού (συμβολικός ευνουχισμός). Αν τα πράγματα δεν οδηγηθούν έτσι ώστε το υποκείμενο να φτάσει στη λέξη, τότε το κενό καλύπτεται είτε με πραγματική τροφή, είτε με ενσωματώσεις (Δημόπουλος, 2013). Συνεπώς, είναι μεταξύ της παρουσίας-απουσίας του αντικειμένου και της διαδρομής προς την ψευδαισθητική του ικανοποίηση (επανεύρεση του στήθους φαντασιακά), που γεννιέται η αναπαράσταση. Το υποκείμενο, μέσω αναπαραστάσεως, στρέφει στο αντίθετο μια απογοήτευση έτσι ώστε να τα βγάλει πέρα με το κακώς έχειν (Ποταμιάνου 1999). Στην απουσία του αντιληπτικού ερεθίσματος θα έρθει *αναπλήρωση* μέσω της αναπαράστασης. Είναι η απουσία του αντικειμένου η οποία αποτελεί την προϋπόθεση της αναπαράστασης, και γενικότερα της ανάπτυξης της σκέψης.

Εν κατακλείδι, είναι διπλή η επεξεργασία εγγραφής του αντικειμένου στον ψυχισμό:

-Εγγραφή του εξωτερικού αντιληπτικού ερεθίσματος στο συνειδητό: Αυτή δεν κρατάει παρά μόνο όσο κρατάει, όσο υπάρχει το εξωτερικό το αντιληπτικό αντικείμενο π.χ. όσο το παιδί βλέπει τη μαμά του. Όταν πάψει να την βλέπει χάνεται από το συνειδητό (εξαφάνιση του αντικειμένου).

-Εγγραφή στο ασυνειδητό: Θα κρατήσει για πάντα μέσω ενός μνημονικού ίχνους. Επενδύοντας στα μνημονικά ίχνη το υποκείμενο φτιάχνει (χτίζει) τα αντικείμενα μέσα του. Πρόκειται για τη διαδικασία της «**στροφής επί εαυτού**» διαμέσου της οποίας δομούνται οι αναπαραστάσεις του αντικειμένου. Επί παραδείγματι το βρέφος ψάχνει τη μαμά μου (το στήθος), δεν τη βρίσκει, οπότε ψάχνει να τη βρει μέσα του. Επενδύοντας στα πρώτα μνημονικά ίχνη που άφησε η μαμά μέσα του το βρέφος αρχίζει να τη φαντάζεται και έτσι χτίζει το εσωτερικό (ή ψυχικό) αντικείμενο. Το πρώτο αντικείμενο (πρώτη ικανοποίηση) δεν θα το βρω ποτέ, είναι μυθικό. Το αντικείμενο δεν το βρίσκω, το ξανα-βρίσκω. Το «ξανά» είναι η αναπαράσταση, η αναπαραγωγή του πρώτου αντικειμένου και συνιστά μια ψευδαισθητική ικανοποίηση της επιθυμίας.

Εσωτερικευμένο αντικείμενο : Πρόκειται για τις εσωτερικές **αναπαραστάσεις** των άλλων. Έτσι όταν αυτοί οι άλλοι είναι απόντες τα συναισθήματα, οι στόχοι , οι επιδιώξεις του Εγώ του υποκειμένου κατευθύνονται προς αυτά τα εσωτερικευμένα αντικείμενα. Το εσωτερικευμένο αντικείμενο δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα . Αποτελεί μια εσωτερική αναπαράσταση που έχει κάποιος για τους άλλους : το πώς τους ζει, τι τόπο πιάνουν μέσα του, ποια νοήματα και σημασίες έχουν γι' αυτόν , πως «σημαίνουν». Ο Heidegger (φιλόσοφος) επιμένει στην αναγκαιότητα του καθορισμού των σχέσεων με τα αντικείμενα περισσότερο όσον αφορά στο νόημά τους παρά σύμφωνα με τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά. Κάνει λόγο για «ερμηνευτική» κατά τις ψυχαναλυτικές ερμηνείες στην ψυχαναλυτική θεωρία: ως αναζήτηση μάλλον νοήματος παρά εξηγήσεως.

Κλινικό παράδειγμα:

Νεαρή γυναίκα σε θεραπεία. Κατά τους τελευταίους μήνες του πρώτου χρόνου θεραπείας φέρνει όνειρα όπου επιθυμεί τον άνδρα κάποιου φιλικού ζευγαριού ή ένα φίλο του Π. με τον οποίο έχει σχέση. Ταράζεται ή δυσανασχεται με αυτά τα όνειρα. Πρόκειται για όνειρα οιδιπόδειου ενδιαφέροντος: επιθυμεί έναν άνδρα που όμως ανήκει σε άλλη γυναίκα. Η ενόρμηση (αιμομικτική) στοχεύει στον πατέρα ο οποίος ανήκει στη μητέρα. Ο πατέρας είναι το αντικείμενο της επιθυμίας και στο μέτρο που δεν μπορεί να τον έχει ως πραγματικό (εξωτερικό) αντικείμενο οργανώνει μια εσωτερικευμένη αντικειμενοτρόπο σχέση μαζί του μέσω του ονείρου. Μπορεί δηλαδή να σχετίζεται μαζί του λανθανόντως στη φαντασία της, παρά την απουσία του επί του πραγματικού. Ο φίλος του Π. συμβολίζει (αναπαριστά) τον πατέρα. Η ασθενής ικανοποιείται ψευδαισθητικά. Ιδού η υστερική (νευρωτική) τάξη των πραγμάτων. Η σχέση με το αντικείμενο διατηρείται ακέραια στο ασυνείδητο (μέσα της). Πρόκειται για πλήρη σχέση με το αντικείμενο. Στο ονειρικό της σενάριο υπάρχει ο άνδρας, ο άλλος, με τον οποίο η ασθενής επιθυμεί να συννευρεθεί. Δεν χάνει τα όρια της, διατηρεί και τον εαυτό της και τον άλλο. Στην υστερία (νεύρωση) το υποκείμενο κρατάει το αντικείμενο. Η ασθενής δύνανται ν' αναπτύσσει σχέση με το θεραπευτή (μεταβίβαση). Το απαγορευμένο των ονείρων της ασθενούς αποτελεί ένδειξη μεταβιβαστικών κινήσεων (εξ ου και η δυσανασχέτησή της σχετικά με το περιεχόμενο των ονείρων).

Η **εσωτερίκευση του πρωταρχικού αντικειμένου** (μαμά) «χωλαίνει», όταν εκείνη είναι υπερπαρούσα, υπερδιεγείρουσα. Η διαδικασία αναπαράστασης (εσωτερίκευση) εδώ δεν μπορεί να ολοκληρωθεί στο μέτρο κατά το οποίο προϋποθέτει την απουσία του αντικειμένου (το βρίσκω –το κτίζω- μέσα μου). Αν δε μπορώ να το αναπαραστήσω τότε το αντικείμενο παραμένει ένα εξωτερικό ερέθισμα οπότε τότε μου πέφτει βαρύ (εξωτερικό αντικείμενο, δεν μπορώ να αντέξω την παρουσία του. Πρόκειται για το βάρος του εξωτερικού αντικειμένου. Η υπερπαρούσα-υπερδιεγείρουσα μαμά συντείνει στην ανεπαρκή ανάπτυξη του αλεξιερηθιστικού συστήματος του παιδιού(προστασία του οργανισμού από τις εξωτερικές διεγέρσεις, οι οποίες λόγω της έντασης τους, θα τους προξενούσαν βλάβη στον ψυχισμό του).

Κλινικά παραδείγματα:

-Νεαρή γυναίκα σε θεραπεία : «Τσακώθηκα με τον πατέρα μου. Έλλειπα με το Βαγγέλη και έπρεπε να γυρίσω στις 17:30... Εγώ όμως γύρισα στις 17:50 και ο πατέρας μου με περίμενε. Έγινε χαμός. Μου φώναζε. Είχαν βγει όλοι στα μπαλκόνια και κοίταζαν. Ποτέ δεν θα μπορούσα να φανταστώ ότι θα μου έλεγε τέτοια πράγματα. Λίγο έλειψε να μου χώσει ένα χαστούκι». Η ασθενής έχει μια διεγερτική σχέση με τον πατέρα (υπερδιέγερση). Τα πράγματα παίζονται σε πρώιμο επίπεδο (των διεγέρσεων). Ο πατέρας είναι εξωτερικό αντικείμενο και άρα διεγερτικό. Την φθείρει, δεν την αφήνει να ησυχάσει, δεν μπορεί να τον εσωτερικεύσει.

«...Έτσι τηλεφώνησα στο Βαγγέλη και ήρθε να με πάρει και πήγα σπίτι του...» Στο βαθμό κατά τον οποίον το αντικείμενο τη διεγείρει(εξωτερικό) φαίνεται να ψάχνει να βρει καταφύγιο σε κάποιο αλεξιθεριστικό αντικείμενο (σπίτι του Βαγγέλη) που δρα κατευναστικά.

Υπάρχουν άτομα σε θεραπεία (ή σε ανάλυση) τα οποία επίμονα κάνουν προσωπικές ερωτήσεις στο θεραπευτή τους (για την προσωπική του ζωή, την προσωπική του κατάσταση κλπ). Αυτά δε μπορούν να αναπαραστήσουν (εσωτερικεύσουν) το αντικείμενο θεραπευτής. Δεν το βάζουν μέσα του, θέλει να βάλει αυτούσιο το εξωτερικό αντικείμενο, ρωτάνε για να γεμίσουν το κενό (αγωνία) το οποίο δεν μπορεί να γεμίσει μέσω της εσωτερίκευσης του θεραπευτή.

-Νεαρός σε ανάλυση αναρωτιόταν αν θα μπορούσε να μείνει με μια γυναίκα σε όλη του τη ζωή (έκδηλο περιεχόμενο του λόγου του). Είναι σα να αναλογιζόταν αν θα μπορούσε να κρατήσει τα πράγματα μέσα του (λανθάνον πρόβλημα του προβληματισμού του). Ένα εξωτερικό αντικείμενο είναι βάρος από το οποίο απαλλάσσεται έχοντας μέσα του την αναπαράσταση του. Ο ίδιος ο ασθενής ρωτά το θεραπευτή αν έγραφε τις συνεδρίες για να τις θυμάται. Αναρωτιόταν (λανθανόντως) για το αν ο θεραπευτής μπορούσε να έχει μια σταθερή εσωτερική σχέση μαζί του ή όχι, επομένως έπρεπε να τα γράφει. Πρόκειται για προβολή στο θεραπευτή της αδυναμίας του. Σαν να λέει: «Τα κρατάτε μέσα σας ή δεν μπορείτε;».

-Νεαρή σε θεραπεία. Κατά την περίοδο χωρισμού της από το φίλο της λέει με έμφαση πόσο δεν θέλει να έχει, δεν αντέχει να βλέπει πια τα δικά του αντικείμενα. Αυτά τα (εξωτερικά) αντικείμενα (π.χ. δώρα) που εκείνος άφησε έχουν βάρος πραγματικό και όχι συμβολικό. Δεν μπορεί να τα εσωτερικεύσει, δεν έχουν νόημα γι' αυτήν, της πέφτουν σαν βάρος οπότε θέλει να τα ξεφορτωθεί.

Τεχνική στην ψυχοθεραπεία

- Ασθενής: «Σκέπτομαι ότι έρχομαι τόσον καιρό εδώ, σας λέω τόσα πράγματα και δεν γνωρίζω τίποτα για εσάς, που έχετε σπουδάσει, ποιος είστε κτλ.

-Θεραπευτής: «Μπορείτε όμως να με φανταστείτε. Τι απαντήσεις δίνετε στη φαντασία σας;» Ο αναλυτής εδώ επιχειρεί να ανοίξει δρόμους **στροφής επί εαυτού» (εσωτερίκευση)**. Ζητά από τον αναλύόμενο να ψάξει να βρει μέσα του τον αναλυτή του.

Σημείωση: Τα αντικείμενα ανάγκης και ανακλιτικό είναι εξωτερικά, διότι ως προσωρινά, χρηστικά δεν θα ενδοβληθούν (εσωτερικευθούν). Το ίδιο και το ναρκισσιστικό αντικείμενο, το οποίο ούτως η άλλως δεν αναγνωρίζεται ως ετερότητα (άλλος), αλλά ως προέκταση εαυτού.

Είναι κατά την εφηβεία όπου η σεξουαλική ζωή **ενοποιείται** και προσανατολίζεται στον εξωτερικό περίγυρο (γίνεται φυγόκεντρος). Είτε πρόκειται για **αγάπη** είτε για **μίσος** δεν έχει να κάνει με τη σχέση της (μερικής) ενόρμησης με (μερικά) αντικείμενα αλλά με σχέσεις του όλου, του ολοκληρωμένου Εγώ (εδώ το Εγώ έχει εξελικτικά αρτιωθεί) με τα αντικείμενα. Η απαρτιωμένη- υπό την αιγίδα του ώριμου Εγώ - σεξουαλική ενόρμηση (γενετήσια) στοχεύει το αντικείμενο επιθυμίας (όλο αντικείμενο) για να το αγαπήσει ή να το μισήσει. Κατά τον Freud οι έννοιες επιθυμία (αγάπη) και μίσος δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται για τη «σχέση» των μερικών ενορμήσεων με τα αντικείμενα τους, δεν αφορούν τα αντικείμενα των μερικών ενορμήσεων, αλλά τις σχέσεις του απαρτιωμένου Εγώ με τα αντικείμενα. Η έννοια «επιλογή του αντικειμένου» αφορά το αντικείμενο αγάπης- μίσους (αντικείμενο επιθυμίας) και όχι το μερικό αντικείμενο της ενόρμησης.

Το ώριμο **Εγώ επιλέγει** αντικείμενα (επιλογή αντικειμένου). Η **επιλογή του αντικειμένου** γίνεται κατά την εφηβεία αλλά έχει ξεκινήσει από το οιδιπόδειο στάδιο. Πρόκειται για τα αντικείμενα επιθυμίας με τα οποία το Εγώ σχετίζεται και τα οποία είναι **ολόκληρα** και όχι μερικά. Εδώ γίνεται λόγος για το αντικείμενο της επιθυμίας. Έχει να κάνει με **σχέση** του Εγώ και όχι με εκφόρτιση της ενόρμησης. Γίνεται λόγος για αντικείμενο **όλον** ή **γεννητικό** (σχετίζομαι μαζί του ερωτικά, σεξουαλικά).

Η διαδικασία **επιλογής του αντικειμένου** αφορά στο αντικείμενο αγάπης-μίσους ή όλο ή εσωτερικευμένο (ψυχικό) αντικείμενο. Πρόκειται για το αντικείμενο που το υποκείμενο (το ολοκληρωμένο Εγώ) ενδοβάλλει (εσωτερικεύει) έτσι ώστε **και εν αυτή την απουσία του να παίρνει ικανοποίηση**. Ο εσωτερικός μας κόσμος περιέχει (διαδικασία εμπειρίας) ενδοβληθέντα αντικείμενα (εσωτερικευμένα) με τα οποία το Εγώ συντηρεί αντικειμενοτρόπες σχέσεις πάθους, αγάπης και καταστροφής (μίσους). Πρόκειται για το δίπολο αγάπη- μίσος. Η ενόρμηση σ' αυτήν την περίπτωση δεν καταστρέφει ή χειρίζεται το αντικείμενο (περιπτώσεις αντικειμένων ανάγκης και ανακλιτικού), αλλά το αγαπά και κάνει σχέση μαζί του. Πρόκειται για τη μίξη ενόρμησης καταστροφής που συναντάται στην προοιδιπόδεια φάση (περιπτώσεις αντικειμένων ανάγκης –ανακλιτικού) με τη λιβιδινική ενόρμηση (την αγάπη). Η μίξη των δύο συνιστά την ενόρμηση της ζωής κατά Freud.. Εδώ το υποκείμενο ενδιαφέρεται λιβιδινικά για το αντικείμενο, νοιάζεται γι' αυτό, σέβεται την επιθυμία του, έχει δεχτεί την ετερότητα. Αυτά συνιστούν προϋπόθεση για την πλήρη ανάπτυξη των αντικειμενοτρόπων σχέσεων.

Κατά τον Otto Fenichel (1982) « Η πρώτη συνειδητότητα ενός αντικειμένου προέρχεται από την επιθυμία του βρέφους για κάτι οικείο, κάτι που έχει τη δυνατότητα να το ικανοποιεί, αλλά το οποίο δεν είναι παρόν αυτή τη στιγμή».

Ο Freud διακρίνει δύο περιόδους **επιλογής του αντικειμένου**:

α) οιδιπόδεια περίοδος (μεταξύ 2 και 5 ετών) Η οιδιπόδεια φάση της σεξουαλικής εξέλιξης αναφέρεται στη σχέση (πρωτοκαθεδρία των γεννητικών ζωνών). Εδώ είναι σαφής παρουσία του τρίτου. Γίνεται λόγος για τριγωνοποίηση των σχέσεων (τριαδικοποίηση). Είναι σε αυτήν τη φάση που γίνεται η κατάκτηση του όλου αντικειμένου. Κατά το οιδιπόδειο στάδιο όπου το παιδί επιθυμεί γενετικά (ερωτικά) τον έναν από τους δύο γονείς.

β) εφηβεία (οριστική φάση της επιλογής του αντικειμένου). Η σεξουαλική ενόρμηση –αυτοερωτική μέχρι τώρα- ανακαλύπτει το σεξουαλικό αντικείμενο . Ο έφηβος δε μπορεί να **επιλέξει** καινούριο αντικείμενο παρά μόνο αφού προηγουμένως απαρνηθεί τα αντικείμενα της παιδικής του ηλικίας .

Το κορίτσι στο οιδιπόδειο : κατά την προοιδιπόδεια περίοδο - η M.klein ομιλεί για παρανοειδή θέση εκεί που ο Freud μιλά για προοιδιπόδεια φάση-το μικρό κορίτσι είναι επιθετικό απέναντι στη μητέρα, το αντικείμενο της αγάπης της . Θέλει παρόλα αυτά να την κατέχει (ερωτικά) οπότε ζει (βιώνει) τον πατέρα της ως αντίζηλο. Αυτό το μίσος (σαδισμός) του κοριτσιού προς την μητέρα της θα το αποτρέψει από το μητρικό αντικείμενο και θα το προσανατολίσει προς τον πατέρα. Η αγάπη πάει προς τον πατέρα και το μίσος προς τη μητέρα. Κατά τον Freud το μίσος του κοριτσιού προς τη μητέρα εμφανίζεται κατά το φαλλικό στάδιο. Πρόκειται για το στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης (Freud) κατά το οποίο τα γεννητικά όργανα γίνονται η κυριότερη ερωτογενής ζώνη και το επίκεντρο της προσοχής του παιδιού. Θέλοντας να ξαναβρεί τους ευχάριστους ρυθμούς που του προκαλούσε η επαφή με τη μητέρα του το παιδί αγγίζει με τη σειρά του και για την ευχαρίστηση του τα ερωτογενή σημεία του σώματος του. Αυτό το μίσος μαζί με το φθόνο του πέους (θέλει να το έχει) θα ευνοήσει την **αλλαγή του αντικειμένου** (από τη μητέρα προς τον πατέρα) . Η αλλαγή του αντικειμένου είναι τριών επιπέδων.

-αλλαγή του αντικειμένου επιθυμίας (αγάπης): από μητέρα σε πατέρα .

-αλλαγή της ερωτογενούς ζώνης (η κλειτοριδική ικανοποίηση γίνεται κολπική) : το κορίτσι από ενεργητικό (φαλλικό με κλειτοριδική ικανοποίηση) γίνεται παθητικό, μπορεί δηλαδή να δέχεται το πέος. Κατά την Catherine Parrat στο κορίτσι οι σαδιστικές ενορμήσεις, αν όλα εξελιχθούν κανονικά, γίνονται μαζοχιστικές και αποδεκτές ως τέτοιες από το Εγώ : **το κορίτσι εξελίσσεται από την φαλλική (κλειτοριδική) ενεργητικότητα στην μαζοχιστική παθητικότητα** ώστε να μπορεί να δέχεται τον φαλλό (κολπικός ερωτισμός) . Το κορίτσι εξελίσσεται προς τη (μαζοχιστική) παθητικότητα **μέσω ταυτίσεων με τη μητέρα**. Τότε είναι που θέλει να έχει η ίδια το πέος του πατέρα. Αυτό εκφράζεται μέσω της επιθυμίας της να κάνει ένα παιδί μαζί του (το παιδί ως συμβολικό ισοδύναμο = υποκατάστατο τους πέους) . Μέσω των (ασυγκρουσιακών) ταυτίσεων με τη μητέρα το κορίτσι δύναται να ζήσει την οιδιπόδεια επιθυμία για τον πατέρα (τον άντρα), το ετερόφυλο αντικείμενο τελικά. Αυτή είναι μια κορυφαία στιγμή στην ιστορία της. Πρόκειται για τη δυνατότητα να πραγματώσει τον έρωτά

της αλληλοσυμπληρούμενη από τον άλλο. Αυτό έχει να κάνει με την κατάκτηση της ετεροφυλόφιλης γεννητήσιας σεξουαλικότητας. Διαφορετικά έχουμε αμφιφυλόφιλες επιλογές όπου το κορίτσι καθιλώνεται στη μητέρα, μπορεί να κάνει ομοφυλόφιλη επιλογή σεξουαλικού αντικειμένου ή να παρουσιάζει διαδοχικά «περάσματα» μεταξύ αρρενωπότητας και θηλυκότητας .

Το αγόρι στο οιδιπόδειο : στην εφηβεία κάτω από τις υπερεγωτικές απαγορεύσεις-καλώς εχόντων των πραγμάτων- η λιβιδινική (αιμομικτική) επένδυση του μητρικού αντικειμένου από το αγόρι εκτρέπεται και επενδύει (μετάθεση) σε άλλα αντικείμενα .

Σημείωση: Οι μεταφρουδικόι συγγραφείς υποστηρίζουν ένα πρώιμο οιδιπόδειο στάδιο (M.klein, A.Green, M.Fain). Η εισαγωγή του πατέρα πολύ νωρίς επιτρέπει μια πρώιμη τριαδικοποίηση (πρώιμη εισαγωγή του τρίτου στη δυαδική σχέση μητέρας-παιδί). Σύμφωνα με αυτούς η κατάκτηση του όλου αντικειμένου γίνεται κατά την καταθλιπτική φάση της εξέλιξης του παιδιού κατά την οποία αυτό είναι σε θέση να ενώνει σε ένα (όλο) το κατά την προηγηθείσα παρανοειδή φάση διχοτομημένο αντικείμενο (καλός- κακός μαστός). Στην καταθλιπτική θέση το ίδιο αντικείμενο είναι ταυτόχρονα και καλό (όταν τρέφει) και κακό όταν στερεί. Το υποκείμενο νιώθει ενοχές (κατάθλιψη) εξαιτίας της επιθετικότητας του προς αυτό. Πρόκειται για το αμφιθυμικό αντικείμενο (και καλό και κακό), είναι το ολόκληρο αντικείμενο (διαδικασία ολοποίησης του αντικειμένου)..

Το ερωτευμένο άτομο προικίζει με όλα τα καλά το αντικείμενο της επιθυμίας του. όπως και στην ύπνωση το υποκείμενο χάνει τις δικές τους ιδιότητες για χάρη του αγαπώμενου: δέχεται να χάσει ένα μέρος του ναρκισσισμού του. Το Εγώ του γίνεται όλο και λιγότερο απαιτητικό όλο και πιο σεμνό ενώ το αντικείμενο γίνεται όλο και πιο υπέροχο και πολύτιμο. έλκει τότε πάνω του όλο την αγάπη που το Εγώ θα μπορούσε να νιώθει για τον εαυτό του. αυτή η ναρκισσιστική κατάρρευση που συνδέεται με την αποδυνάμωση του Εγώ δημιουργεί μια επανάσταση στο υποκείμενο. Απελευθερώνει έτσι μίσος απέναντι στο αγαπημένο αντικείμενο για το οποίο έχει θυσιαστεί.

Προκύπτει στο υποκείμενο ένα υπαρξιακό ερώτημα: **τι συμβαίνει στον εαυτό μας σε σχέση με τον κόσμο των αντικειμένων αγάπης;** (αντικείμενα τα οποία έχουμε επενδύσει συναισθηματικά και τα οποία αντικατοπτρίζουν τα εσωτερικευμένα μας αντικείμενα ανθρώπους και πράγματα και ό,τι έχουν φτάσει ν'αντιπροσωπεύουν ως προσωπικές αναμνήσεις, αξίες, φιλοδοξίες). Παρόν, μέλλον και παρελθόν δεν είναι παρά επεξεργασίες αυτού του υπαρξιακού ερωτήματος. Το παρελθόν συγκροτείται από τον κόσμο των εσωτερικευμένων αντικειμένων, από τον εσωτερικευμένο κόσμο που καθορίζει την ύπαρξή μας.

Εν κατακλείδι: Το μερικό αντικείμενο (αντικείμενο της ενόρμησης) δεν αποτελεί παρά ένα εξελικτικό στάδιο μέχρι το φτάσιμο στο **αντικείμενο της επιθυμίας**

(οιδιπόδεια φάση). Το πέρασμα από το **μερικό αντικείμενο** (αντικείμενο της ενόρμησης) στο **αντικείμενο επιθυμίας** του Εγώ (αντικείμενο με το οποίο σχετίζομαι) γίνεται μέσα από την προοδευτική απαρτίωση και ενοποίηση των μερικών ενορμήσεων προς τη γενετήσια οργάνωση (οιδιπόδεια φάση). Σε αυτήν την φάση γίνεται η θεώρηση του αντικειμένου ως αυτόνομου, διαφοροποιημένου. Το αντικείμενο εδώ προσεγγίζεται **ποιοτικά**. Δεν είναι αντικείμενο προς ανάλωση προορισμένο να καταστραφεί από την ενόρμηση : διαφέρει από το εκφορτιστικό αντικείμενο της ενόρμησης. Έτσι κατά τον Freud η γυναίκα επί παραδείγματι εξελίσσεται και περνάει από την επιθυμία του πέους (το πέος αρχικά είναι αντικείμενο της (μερικής) ενόρμησης –άρα μερικό αντικείμενο) στην επιθυμία του άνδρα

(ο άνδρας ως αντικείμενο επιθυμίας άρα ολόκληρο αντικείμενο, όχι μερικό). Κατά την ψυχοσεξουαλική εξέλιξη η πρόοδος των αντικειμενοτρόπων σχέσεων χαρακτηρίζεται από την αντίθεση **μερικό αντικείμενο- όλο αντικείμενο**. Η ψυχοσεξουαλική εξέλιξη της λιβιδούς οδεύει από το μερικό αντικείμενο στο όλο αντικείμενο.

Η M.Klein , αντίθετα από τον Freud , υποστηρίζει ότι ο πρωτογενής ψυχικός χώρος του βρέφους αποτελείται εξ'αρχής από ένα Εγώ πλήρες και ενεργητικό με ενορμήσεις που «δένονται» με τα αντικείμενα τους (Εγώ που επενδύει σε αντικείμενα). Κατά την M.Klein: οι ενορμήσεις του Εγώ είναι ενεργές ευθύς εξ'αρχής από τη στιγμή της γέννησης (το ίδιο υποστηρίζει και ο W.Bion)

Η ομοιόσταση του Εγώ διαταράσσεται από την έλλειψη, απ' αυτό (αντικείμενο) που του λείπει. Την ίδια στιγμή κάθε αντικείμενο που δίδει ευχαρίστηση απειλεί την απόλυτη ηρεμία του Εγώ λόγω της ετερότητας του, οπότε πυροδοτεί το Εγώ με **μίσος** για το αντικείμενο (αμφιθυμία).

Ας υπογραμμιστεί ότι κατά την αρχή της ψυχικής ζωής το (το εξωτερικό) αντικείμενο είναι μισητό : **το αντικείμενο γεννιέται στο μίσος**. Είναι μετέπειτα, μετά την υποχώρηση του σταδίου του ναρκισσισμού, που το αντικείμενο αναγνωρίζεται ως πηγή ευχαρίστησης οπότε αγαπιέται και ενσωματώνεται στο Εγώ.

Η αγάπη (επιθυμία) δε μπορεί από μόνη της, δεν έχει τα εφόδια να επενδύσει στα αντικείμενα. Πρέπει, για να γίνει «πάθος» να υποστηριχθεί από τις αληθινές ενορμήσεις τις πρωτόγονες σεξουαλικές μερικές ενορμήσεις: το (ολοκληρωμένο) αντικείμενο επιθυμίας γίνεται το «ρούχο» που ντύνει το αντικείμενο της ενόρμησης . Κατά τον André Green το (εξελιγμένο) αντικείμενο επιθυμίας αρχικά ήταν

πρωτόγονο αντικείμενο της ενόρμησης (εν τέλει και το αντικείμενο της επιθυμίας έχει ναρκισσιστικές διαστάσεις). Το αντικείμενο που επιθυμούμε και επιλέγουμε εξαρτάται και από κοινωνικά δεδομένα. Πράγματι, οι μορφές που παίρνει ο έρωτας ποικίλλουν και διαφοροποιούνται ανάλογα με τις εποχές και τους τόπους -περιοχές . Ο Andre Green διατράνωνε ότι το αντικείμενο δομείται από το υποκείμενο και αντίστροφα. Αντικείμενο και υποκείμενο είναι αμοιβαίες έννοιες. Το Εγώ ιδιοποιείται στοιχεία του αντικειμένου (μέσω των διαδικασιών της ενδοβολής και της ενσωμάτωσης). Ο Green ομιλεί για **αντικειμενοποιούσα λειτουργία**. Πρόκειται για μια έκφραση της σεξουαλικής ενόρμησης η οποία φτιάχνει αντικείμενα ικανοποίησης (ψάχνει να τα βρει) .

Για τους Κλαϊνικούς ψυχαναλυτές ακόμα και μετά την εγκατάσταση των σχέσεων με αντικείμενα επιθυμίας, η σχέση με τα μερικά αντικείμενα συνεχίζει να υφίσταται τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό.

4. Η σχέση μητέρας-παιδιού

Κατά τον Winnicott η έννοια του βρέφους δεν υπάρχει από μόνη της. Υπάρχει μια σχέση μητέρα-παιδί και μόνο αναφερόμενοι σ' αυτήν μπορούμε να κατανοήσουμε τι είναι ένα παιδί, τι είναι ένα βρέφος. Οι σχέσεις του βρέφους και με τα άλλα πρόσωπα του οικογενειακού και φιλικού του περιβάλλοντος συνδράμουν στην ψυχοσεξουαλική εξέλιξη του βρέφους.

Με τον όρο **μητέρα** εννοούμε το πρόσωπο που ασκεί τον μητρικό ρόλο: συνήθως η φυσική μητέρα αλλά και άλλο υποκατάστατο πρόσωπο. Η απουσία του μητρικού ρόλου εκ μέρους της μητέρας επειδή η τελευταία είναι απορροφημένη σε ένα πένθος το οποίο δε μπορεί να επεξεργαστεί, συνθέτει τη φιγούρα αυτού που ο Andre Green περιέγραψε ως **νεκρή μητέρα** (Green, 1990).

Για το σώμα η αρχή της ζωής ταυτίζεται με τη σύλληψη: η βιολογική σύλληψη γίνεται μέσα στο σώμα της μητέρας ενώ η **γέννηση του ψυχισμού** σηματοδοτείται στην σκέψη και την επιθυμία των γονιών ν' αποκτήσουν παιδιά: η **ψυχολογική σύλληψη** συμβαίνει μέσα στον ψυχισμό των γονιών.

Ωστόσο σε κάποιες περιπτώσεις κάποια παιδιά γεννιούνται χωρίς να έχει προηγηθεί αυτή η διαδικασία. Άλλες φορές το παιδί μπορεί να είναι το προϊόν μιας τυχαίας σχέσης ή, σε ακραίες περιπτώσεις, προϊόν μιας βίαιης ενέργειας, π.χ. ενός βιασμού. Ακόμα όμως και στις περιπτώσεις όπου οι γονείς δεν έχουν εκ των προτέρων επιθυμήσει τη γέννηση ενός παιδιού αυτό μπορεί να συμβεί εκ των υστέρων: ο ψυχισμός έχει την ικανότητα να αναπληρώνει κάποια πράγματα ετεροχρονισμένα.

Ο ψυχισμός έχει μεγάλη πολυπλοκότητα, ρευστότητα και απροβλεψιμότητα: η ψυχοσεξουαλική εξέλιξη δεν μπαίνει σε καλούπια ούτε προδιαγράφεται πλήρως.

Υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών που μεγάλωσαν σε προβληματικό περιβάλλον απόρριψης, εντούτοις μια σχέση που ανάπτυξαν με κάποιο άλλο πρόσωπο λειτούργησε θετικά ως αντίβαρο στους αρνητικούς περιβαλλοντολογικούς παράγοντες του περιβάλλοντος αποτρέποντας έτσι την εμφάνιση σοβαρών ψυχολογικών διαταραχών.

Από τους πρώτους μήνες της κύησης αρχίζει να δημιουργείται το **κεντρικό νευρικό σύστημα** δημιουργώντας τις ελάχιστες προϋποθέσεις που θα του επιτρέψουν να συναλλάσσεται με το περιβάλλον και να δέχεται ερεθίσματα τόσο από το εσωτερικό του σώματος της μητέρας του όσο και από το εξωτερικό περιβάλλον.

Το έμβρυο **ακούει** τους ήχους του σώματος της μητέρας, τους αναγνωρίζει, αναγνωρίζει τη φωνή της, ακούει τους ήχους του περιβάλλοντός της. Αυτά τα ερεθίσματα είναι εξαιρετικά σημαντικά για την ανάπτυξη του κεντρικού νευρικού συστήματος και ήδη αρχίζει να τα επεξεργάζεται από τους πρώτους μήνες της κύησης. Πριν ακόμη γεννηθεί το βρέφος, από τους πρώτους μήνες της κύησης, το κεντρικό νευρικό σύστημα έχει στοιχειωδώς αναπτυχθεί επιτρέποντας κάποιες συναλλαγές με το περιβάλλον του σώματος της μητέρας του καθώς και με το εξωτερικό περιβάλλον. Πειράματα δείχνουν ότι τα ακουστικά αυτά ερεθίσματα απομνημονεύονται από το έμβρυο και αυτό αντιδρά με μεγαλύτερη οικειότητα όταν τα ακούει μετά τη γέννησή του. Το ίδιο συμβαίνει και με την αφή: το έμβρυο αισθάνεται τους παλμούς του σώματος της μητέρας του, νοιώθει το stress ή την χαλάρωση που μπορεί να αισθάνεται και η μητέρα. Μπορούμε να παρομοιάσουμε την μήτρα σαν ένα **μυϊκό σάκο** ο οποίος υπόκειται και αυτός σε συναισθήματα όπως όλοι οι μύες του σώματος. Όταν η μαμά βρίσκεται σε κατάσταση stress ή είναι χαλαρή το βρέφος το αισθάνεται και ακολουθεί τους ρυθμούς του σώματός της.

Κατά τον Otto Rank (μαθητής και συνεργάτης του Freud , Βιέννη 1884 – Νέα Υόρκη 1939) **η γέννηση, η έξοδος από τη μήτρα** αποτελεί το πρωτότυπο του **ψυχικού τραύματος**: πέρασμα του βρέφους από μια κατάσταση τέλει και ευτυχούς ένωσης με τη μαμά σε μια κατάσταση ανασφάλειας και χωρισμού και μάλιστα με ένα επίπονο βίωμα ασφυξίας και εγκλωβισμού καθώς διανύει την κολπική διαδρομή προς τα έξω.

Ας σημειωθεί ότι εκδηλώνουμε τις ίδιες συγκινησιακές αντιδράσεις όπως κατά τη γέννηση σε κάθε εναγώνια κατάσταση (πανικός με αίσθηση κλειστοφοβίας, φόβος πτώσης, αίσθημα περίσφιξης σε ένα πολύ στενό χώρο, φόβος να χαθώ σε ένα χώρο χωρίς σύνορα κ.λ.π)

Κατά τον Otto Rank κάθε νεύρωση και ειδικότερα η αγχώδης νεύρωση (νευρωτικό άγχος) είναι συνέπεια ενός ψυχικού τραύματος που προκαλείται στο νεογνό από την εμπειρία της γέννησης (βιολογικός αποχωρισμός από τη μαμά). Ο Rank επιχείρησε να θέσει ως χρονικό όριο της ψυχοδυναμικής θεραπείας τους εννέα μήνες (όσο διαρκεί μια ομαλή κύηση). Κατά αυτόν η ψυχανάλυση οδηγεί σε φαντασίες μιας δεύτερης γέννησης. Υποστήριζε ότι κάθε ανθρώπινο ον προσπαθεί να ξεπεράσει τον τραυματισμό της γέννησης προσπαθώντας να επιστρέψει στην μήτρα της μάνας του .

Κλινικό Παράδειγμα: Γυναίκα μεσήλικας σε θεραπεία , ιατρός μικροβιολόγος. Αναφερόταν συχνά στο μεγάλο σπίτι που είχε κτίσει και στο μεγάλο της υπνοδωμάτιο. Αναρωτιόταν για ποιόν λόγο σχεδόν ποτέ δεν κοιμόταν σε αυτό ενώ, αντιθέτως , συνήθιζε να κοιμάται σε ένα πολύ μικρό, βοηθητικό. Η τάση της αυτή θα μπορούσε ν 'αφορά σε μια ένδειξη της επιθυμίας της να επιστρέψει στην ενδομήτρια ζωή.

Για τον Rank (στον Houzel 2002), η γέννηση, η έξοδος από τη μήτρα αποτελεί το πρωτότυπο του ψυχικού τραύματος. Ας σημειωθεί ότι πέρα από τον O. Rank ο οποίος το συστηματοποίησε, και ο Freud ακόμα αναφέρθηκε σε αυτό (αν και το αμφισβήτησε το 1926), υποστηρίζοντας ότι το πρώτο από τα τραύματα είναι το **τραύμα της γέννησης**, δηλαδή αυτό που τελικά είναι συναφές με την ίδια τη ζωή: Με άλλα λόγια τραυματική είναι η ζωή! Έτσι η ζωή συνυφαίνεται με κάθε λογής κινήσεις και διαδρομές ώστε να επιστρέψουμε στο σημείο κίνησης, δηλαδή στην άψυχη κατάσταση, στον θάνατο. Με αυτήν την έννοια ο **ψυχαναγκασμός της επανάληψης** (η επιστροφή του ίδιου, του ταυτόσημου) γίνεται κατανοητός ως το αντίθετο της εξέλιξης , το αντίθετο κάθε ζωτικής προσπάθειας, με άλλα λόγια η επιστροφή στον θάνατο.

Τα αισθητήρια όργανα του βρέφους χρησιμοποιούνται ήδη από την πρώτη στιγμή της γέννησής του για να ενδυναμώσουν αυτό που ονομάζουμε **πρωταρχικό δεσμό μητέρας παιδιού**.

Το βρέφος έχει από τις πρώτες μέρες της γέννησής του αυξημένες ικανότητες διάκρισης των **οσφρητικών** ερεθισμάτων: έχει την ικανότητα να διακρίνει από τις πρώτες ημέρες τις μυρωδιές που ανήκουν στη μητέρα του και οι οποίες δρουν χαλαρωτικά επάνω του. Η **όραση** για ένα βρέφος είναι μυωπική: δε βλέπει καθαρά πέραν των 20-30 εκατοστών, απόσταση όμως που του επιτρέπει να βλέπει με σαφήνεια το πρόσωπο της μητέρας στη διάρκεια του θηλασμού, συμβάλλοντας στη δημιουργία και ενίσχυση του πρωταρχικού δεσμού με το μητρικό αντικείμενο.

Ο πρώτος χρόνος της ζωής για τον ψυχισμό είναι ό,τι τα θεμέλια για το σπίτι. Η ψυχοσεξουαλική εξέλιξη προάγεται υπάρχουν τόσο θετικά όσο και αρνητικά στοιχεία. Οι μικρές απουσίες της μητρικής παρουσίας από τη ζωή του βρέφους συντείνουν στην ανάπτυξη της ικανότητάς του να σχηματίζει νοητικές εικόνες (αναπαραστάσεις) των προσώπων ή των αντικειμένων που επιθυμεί αλλά απουσιάζουν.

Εν κατακλείδι: η επιθυμία γεννιέται στον τόπο μιας έλλειψης ή μιας απουσίας. Χωρίς την κινητήρια δύναμη της επιθυμίας υπάρχει καμία δυνατότητα εξέλιξης του ψυχισμού.

Εντούτοις αν ξεπεραστεί το όριο διαχείρισης των αρνητικών ερεθισμάτων από την πλευρά του βρέφους τότε τα αρνητικά αυτά ερεθίσματα μπορεί να καθίστανται αρνητικά (ψυχοτραυματικά) για τη ζωή του.

Ο Bion κάνει λόγο για **ονειροπόληση**. Πρόκειται για τη δυνατότητα της μητέρας να ονειροπολεί. Είναι η μητέρα η οποία μπορεί να σκέπτεται και να δίνει νοήματα στις εντάσεις του μωρού της. Η ονειροπόληση (Bion) είναι η λειτουργία της μαμάς (και του αναλυτή): ικανότητά της να **εμπεριέχει** το παιδί δηλαδή να «κρατάει» και τις ενστικτώδεις διεγέρσεις που το παιδί προβάλλει πάνω της και να τις μεταλλάσσει σε στοιχεία λειτουργικά που τα στέλνει πίσω στο παιδί. Αφορά στην μετατροπή των ενστικτωδών διεγέρσεων του παιδιού μέσω της ονειροπόλησής της σε σκέψεις και αναπαραστάσεις (λειτουργικά στοιχεία).

Ο Winnicott μιλάει για την **επαγρυπνούσα μητέρα**. Πρόκειται για τη μητέρα η οποία δανείζει αναπαραστάσεις (ευχαριστεί, «γονιμοποιεί»), μητέρα η οποία εμπεριέχει επαγρυπνά. Η **επαγρύπνηση** και η **ονειροπόληση** είναι σημαντικές μητρικές λειτουργίες. Ο Freud μας λέει ότι , σιγά – σιγά, αυτόν τον ρόλο της επαγρυπνούσας ή ονειροπολούσας μητέρας θα τον αναλάβει το Εγώ του παιδιού της ως αποτέλεσμα εσωτερικεύσεων (**εσωτερικεύση της μητρικής λειτουργίας**). Το Εγώ του παιδιού μέσω εσωτερικεύσεων αναλαμβάνει την επαγρύπνηση, αφού έχει σαν σκοπό να μην κατακλυστεί ο ψυχισμός από το άγχος (άγχος κατάρρευσης).

5. Ερωτική διέγερση και ερωτική επιθυμία

Ουσιαστικά, η ίδια η προέλευση της ανθρώπινης σεξουαλικότητας είναι **τραυματική**. Σύμφωνα με την Mc Dougall (2001) κατά την πρώτη (αισθησιακή) συνάντηση του βρέφους με το στήθος οι ερωτικές και σαδιστικές του ενορμήσεις δε διαφοροποιούνται. Αυτό αφορά στη συγχώνευση λιβιδούς και ποττίδο (το αντίθετο της λιβιδούς), όπου η αγάπη δεν ξεχωρίζει από το μίσος. Πρόκειται για την εποχή της «κανιβαλιστικής» αγάπης. Η έννοια του «άλλου» (το αρχέγονο αντικείμενο αγάπης, το στήθος-σύμπαν) ενός αντικειμένου ξεχωριστού από τον εαυτό επιφέρει οργή, αποστέρηση και πρωτογενή μορφή κατάθλιψης (τραυματική εμπειρία). Η προϋπόθεση της ευτυχίας είναι η κατάλυση αυτής της διαφοράς. Η αναγνώριση της ετερότητας ακολουθείται από την εξίσου τραυματική ανακάλυψη της **διαφοράς των φύλων**. Σήμερα γνωρίζουμε (Roiphe Calencon 1981) ότι αυτή η ανακάλυψη επισυμβαίνει πολύ πριν την κλασική οιδιπόδεια φάση. Η **διαφορά** αποτελεί πηγή άγχους για τα μικρά παιδιά και των **δύο φύλων**. Η απόκτηση της έννοιας της προσωπικής και σεξουαλικής ταυτότητας επιβάλλει το **πένθος** (πόννοι και θυσίες) για μια σειρά από αυταπάτες σχετικά με την **επιθυμία κατοχής «αυτού που είναι διαφορετικό από τον εαυτό»**, διαδικασία οικουμενική που διέρχεται από πόνους και θυσίες.

Ο Freud υπογράμμισε ότι η λιβιδινική ενέργεια μπορούσε να κατεθύνεται προς άτομα του αντίθετου φύλου αλλά και προς τον εαυτό. Η **ομοφυλοφιλική λιβιδώδης** δήλωνε (αρχικά) το μέρος της λιβιδούς το οποίο στη διάρκεια της παιδικής ηλικίας ήταν προσανατολισμένο προς τον γονέα του ίδιου φύλου. Κατά την Mc Dougall (2001) αυτή η λιβιδώδης έχει δυο στόχους/ **πρωτογενείς επιθυμίες**: την επιθυμία **κατοχής** του γονέα του ίδιου φύλου, αλλά και το να γίνει το παιδί ο γονέας του αντίθετου φύλου έτσι ώστε, εν τέλει, να αποκτήσει όλα τα πλεονεκτήματα/ προνόμια με τα οποία (στη φαντασία του) είναι προικισμένος ο κάθε γονιός. Η συγγραφέας σημειώνει ότι κατά τη διάρκεια της αναλυτικής εργασίας με ετεροφυλόφιλους συναντάμε πολλά σημάδια ασυνείδητων ομοφιλόφυλων συγκρούσεων. Γράφει χαρακτηριστικά: *«οι αιώνιες συζυγικές σκηές, τα σεξουαλικά προβλήματα, οι συγκρούσεις με τα παιδιά, τους συναδέλφους ή τους φίλους ή ακόμη οι πνευματικές ή καλλιτεχνικές αναστολές μπορούν να αποκαλύψουν στην πορεία της αναλυτικής περιπέτειας το ομοφυλοφιλικό αντιστάθμισμά τους»* (σελ 46).

Κατά την Mc Dougal (2001) εκτός από τις γενετήσιες πλευρές της **πρωταρχικής σκηνής** και τις φαλλικο-οιδιπόδειες συγκρούσεις με τις οποίες συνδέεται (τυπικές των σεξουαλικών αναστολών στις νευρώσεις) αυτή η **σκηή μπορεί επίσης ν'απεικονιστεί με προγεννητήσους όρους** με τη μορφή φαντασιώσεων καταβρόχθισης, ερωτικών/πρωκτικών και σαδιστικών/πρωκτικών συναλλαγών, διφυλετικής σύγχυσης, αρχαϊκών φαντασιώσεων βampiρισμού, φόβου απώλειας του αισθήματος ταυτότητας ή της αναπαράστασης των σωματικών ορίων. Υπό το ψυχικό καθεστώς επικράτησης τέτοιων φαντασιώσεων, οι ερωτικές/σεξουαλικές σχέσεις κινδυνεύουν να αποβούν απειλή ευνουχισμού, εκμηδενισμού ή θανάτου ειδικότερα στους **οριακούς** και τους **ψυχοσωματικούς** ασθενείς: φόβος μήπως καταστρέψουν τον άλλο εισβάλλοντας βίαια μέσα του, φόβος μήπως τους κατακλύσει και τους καταστρέψει ο άλλος, τρόμος της διάλυσης, της απώλειας των σωματικών ορίων. Η συγγραφέας υποστηρίζει ότι στον ψυχικό κόσμο της παιδικής ηλικίας αυτές οι φαντασιωσικές

συναλλαγές συντελούν στην οικοδόμηση μιας σαγηνευτικής αλλά παράλληλα αγχώδους εικόνας της πρωταρχικής σκηνής. Αναφέρει το παράδειγμα ενός ασθενούς ο οποίος κατά την παιδική του ηλικία σκηνοθετούσε πρωταρχικές σκηνές αιμομικτικού χαρακτήρα με σφήκες, μέλισσες, μυρμήγκια, σαλιγκάρια. Επρόκειτο για ένα μικρό αγόρι που βρισκόταν σε διέγερση και είχε άγχος (τρομακτικές φαντασιώσεις γύρω από τη σεξουαλική σχέση των γονέων του) το οποίο προσπαθούσε να **περιέξει**, να **εκκενώσει** και να **ελέγξει** μέσω των παιχνιδιών του. Στην εφηβεία αυνανιζόταν «στραγγαλίζοντας» το πέος του, δένοντάς το σφιχτά με σχοινιά. **Εν κατακλείδι**, η ασυνείδητη φαντασίωση της πρωταρχικής σκηνής στην πιο αρχαϊκή της μορφή αφορά σε μια ερωτική, συγχωνευτική και θανάσιμη πάλη.

Η σεξουαλική επιθυμία έχει τις ρίζες της στο πλαίσιο των πρώιμων εμπειριών ικανοποίησης του παιδιού με αυτόν που το φροντίζει (και γενικότερα με την οικογένειά του). Η πρωτογενής σχέση του νηπίου (και των δύο φύλων) με τη μαμά του καθορίζει την μεθύτερη δυνατότητα του παιδιού για σεξουαλική διέγερση και ερωτική επιθυμία. Έχει να κάνει με την γενικευμένη διεγερσιμότητα της επιδερμίδας του παιδιού και την σεξουαλικό ερεθισμό των ερωτογενών ζωνών (κατά Freud) με όλη την προσήκουσα ασυνείδητη φαντασίωση. Κατά τον Kernberg (1995) υπάρχει μια συναισθηματική μνήμη που καθορίζει τα πράγματα.

Κατά την θεωρία των αντικειμενοτρόπων σχέσεων η ασυνείδητη (ερωτική) φαντασίωση προκύπτει από τις αναπαραστάσεις εαυτού, τις αναπαραστάσεις του αντικειμένου και των συναισθηματικών δεσμών μεταξύ τους.

Βασική προϋπόθεση για μια φυσιολογική ερωτική ζωή είναι η **ταύτιση** τόσο του αγοριού όσο και του κοριτσιού με τη γενετήσια ζωή του ενήλικου γονιού του. Κατά τον Kernberg (1995) για το αγόρι η ταύτιση με τον πατέρα σημαίνει ότι έχει ξεπεράσει την προοιδιπόδεια **ζήλεια** προς τη γυναίκα (η οποία εκφράζεται σαν φόβος για τις γυναίκες).

Ο Don Juan βρίσκεται στη μέση, στο όριο ανάμεσα, από τη μια, στην αναστολή της σεξουαλικής ενόρμησης προς τις γυναίκες (οι οποίες αναπαριστούν την οιδιπόδεια μάνα) και από την άλλη στην ταύτιση με τον πατέρα και το πατρικό πέος που καθορίζει ενήλικες σεξουαλικές σχέσεις με μια γυναίκα. Κατά τους Braunschweig και Fain όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) ο Don Juan αφορά σε μια γενετήσια ζωή χωρίς πατρότητα.

Αρχικά το αγόρι έχει να ταυτιστεί με το σαδιστικό αρσενικό το οποίο αναπαρίσταται από τον περιοριστικό πατέρα κατά την πρώτη οιδιπόδεια περίοδο. Η τελική έκβαση του οιδιποδείου συμπλέγματος αφορά στην **ταύτιση** του μικρού αγοριού με τον

«γενναιόδωρο» (μεγαλόθυμο) πατέρα ο οποίος δεν ενεργεί πλέον κατασταλτικά ενάντια στο γιό του.

Η ικανότητα του μπαμπά να μπορεί να απολαμβάνει το μέγαλωμα του γιού του χωρίς να χρειάζεται να τον υποτάσσει σε τελετουργικές τιμωρίες –οι οποίες θα αντανάκλουν την ασυνείδητη ζήλεια του για το παιδί του–είναι ενδεικτική ότι ο πατέρας κατάφερε να ξεπεράσει επιτυχώς τις δικές του οιδιπόδειες αναστολές.

Ένας σημαντικός λόγος αστάθειας στις ερωτικές σχέσεις των αντρών είναι η ημιτελής ταύτιση τους με την **πατρική λειτουργία** η οποία εκφράζεται με καθηλώσεις σε διάφορα σημεία της ταυτισιακής διαδρομής και πορείας.

Στο κορίτσι συνήθως προκύπτει ένα έλλειμμα στην άμεσο ζύπνημα του ερωτισμού της επειδή η μαμά-το πρώτο αντικείμενο αγάπης-είναι ομόφυλο. Αυτό όμως που επηρεάζει πάνω απ' όλα το μέγαλωμα του κοριτσιού είναι οι συγκρούσεις της μαμάς σχετικά με τα δικά της γεννητικά όργανα και τις γυναικείες λειτουργίες: μπορεί τότε η κόρη της να αναστέλλεται ως προς την ψυχοσεξουαλική της εξέλιξη. Σε αυτές τις **αναστολές** επιπροστίθενται ο φθόνος του πέους. Ακόμα χειρότερα, αν η μαμά υποτιμά τους άντρες και τα γεννητικά όργανα του μικρού της αγοριού. Αυτό μπορεί να αλλοιώσει ριζικά τις σεξουαλικές αντιλήψεις (συγκρούσεις) των παιδιών της αμφοτέρων των φύλων.

Η σεξουαλικότητα του μικρού κοριτσιού είναι ιδιωτική και κρυμμένη σε αντιδιαστολή με την – κοινωνικά ενισχυμένη-«δημόσια έκθεση» της σεξουαλικότητας του μικρού αγοριού. Αντίθετα, η σεξουαλικότητα του αγοριού διεγείρεται πολύ νωρίς και από τους δύο γονείς. Έχει συζητηθεί ψυχαναλυτικά η εγγενής προδιάθεση της γυναίκας στον **μαζοχισμό** (ο Freud έκανε λόγο για **γυναικείο μαζοχισμό**) και την επιρροή και επίδραση διαφόρων ψυχολογικών και κοινωνικών παραμέτρων που συντείνουν στις μαζοχιστικές τάσεις και τις γυναικείες σεξουαλικές αναστολές. Ο Freud με αυτόν τον όρο «γυναικείος μαζοχισμός» αναφέρεται στην «γυναικεία ουσία», αλλά ο γυναικείος μαζοχισμός είναι μια δυνατότητα για κάθε άνθρωπο ανεξαρτήτως φύλου. Ο Freud περιγράφει περιπτώσεις ανδρικών φαντασιών οι οποίες τους τοποθετούν σε θέσεις χαρακτηριστικές της θηλυκότητας (θεωρία περί αμφισεξουαλικότητας). Εντούτοις ο Blum (1976) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) υποστηρίζει πως δεν είναι προφανές ότι τα κορίτσια αντλούν περισσότερη ευχαρίστηση πόνο απ' ό,τι τα αγόρια. Θεωρεί ότι ο γυναικείος μαζοχισμός είναι μάλλον μια κακή προσαρμογή (λύση) του κοριτσιού στις γυναικείες λειτουργίες και συγκρούσεις.

Στο βιβλίο του Henry de Montherlant (1936) με τον τίτλο “**Les jeunes filles**” περιγράφεται η τραγική αδυναμία ταύτισης με την **γονεϊκή λειτουργία**. Κατά τον συγγραφέα όλες οι ερωτικές σχέσεις είναι καταδικασμένες σε αποτυχία παρά την «γενετήσια πρωτοκαθεδρία» εξ’ αιτίας του μύθου του κυρίαρχου αρσενικού στον πολιτισμό μας. Μέσα από τις περιπέτειες του ήρωα (ενός αντιήρωα) του βιβλίου φαίνεται ότι οι άνδρες και οι γυναίκες δε μπορούν παρά να φτάνουν σε μια αιώνια παρεξήγηση. Για τις γυναίκες, ο έρωτας ξεκινάει μέσα από τη σεξουαλική ικανοποίηση τους (μόλις ξεκινήσουν να κάνουν sex με τον σύντροφο τους) ενώ για τους άντρες ο έρωτας τελειώνει με το sex (μόλις το κάνουν...). Οι γυναίκες είναι καμωμένες για ένα άντρα, ενώ ο άντρας είναι φτιαγμένος-και για πάντα- για όλες τις γυναίκες. Η ματαιότης είναι το κυρίαρχο πάθος του άντρα ενώ η ένταση των συναισθημάτων είναι η κυρίαρχη πηγή ευτυχίας για τις γυναίκες. Η ευτυχία των γυναικών προέρχεται από τον άντρα ενώ η ευτυχία του άντρα έρχεται μέσα απ’ αυτόν τον ίδιο.

Η σεξουαλική ενόρμηση βρίσκει το αποκορύφωμά της κατά την εφηβεία. Η (πρωτογενής) **σεξουαλική διέγερση** μετατρέπεται σε **ερωτική επιθυμία** μέσω της διαδικασίας της «επιλογής του αντικειμένου». Η ερωτική επιθυμία λοιπόν είναι η ερωτική διέγερση όταν κατευθύνεται σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο: **η ερωτική επιθυμία είναι αντικειμενοτρόπος**. Με αυτήν την έννοια η ερωτική επιθυμία συνδέει την σεξουαλική διέγερση με τον κόσμο των εσωτερικευμένων σχέσεων αντικειμένου στο οιδιπόδειο υπόβαθρο της ψυχικής πραγματικότητας. Η ερωτική επιθυμία συνεισφέρει στην απαρτίωση των μερικών αντικειμένων σε σχέσεις με το όλον αντικείμενο.

Εντούτοις και η **σεξουαλική διέγερση** δε στερείται αντικειμένου: το αντικείμενό της είναι το πρωτόγονο «μερικό αντικείμενο». Κατά τον πρώτο-δεύτερο χρόνο της ζωής η σεξουαλική διέγερση είναι διάχυτη και συνδεδεμένη με τις ερωτογενείς ζώνες. Η σεξουαλική διέγερση πηγάζει (αρχικά) από τον ερεθισμό των ερωτογενών ζωνών αλλά καθώς εξελίσσεται συνιστά μια καθολική ψυχική εμπειρία η οποία δεν περιορίζεται στην διέγερση μιας συγκεκριμένης ερωτογενούς ζώνης αλλά εκδηλώνεται ως ένα σύνολο ευχάριστων αισθήσεων ολοκλήρου του σώματος. Αντίθετα από την σεξουαλική διέγερση, η **ερωτική επιθυμία** είναι περισσότερο επεξεργασμένη και περισσότερο διαφοροποιημένη στο μέτρο κατά το οποίο απευθύνεται στη σχέση με ένα αντικείμενο. Κάτω από συνθήκες σοβαρής **παθολογίας του ναρκισσισμού** ή διάλυσης του εσωτερικευμένου κόσμου των αντικειμενοτρόπων σχέσεων το υποκείμενο μπορεί να οδηγηθεί σε ανικανότητα για ερωτική επιθυμία. Προκύπτει τότε μάλλον ένα είδος διάχυτης μη επιλεκτικής και μη ικανοποιητικής σεξουαλικής διέγερσης ή –ακόμα χειρότερα– μια έλλειψη της ικανότητας του υποκειμένου να δοκιμάσει σεξουαλική ικανοποίηση (Kernberg 1995).

Η ώριμη **σεξουαλική αγάπη** (έρωτας) διευρύνει την ερωτική επιθυμία σε μια σχέση με ένα συγκεκριμένο πρόσωπο όπου ενεργοποιούνται ασυνείδητες σχέσεις του παρελθόντος και συνειδητές προσδοκίες για μια μελλοντική ζωή σαν ζεύγος εν είδει

ενός «**δύο σε ένα**» **ιδεώδους Εγώ**. Η ώριμη σεξουαλική αγάπη ερείδεται επί μιας δέσμευσης σε ότι αφορά το sex, τις συγκινήσεις και τις αξίες.

Η **επιθετικότητα** επίσης είναι μέσα στο «παιχνίδι» της σεξουαλικής εμπειρίας η οποία συμπυκνώνεται μέσα από τις επιθυμίες να γίνεται κάποιος υποκείμενο ή/και αντικείμενο διεισδύσεων και εισβολών στην υπηρεσία του έρωτα. Εδώ η **εμπειρία** του **πόνου** συνιστά μια απαραίτητη συνιστώσα προς τη **συγχώνευση** με τον άλλον (το «ωκεάνειο συναίσθημα» κατά Freud 1930) στα πλαίσια της σεξουαλικής διέγερσης και του οργασμού.

Ο Freud συσχετίζει την ενόρμηση της ωμότητας με την ανδρική σεξουαλικότητα : ο άνδρας έχει μια ροπή να υπερνικά την αντίσταση του σεξουαλικού αντικειμένου ώστε να ικανοποιεί τις επιθυμίες του. Πρόκειται για μια μερική ενόρμηση. Η φυσιολογική ικανότητα μετατροπής του πόνου σε σεξουαλική διέγερση αποτυγχάνει στις περιπτώσεις όπου προεξάρχει σοβαρή επιθετικότητα στη σχέση μητέρας βρέφους.

Η ερωτική επιθυμία είναι η αναζήτηση της ηδονής (πάντα προσανατολισμένης προς ένα άλλο πρόσωπο). Είναι η αναζήτηση ενός αντικειμένου διείσδυσης (ή εισβολής) η ενός αντικειμένου που θα διεισδύσει μέσα στο υποκείμενο. Πρόκειται για μια αναζήτηση κοντινότητας, συγχώνευσης (έκστασης) και σμιζίματος: είναι το να γίνει το υποκείμενο **ένα** με το επιλεγθέν αντικείμενο.

Οι συνειδητές και ασυνειδητές σεξουαλικές φαντασίες σχετίζονται με εισβολές, διεισδύσεις, σφετερισμούς και ιδιοποιήσεις (του άλλου). Περιλαμβάνουν σχέσεις μεταξύ των σωματικών προεξοχών και οπών (κοιλιοτήτων και ανοιγμάτων), όπως το πέος, οι θηλές, η γλώσσα, τα δάκτυλα, τα κόπρανα ως μέσα εισβολών και τον κόλπο, το στόμα τον πρωκτό ως σημεία δεκτικότητας και περικλίσεις. Η ερωτική ικανοποίηση προκύπτει από τη ρυθμική διέγερση αυτών των σωματικών μερών.

Δεν πρέπει να συνδέουμε τις έννοιες του εμπειρέχοντος και του περιεχομένου με την θηλυκότητα (παθητικότητα) και την αρρενωπότητα (ενεργητικότητα) αντιστοίχως: η ερωτική επιθυμία περιλαμβάνει **ταυτόχρονα** τόσο φαντασίες ενεργητικής ενσωμάτωσης (του αντικειμένου) όσο και επιθυμίας του υποκειμένου να παθητικοποιηθεί και να ενσωματωθεί από το αντικείμενο. Πρόκειται για το φαινόμενο της-οικουμενικής για άντρες και γυναίκες- **ψυχικής αμφισεξουαλικότητας** με την έννοια της ταύτισης αμοτέρων των φύλων

ταυτόχρονα τόσο με το αρσενικό όσο και με το θηλυκό. Η αμφισεξουαλικότητα είναι μια λειτουργία **ταύτισης** ενός εκάστου με τον άλλο στην ερωτική πράξη.

Παράλληλα λαμβάνει χώρα και η **ταύτιση** ενός εκάστου με την σεξουαλική διέγερση και τον οργανισμό του συντρόφου του έτσι ώστε αμφότεροι να βιώνουν ταυτόχρονα δύο συμπληρωματικές εμπειρίες συγχώνευσης. Αφορά στην εμπειρία του να γίνει κάποιος ταυτόχρονα και τα δύο φύλα, υπερπηδώντας στιγμιαία τα συνηθισμένα απαραβίαστα αναχώματα που (ξε)χωρίζουν τα δύο φύλα. Αυτή η εκστατική (και επιθετική) προσπάθεια υπέρβασης των ορίων του εαυτού συνιστά μια σύνθετη πλευρά της ερωτικής επιθυμίας. Πρόκειται για την εμπειρία της ολοκλήρωσης και της απόλαυσης ταυτόχρονα εισβολών και περικλείσεων, μια επιθυμητή διεγερτική παλινδρόμηση σεξουαλικού περιεχομένου, μια **«ερωτογενής σύγχυση»** (μέθεξη), κατά τον Meltzer (1973) όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995, όπου οι εισβάλλουσες προεξοχές του σώματος γίνονται ένα και εναλλάσσουν ρόλους με τις σωματικές κοιλότητες. Εδώ υπάρχει η ικανοποίηση επιθυμιών συγχώνευσης (φιλομόφιλοι πόθοι) και οιδιπόδειας ανταγωνιστικότητας (όλες οι άλλες σχέσεις εξαφανίζονται μέσα στο μοναδικό και συγχωνευμένο σεξουαλικό ζευγάρι). Επιπροσθέτως η ταύτιση και με τα δύο φύλα συντελεί στην εξαφάνιση της ζήλειας για το άλλο φύλο.

Μέσω της ερωτικής επιθυμίας συντελείται ένα είδος υπέρβασης της απαγόρευσης της σεξουαλικής επαφής που σχετίζεται με το οιδιπόδειο σύμπλεγμα.

Το ταμπού της αιμομιξίας (οιδιπόδειες απαγορεύσεις) εκφράζεται διάφορες μορφές όπως με τις κοινωνικές απαγορεύσεις και περιορισμούς που θέλουν την απόκρυψη από τη δημόσια θέα της επιφάνειας του σώματος και της σεξουαλικής διέγερσης.

Η υπέρβαση της οιδιπόδειας απαγόρευσης κατά την ερωτική πράξη συνιστά πρόκληση και θρίαμβο έναντι του οιδιπόδειου αντίζηλου. Όμως πρόκειται την ίδια στιγμή για υπέρβαση έναντι του ίδιου του σεξουαλικού αντικειμένου το οποίο μπορεί να βιώνεται ως αποπλανητικό, αμφιταλαντευόμενο και συγκρατημένο (δεν παραδίνεται εύκολα). Η αίσθηση του υποκειμένου μπορεί να είναι ότι το αντικείμενο του πόθου ταυτόχρονα προσφέρεται και «τραβιέται». Σε αυτήν την περίπτωση η υπέρβαση του υποκειμένου σημαίνει **επιθετικότητα** εναντίον του αντικειμένου η οποία μπορεί να μετατρέπεται σε μια ευχάριστη ικανοποίηση και για τους δύο (ευχαρίστηση μέσα από τον πόνο). Αυτή η εχθρότητα είναι ευχάριστη επειδή εμπεριέχεται μέσα σε μια ερωτική σχέση: η επιθετικότητα ενσωματώνεται μέσα στη σχέση και μετατρέπεται σε έρωτα. Πρόκειται για την αναπότρεπτη αμφιθυμία στον έρωτα (εκδικητικές και εχθρικές συνιστώσες της ερωτικής διέγερσης). Μέσω της

επιθετικότητας το υποκείμενο γυρεύει να **συγχωνευθεί** με το αντικείμενο: να διεισδύσει ενεργητικά ή να γίνει αντικείμενο διεισδύσεων παθητικά.

Το κατά πόσο αυτή η **επιθετική συγχώνευση** θα εμπεριεχθεί μέσα στην αγάπη είναι θέμα διαμεσολάβησης του **Υπερεγώ** (ο φύλακας του έρωτα όταν αυτός περιέχει εχθρότητα). Το να είναι κάποιος το αντικείμενο του πόνου (που πονά) έχοντας την εμπειρία του θύματος-ταυτιζόμενος παράλληλα με τον επιτιθέμενο- δημιουργεί ένα αίσθημα **ένωσης μέσα από τον πόνο** το οποίο ενισχύει τη συγχώνευση μέσα στον έρωτα. Το να προξενεί κάποιος πόνο στον άλλο και να ταυτίζεται την ίδια στιγμή με την ερωτική ευχαρίστηση του αντικειμένου του (από τον πόνο) είναι ο **ερωτικός σαδισμός**, το συμπληρωματικό του **ερωτικού μαζοχισμού**. Κατά τον Bataille (1957) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995), ένα από τα δραματικότερα χαρακτηριστικά της ανθρώπινης λειτουργίας είναι ότι η κατάρρευση των ορίων μεταξύ του εαυτού και του άλλου προκύπτουν είτε σε στιγμιότυπα βαθιάς παλινδρόμησης σε εκστατικό έρωτα είτε κάτω από συνθήκες ακραίου πόνου. Η οικειότητα που αναπτύσσεται μεταξύ βασανιστή και βασανιζόμενου (ψυχική εμπειρία με απόηχο μεγάλης διάρκειας) πηγάζει από τα πιο πρώιμα (απωθημένα) συγχωνευτικά βιώματα «κακών» εσωτερικευμένων σχέσεων μεταξύ εαυτού και αντικειμένου στα πλαίσια της διχοτόμησής τους από τα «καλά» αντικείμενα κατά το συμβιωτικό (στοματικό) στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης.

Η ερωτική επιθυμία μετατρέπει την γενετήσια και οργασμική διέγερση σε μια **συγχωνευτική εμπειρία** με τον άλλο η οποία παρέχει μια ύστατη αίσθηση πληρότητας (βίωμα του «είμαστε ένα»).

Ο αγαπώμενος συμπυκνώνει την **ενσωμάτωση** όχι μόνο του ποθητού προοιδιπόδου και οιδιπόδου αντικειμένου και της ιδεώδους σχέσης μ'έναν άλλο αλλά και την **ενσωμάτωση** εκείνων των ιδεών, αξιών και προσδοκιών που κάνουν τη ζωή άξια να τη ζει κανείς. Ο ερωτευμένος ελπίζει πάντα να βρει νόημα ζωής κοινωνικά και πολιτιστικά.

Αυτό δίνει ένα ξεχωριστό νόημα ζωής, είναι μια υπέρβαση η οποία συνδέει τη σεξουαλικότητα με τη θρησκευτική έκσταση, μια εμπειρία πέραν των περιορισμών της καθημερινότητας. Κατά τους Galenson και Roiphe (1977) και Bergman 1971 όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995), η ερωτική επιθυμία είναι μια ευχή για **συγχώνευση** ως μια έκφραση της λαχτάρας για συμβιωτική μέθεξη με τη μαμά. Καθόλη τη διάρκεια της ζωής ο πόθος για σωματική κοντινότητα και ερεθισμό, για μέθεξη των σωματικών επιφανειών, συνδέεται με την σφοδρή επιθυμία για συμβιωτική συγχώνευση με το γονεϊκό αντικείμενο (πρωτογενείς ταυτίσεις).

Η ερωτική επιθυμία περιλαμβάνει επίσης τόσο ένα στοιχείο παράδοσης, σκλαβιάς στον άλλο όσο κι ενός αισθήματος ότι κάποιος είναι ο κύριος του πεπρωμένου κάποιου άλλου. Ο Ives Henrick αναφέρθηκε στο ένστικτο του έλεγχου. Πρόκειται για μια ενστικτώδη ενόρμηση (ανάγκη ελέγχου του περιβάλλοντος).

Άλλο χαρακτηριστικό της ερωτικής επιθυμίας είναι η **εξιδανίκευση** του κορμιού του άλλου ή των αντικειμένων τα οποία συμβολικά το αναπαριστούν.

Κατά την Chasseguet-Smirgel (1981) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) βρίσκουμε τη λειτουργία της εξιδανίκευσης στο φετιχισμό και γενικότερα τη διαστροφή.

Στις ερωτικές σχέσεις συμπεριλαμβανομένων και των ομοφιλοφιλικών αυτή η εξιδανίκευση συντείνει στην απαρτίωση μαζί των τρυφερών και ερωτικών προδιαθέσεων του υποκειμένου. Πρόκειται για την προβολή του ιδεώδους Εγώ του υποκειμένου επί του αγαπώμενου αντικειμένου.

Στην ώριμη ερωτική σχέση ο διπλασιασμός του ιδεώδους Εγώ με τη μορφή του εξιδανικευμένου ερωτικού αντικειμένου δημιουργεί μια αίσθηση αρμονίας με τον κόσμο, ενεργοποιεί το σύστημα αξιών και τα αισθητικά ιδεώδη του ερωτευμένου: στον έρωτα ενεργοποιούνται η ομοφία και η ηθική.

Κατά τους Meltzer και Williams (1988) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) η αγάπη του νηπίου για τη μαμά του βιώνεται μέσω της **εξιδανίκευσης** της επιφάνειας του σώματός της και της ενδοβολής της μητρικής αγάπης η οποία παρομοίως εκφράζεται διαμέσου της εξιδανίκευσης του σώματος του παιδιού της. Και στα δύο φύλα η εξιδανίκευση της σωματικής επιφάνειας του ερωτικού αντικειμένου είναι ενδεικτικό της διαθεσιμότητας (αφύπνισης) των πολύ πρώιμων εσωτερικευμένων αντικειμενοτρόπων σχέσεων (Kernberg 1995). Είναι ακριβώς μέσω αυτής της εξιδανίκευσης στον έρωτα που θα αναδυθούν οι πρωιμότερες αισθήσεις του παιδιού σε ότι αφορά την ομορφιά (το ιδανικό του «κάλλους»). Κατά τον Wisdom (1970) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) η εξιδανίκευση στον έρωτα συνιστά την ουδετεροποίηση των κακών πλευρών του αντικειμένου μέσω επανορθωτικών διαδικασιών. Κατά την Chasseguet-Smirgel όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) στον έρωτα λαμβάνει χώρα μια προβολή του ιδεώδους Εγώ του υποκειμένου επί του εξιδανικευμένου ερωτικού αντικειμένου και ταυτόχρονα μια επίρρωση του ναρκισσιστικού εαυτού (του υποκειμένου) μέσω της σεξουαλικής ικανοποίησης που εκφράζει το αντικείμενο. Προοδευτικά η αρχική εξιδανίκευση του σώματος του

άλλου αλλά και η μεθύστερη (ωριμότερη) εξιδανίκευση του όλου αντικειμένου δίνει τη θέση της στην εξιδανίκευση ενός συστήματος αξιών σχετικά με τον έρωτα γενικότερα (εξιδανίκευση ηθικών, πολιτιστικών και αισθητικών αξιών, **ταύτιση** με τις αξίες του αγαπώμενου). Πρόκειται για μια εξέλιξη η οποία εγγυάται την ικανότητα για ρομαντικό έρωτα και αγάπη. Αυτές οι προοδευτικές μεταβολές αντανακλούν και την οιδιπόδεια προβληματική: οι υπερεγωτικές απαγορεύσεις οδηγούν προοδευτικά σε αιχμηρές αμυντικές διχοτομήσεις ανάμεσα στην ερωτική (σεξουαλική επιθυμία) και τον ανυψωμένο, υπερεξιδανικευμένο, μετουσιωμένο έρωτα. Εντούτοις η εξέλιξη τέτοιων εξιδανικεύσεων μπορεί να αυξάνει εκ νέου τη σύνδεση ανάμεσα στην ερωτική επιθυμία και τη ρομαντική αγάπη για το ίδιο πρόσωπο, γεγονός που αντανακλά το ξεπέραςμα των οιδιποδείων συγκρούσεων.

Ο Wisdom διαφοροποίησε ανάμεσα στη εξιδανίκευση κατά την σχιζοπαρanoiειδή και την εξιδανίκευση στην καταθλιπτική θέση: πρόκειται για τη διαφορά της εξιδανίκευσης ανάμεσα στους οριακούς και τους νευρωτικούς ασθενείς. Ο Balint (1948) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) είναι σύμφωνος με τον Freud στο ότι η εξιδανίκευση δεν είναι απόλυτα απαραίτητη για μια καλή ερωτική σχέση. Και οι δύο υποστηρίζουν ότι σε πολλές περιπτώσεις η εξιδανίκευση δε βοηθά, μάλιστα παρεμποδίζει την ανάπτυξη ενός ικανοποιητικού τύπου ερωτικού δεσμού.

Φαίνεται ότι η επίθεση του μωρού εναντίον της μητέρας (διχοτόμηση του μητρικού αντικειμένου) απευθύνεται πρωτίστως εναντίον του εσωτερικού του μητρικού σώματος ενώ κρατάει την εξιδανίκευση για το εξωτερικό του. Η επιθυμία του παιδιού (φαντασία) να εισβάλει βίαια μέσα στο σώμα της μαμάς αφορά σε μια έκφραση επιθετικότητας, αλλά και φθόνου της εξωτερικής της εμφάνισης και της ικανότητάς της να δίνει ζωή και αγάπη. Μέσω προβλητικών διαδικασιών το παιδί βιώνει ως απειλητικό το εσωτερικό του μητρικού σώματος. Αντίθετα, η εξιδανίκευση της επιφάνειας του μητρικού σώματος συνιστά μια άμυνα ενάντια στην απειλητική εχθρότητα η οποία σοβεί κάτω απ' αυτήν την επιφάνεια. Μέσω ενδοβολής και πρωτογενούς ταύτισεως με τη μαμά, το νήπιο εξιδανικεύει αυτό το ίδιο του το σώμα. Η Chasseguet Smirgel (1986) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) μελέτησε τις αρχαϊκές πλευρές του **οιδιποδείου συμπλέγματος**: φαντασιακή καταστροφή του εσωτερικού του μητρικού σώματος, του πατρικού πέους, των μωρών του μπαμπά, και μετατροπή του εσωτερικού της μαμάς σε μια κοιλότητα χωρίς όρια και σύνορα. Κατ' αυτήν η εξιδανίκευση του γυναικείου σώματος από τους άντρες εγγράφεται στην εξιδανίκευση της επιφάνειας του γυναικείου σώματος και πηγάζει απ' αυτήν. Αντιστοίχως οι απαρχές των ασυνείδητων ανδρικών φόβων που συνδέονται με τον κόλπο (τη μητέρα) και το εσωτερικό του γυναικείου κορμιού εγγράφονται στις πρώιμες σχέσεις με τη μητέρα. Στους ομοφιλόφιλους άντρες η εξιδανίκευση μερών του σώματος των ομόφυλων συντρόφων τους εγγράφεται-επίσης-στην εξιδανίκευση του μητρικού σώματος. Στις γυναίκες η εξιδανίκευση μερών του ανδρικού σώματος αρχικά είναι λιγότερο έντονη αλλά αυξάνεται διαμμέσου της ικανοποίησης των σεξουαλικών σχέσεων μ' έναν άντρα ο οποίος ασυνείδητα

αναπαριστά τον **οιδιπόδειο πατέρα** καθώς της επιβεβαιώνει την ομορφιά και την αξία του σώματός της απελευθερώνοντας έτσι τη σεξουαλικότητά της από την **πρώιμη παιδική αναστολή**.

Η ερωτική επιθυμία έχει τις ρίζες της στην ευχαρίστηση μιας ασυνείδητης ενεργοποίησης των πολύμορφα διαστροφικών φαντασιών του υποκειμένου με τα γονεϊκά αντικείμενα. Το σώμα του αγαπώμενου καθίσταται μια «γεωγραφία» από προσωπικά νοήματα. Οι πρώιμες (φαντασιακές) πολύμορφα διαστροφικές σχέσεις του παιδιού με τους γονείς συγχωνεύονται, μετατρέπονται και εκφράζονται ως θαυμασμός για τις σωματικές πλευρές του αγαπώμενου. Η πρώιμη διαστροφικότητα του παιδιού προς τους γονείς του εκφράζεται με τις «διαστροφικές» σεξουαλικές συμπεριφορές του ως ενήλιξ: στοματικός έρωτας, πρωκτικός, επιδειξιμανία, ηδονοβλεψία, σαδομαζοχιστικά παιχνίδια κ.λ.π. Οι μητρικές υπηρεσίες και φροντίδες των σωματικών αναγκών του παιδιού ενεργοποιούν τον ερωτισμό της σωματικής επιφάνειας του τελευταίου, αλλά μέσω προβολής (εξ'αντανακλάσεως), αφυπνίζουν τον ερωτισμό και των σωματικών επιφανειών της μαμάς. Η πολύμορφη διαστροφική ποιότητα της ερωτικής επιθυμίας αντανακλά τις (αρχέγονες) πηγές της στα πρώιμα εξελικτικά στάδια του παιδιού.

Η γυναίκα που ερωτεύεται έναν άντρα ξυπνάει ερωτικά από τις πιο απόκρυφες εκφάνσεις της σωματικής του «γεωγραφίας»: αν αυτός ο έρωτας «εξατμιστεί» θα χαθεί και όλο το ενδιαφέρον και η εξιδανίκευση του σώματός της. Αντίστοιχα οι άνδρες «νάρκισσοι» μπορεί να δείχνουν την εντύπωση ότι σύντομα χάνουν το ενδιαφέρον τους για τα κορμιά (σωματικές-σαρκικές εκφάνσεις) των γυναικών εκείνων που στο παρελθόν εξιδανίκευαν. Εντούτοις με τη βοήθεια της ψυχανάλυσης καταφέρνουν ενδεχομένως να συντηρούν το ενδιαφέρον τους για αυτές εάν επιλυθεί η ασυνείδητη η καταστροφή των εσωτερικευμένων σχέσεων που σχετίζεται με τη βαθειά ζήλεια τους για το άλλο φύλο. Γενικά τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες είναι-μεταξύ άλλων- το ξεπέρασμα του **φόβου** και της **ζήλειας για το άλλο φύλο** που μπορεί να οδηγήσει στο (λυτρωτικό) ξεπέρασμα των απαγορεύσεων της σεξουαλικότητας.

Κάποιες μορφές **πρωτογενών σεξουαλικών αναστολών** (έλλειψη ενεργοποίησης/σβήσιμο του ερωτισμού της σωματικής επιφάνειας) μπορεί να οφείλονται σε αποθέματα έντονης **επιθετικότητας** του υποκειμένου παράλληλα με την έλλειψη επαρκούς σωματικής διεγερσιμότητας έτσι ώστε το άτομο να μη μπορεί ν'αναπτύσσει τις απαραίτητες ερωτικές διεργασίες εξιδανίκευσης του σώματος του άλλου.

Η δευτερογενής (πιο εξελιγμένη) **απόθηση** της **σεξουαλικής διέγερσης** είναι συνδεδεμένη με την μεθύτερη υπερερωτική λειτουργία και τις οιδιπόδειες απαγορεύσεις. Αυτές οι αναστολές είναι λιγότερο σοβαρές και έχουν καλύτερη πρόγνωση στη θεραπεία.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της ερωτικής επιθυμίας είναι το **«ερωτικό παιχνίδι»** («σου κάθομαι, δε σου κάθομαι » κ.λ.π): το υποκείμενο γυρεύει ένα ερωτικό αντικείμενο το οποίο «παίζει» μαζί του (δείχνει διαθέσιμο και ταυτόχρονα «τραβιέται»). Αυτό έχει να κάνει με την επιθυμία υπέρβασης του «απαγορευμένου» που βιώνεται ως ανήθικο ή «αμαρτωλό».

Το σεξουαλικό αντικείμενο κατά βάθος είναι ένα **απαγορευμένο οιδιπόδειο αντικείμενο** και η ερωτική πράξη μια συμβολική επανάληψη και ξεπέραςμα (υπερνίκηση) της **πρωταρχικής σκηνής**.

Το σεξουαλικό παιχνίδι είναι συνήθως επιδειξιομανιακό (προκλητικό) με σαδιστικές καταβολές: πρόκειται για την επιθυμία του υποκειμένου να διεγείρει αλλά ταυτόχρονα να «τη σκάσει» από το αντικείμενο του πόθου (σύνδρομο της «κοκινোসκουφίτσας», cock teaser αγγλιστί ή allumeur-allumeuse γαλλιστί.). Παρομοίως, το ηδονοβλεπτικό παιχνίδι έχει σαδιστικές καταβολές: πρόκειται για την σαδιστική (με το «ζόρι») εισβολή του υποκειμένου επί ενός αντικειμένου το οποίο δεν επιθυμεί (τραβιέται, δεν «κάθεται»).

Όπως και οι άλλες διαστροφές, η **επιδειξιομανιακή διαστροφή** είναι μια τυπική ανδρική απόκλιση. Από την άλλη μεριά η **επιδειξιομανιακή συμπεριφορά** είναι συχνότερα συνδεδεμένη με τον γυναικείο χαρακτήρα. Ερμηνεύεται συχνά σαν ένας εξ'αντιδράσεως αμυντικός μηχανισμός (reaction formation) στο **φθόνο του πέους**. Μπορεί ακόμα να πρόκειται για μια εξ' αποστάσεως έκκληση για σεξουαλική επιβεβαίωση κατά τη φάση αλλαγής του αντικειμένου στο κορίτσι (πέραςμα από το πρώτο από το πρώτο αντικείμενο αγάπης τη μητέρα στην επένδυση του πατέρα). Η αγάπη και αποδοχή του μικρού κοριτσιού- και της γυναικότητάς- του από τον πατέρα επιβεβαιώνει τη γυναικεία της ταυτότητα και προάγει την αποδοχή του εαυτού της απ'αυτήν την ίδια (Ross 1990,όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995).

Η γυναίκα στον έρωτα «παίζει» δηλαδή είναι προκλητική αλλά ταυτόχρονα τραβιέται: αυτό συνιστά ένα ισχυρότατο αφροδισιακό για τους άντρες. Η αίσθηση των αντρών ότι το αντικείμενο του πόθου τους «τους παίζει» προξενεί σ'αυτούς επιθετικότητα η οποία επιτείνει την επιθυμία τους να εισβάλουν στο γυναικείο σώμα. Πρόκειται για την επιθυμία των ανδρών να κυριαρχήσουν πάνω στη γυναίκα και να υπερπηδήσουν τα αναχώματα που χωρίζουν την αληθινή από την ψεύτικη ντροπή

της. Η επιθυμία της ταπείνωσης του αντικειμένου περιλαμβάνει ένα μεγαλύτερο βαθμό επιθετικότητας εκ μέρους του υποκειμένου.

Η ηδονοβλεπτική συνιστώσα όταν αφορά τις σεξουαλικές περιπτώξεις ενός ζεύγους συμπίπτει με την επιθυμία του υποκειμένου να διακόψει βίαια την **πρωταρχική σκηνή**. Πρόκειται για τη συμπίκνωση της επιθυμίας του υποκειμένου να διακόψει βίαια την ιδιωτικότητα του οιδιπόδειου ζεύγους και να εκδικηθεί την «ανάφτρα» (που παίζει...) μαμά. Είναι ένας θρίαμβος επί του οιδιπόδειου ζεύγους.

Η ερωτική επιθυμία παλινδρομεί ανάμεσα στην επιθυμία για μυστικότητα, ιδιωτικότητα και αποκλειστικότητα από τη μια και στην επιθυμία, από την άλλη, να μετακινηθεί κάποιος από αυτήν τη σεξουαλική σταθερότητα προς μια ασυνέχεια (να αποστασιοποιηθεί).

Αντίθετα από την πεποίθηση ότι είναι οι γυναίκες αυτές οι οποίες που επιθυμούν να περιφρουρήσουν μυστικότητα και αποκλειστικότητα ενώ οι άνδρες ζητούν διαλείμματα από τον έρωτα η κλινική εμπειρία φέρνει στο προσκήνιο πολλούς άντρες των οποίων οι εξαρτητικές τους ανάγκες ματαιώνονται από την αίσθηση που έχουν ότι οι γυναίκες τους είναι συναισθηματικά αφοσιωμένες στα παιδιά και τα μωρά τους έτσι ώστε να χάνουν το σεξουαλικό τους ενδιαφέρον για τους άντρες τους.

Ας σημειωθεί ότι αυτές οι **ασυνέχειες στη σεξουαλική ζωή** του ζεύγους τόσο εκ μέρους των άντρων όσο και εκ μέρους των γυναικών ακόμα και μέσα σε ερωτικές σχέσης αληθινής αγάπης συνιστούν σημαντικά «αντίβαρα» στην κατάσταση της οικειότητας, της αποκλειστικότητας και της συγχωνευτικής πλευράς του έρωτα.

Η έλλειψη αυτής της «ασυνέχειας» στη σεξουαλική ζωή του ζεύγους θα οδηγούσε στο να γίνει η σεξουαλικότητα ένα με την καθημερινότητα κάτι που θα οδηγούσε σε συσσώρευση τόσο επιθετικότητας όσο και ενός συγχωνευτικού αισθήματος απειλητικού για την όλη δυναμική και τη βιωσιμότητα της σχέσης. Αυτό ακριβώς δόθηκε από τον Ιάπωνα σκηνοθέτη Nagisa Oshima στην ταινία «In the Realm of the senses» (1976). Η ταινία δείχνει τον προοδευτικό εκφυλισμό της σχέσης δύο εραστών προς μια αχαλίνωση επιθετικότητας καθώς αυτοί αναλώνονται και «καταβροχθίζονται» μέσα στις σεξουαλικές τους περιπτώξεις διακόπτοντας την επαφή τους με τον εξωτερικό κόσμο.

Η αμφιθυμία στον έρωτα (πολύμορφα διαστροφικές, πρωτίστως σαδομαζοχιστικές πλευρές του) αντανακλάται προεξαρχόντως στην **τριαδικοποίηση** του έρωτα. Στην ερωτική επιθυμία και πράξη υφέρπουν ασυνείδητες και συνειδητές φαντασίες τριγωνικών περιπτώξεων και με τους δύο συντρόφους (αντίθετου φύλου) του οιδιπόδειου ζεύγους σαν εκδίκηση στον ομόφυλο αντίζηλο γονιό (επιθυμία του

υποκειμένου να ριχτεί στο κρεβάτι του γονεϊκού ζεύγους για να του κλέψει το γονιό που ποθεί ερωτικά). Έτσι ο πόθος του ερωτευμένου να αποτελεί θριαμβευτικά το μοναδικό και αποκλειστικό αντικείμενο του πόθου του συντρόφου του (αποκλεισμός του τρίτου) συμπυκνώνει μια άμυνα σ' αυτήν ακριβώς την επιθυμία τριαδικοποίησης.

Το μικρό αγοράκι συνειδητοποιεί η στάση της μαμάς του απέναντί του δεν είναι η ίδια όταν είναι παρών ο πατέρας του (Paulina Kernberg, όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995), κάθε φορά που εκείνη αφήνει το αγοράκι της για να επιστρέψει στο μπαμπά και να γίνει (πάλι) η σεξουαλική του σύντροφος. Πρόκειται εδώ για μια **ασυνέχεια** στη σχέση τους, μια ψυχική αλλαγή (μεταβολή) της μαμάς απέναντι στο αγοράκι της. Τω όντι, εκείνη είναι αλλιώς όταν είναι μόνη της με το αγοράκι (μαμά και γιός διεγείρονται και ερεθίζονται αμφότεροι μέσα από την παροχή των μητρικών φροντίδων) και διαφορετική με την παρουσία του μπαμπά. Κατά τους Braunschweig και Fain όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995), όταν η μαμά αποσύρεται στον μπαμπά το αγοράκι **ταυτίζεται** με την ερωτική διέγερση που προκύπτει από τη συγχωνευτικότητα της σχέσης τους αλλά και με την ερωτική διέγερση των δύο γονιών μπαίνοντας στη σεξουαλική θέση ενός εκάστου: του μπαμπά αλλά και της μαμάς. Αυτή η ταύτιση με τη σεξουαλικότητα και τον ερωτικό ρόλο αμφοτέρων των γονιών συνιστά το υπόβαθρο της **ψυχικής αμφισεξουαλικότητας** και συντείνει στη συγκρότηση ενός τριγωνικού περιεχομένου (ασυνείδητη φαντασία). Οι Braunschweig και Fain (1971, 1975) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) κάνουν λόγο για μια ψυχολογική αμφισεξουαλικότητα προερχόμενη από την ασυνείδητη ταύτιση του νηπίου και του μικρού παιδιού και με τους δύο γονείς. Αυτό το ασυνείδητο αμφισεξουαλικό δυναμικό στη συνέχεια ελέγχεται από τη φύση της αλληλεπίδρασης του παιδιού με τη μαμά του.

Κλινικό παράδειγμα: Ένας (αναγκαστικός) ομοφυλόφιλος ασθενής σε ανάλυση μου έλεγε προσφάτως ότι ποτέ δεν αισθάνθηκε έλξη από γυναίκα. Του απάντησα «*Εκτός από τότε που βλέπατε το στήθος της μαμάς σας*» (μου είχε μιλήσει γι αυτό παλαιότερα). Μου απάντησε ότι δε θυμόταν αυτή η θέαση να του είχε προξενήσει ερωτικά αισθήματα. Στη συνέχεια της συζήτησης μου μίλησε για μια στενή του φίλη η οποία φαίνεται ότι τον έβλεπε ερωτικά. Ο ασθενής μετέδωσε ότι δε μοιραζόταν το ίδιο αίσθημα. Προσέθεσε δε ότι οι γυναίκες που τον θέλουν του δημιουργούν το άγχος ότι έχει μια υποχρέωση να κάνει κάτι γι αυτές. Μάλιστα αισθανόταν σχεδόν φόβο στο ενδεχόμενο να είναι (και) ετερόφυλος. Φαίνεται ότι το περιεχόμενο/ ποιόν της σχέσης με τη μαμά του καθόρισε σ' αυτόν εν πολλοίς την ομοφυλόφιλη επιλογή αντικείμενου ή συνέτεινε στην εγκατάστασή της. Ο ομοφυλόφιλος

προσανατολισμός του (σεξουαλική ταυτότητα), χρειάζεται να διερευνηθεί πρωτίστως μέσα στα πολύ πρώιμα στάδια αυτής της σχέσης.

Κατά τους Braunschweig και Fair όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) οι **φροντίδες** της μαμάς προς το βρέφος και το μικρό παιδί καθώς και οι εκφράσεις χαράς της από την ερωτική διέγερση του μωρού μέσα από αυτές τις υπηρεσίες της, προξενούν στην σωματική επιφάνεια του μωρού της ερωτισμό που αργότερα θα γίνει ερωτική επιθυμία. Και για το αγοράκι και για το κοριτσάκι η πρώτη αυτή ερωτική εμπειρία με τη μαμά προκαλεί το δυναμικό για σεξουαλική διέγερση. Εντούτοις η διαφορετική στάση της μαμάς απέναντι στο αγοράκι σε σχέση με το κοριτσάκι συνεισφέρει στην διαφορετική οργάνωση της σεξουαλικής τους ταυτότητας και της ερωτικής τους διεγερσιμότητας : αυτή είναι συνεχής για το αγόρι (επειδή ενισχύεται από τη σχέση της μαμάς μαζί του) ανεσταλμένη στο κορίτσι (επειδή η μαμά του σιωπηλά « απορρίπτει» τη σεξουαλικότητά του).

Το αγοράκι ματαιώνεται (πλήγμα στο ναρκισσισμό του) όταν η μαμά του αποσύρεται και πηγαίνει στο μπαμπά. Αυτό συντείνει στη γένεση της αντιπαλότητας του με τον πατέρα κάτι που συντείνει στην απαρχή και την εγκατάσταση του θετικού οιδιπόδειου στα αγόρια. Μια άλλη συνέπεια αυτής της ματαιώσης του αγοριού όταν απορρίπτεται από τη μαμά είναι η ανάδυση επιθετικότητας εναντίον της η οποία ενισχύεται από την οιδιπόδεια επιθετικότητα του αγοριού. Η προσήκουσα και συνεπαγόμενη λογοκρισία του πόθου του για τη μαμά γεννά αυνανιστικές φαντασίες και πρακτικές γεμάτες σεξουαλικό ερεθισμό. Οι πρώιμες συμβιωτικές φαντασίες του αγοριού περιλαμβάνουν τον πόθο να υποκαταστήσει το μπαμπά, να γίνει αυτό το ίδιο το πέος του μπαμπά του και το αντικείμενο του πόθου της μαμάς του.

Γενικά η προοιδιπόδεια σχέση του αγοριού με τη μαμά καθορίζει εξ'αρχής για αυτήν ένα συγκεκριμένο σεξουαλικό προσανατολισμό προς το παιδί της: αυτό διεγείρει τη σεξουαλική του συνειδητότητα και τη **ναρκισσιστική επένδυση** του πέους του. Εδώ ενέχει ο κίνδυνος για το αγόρι-στην περίπτωση που υπάρχει υπερβολική ικανοποίηση των ναρκισσιστικών αναγκών του από τη μαμά-να γιγαντώνεται η φαντασία μέσα του ότι το μικρό του πέος την ικανοποιεί απόλυτα έτσι ώστε να **απαρνείται** (διαψεύδει) τη διαφορά του δικού του πέους από το δυνατό πέος του μπαμπά. Μια τέτοια **ναρκισσιστική καθήλωση** μπορεί στη συνέχεια να καθορίσει στον άντρα την τάση για ένα είδος παιδικόμορφου σεξουαλικού αποπλανητικού παιχνιδιού προς τις γυναίκες χωρίς ταύτιση με τη **διδυμική δύναμη** του πατρικού πέους.

Τέτοιες ναρκισσιστικές καθηλώσεις στο αγόρι ευνοούνται από εκείνες τις μητέρες οι οποίες στη συμπεριφορά τους επαναστατούν ενάντια στην κυριαρχία του πατρικού πέους και του «πατρικού νόμου» γενικότερα. Εδώ υφέρπει μια συμπαιγνία ανάμεσα σ'αυτά τα «αιώνια μικρά παιδιά» (Don Juans) και τις αποπλανητικές μαμάδες οι οποίες χρησιμοποιούν την επανάσταση του «Don Juan»

απέναντι στον πατρικό «νόμο και τάξη» για να εκφράσουν τη δική τους αντιπαλότητα και εξέγερση απέναντι στον πατέρα. Κατά τους Chasseguet-Smirgel (1974) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) η φαντασία του μικρού αγοριού σχετικά με τη φαλλική μητέρα συνιστά μια αμυντική (διάψευση) του να νοηματοδοτήσει τα γεννητικά όργανα της γυναίκας ως προϊόν ευνουχισμού αλλά και μια άμυνα απέναντι στη συνειδητότητα ότι ο γυναικείος κόλπος (αν υπήρχε..) θα αντιλαμβανόταν τα μικρά γεννητικά του όργανα τελείως ανεπαρκή.

Το κοριτσάκι ματαιώνεται πολύ λιγότερο από το αγοράκι από την ασυνέχεια στη σχέση του με τη μαμά ,όταν η τελευταία «τραβιέται» προς το μπαμπά. Στο μικρό κορίτσι η ασυνείδητη απόρριψη εκ μέρους της μαμάς του της σεξουαλικής της διεγερσιμότητας, αναστέλλει προοδευτικά τη συνειδητότητα του κοριτσιού ως προς την σεξουαλικότητα του κόλπου και της μήτρας του: αυτό συνειδητοποιεί λιγότερο (από το αγοράκι) τις γενετήσιες ορμές της.

Τω όντι, ενώ το ερωτικό παιχνίδι της μαμάς με το μικρό της **αγοράκι** συνιστά ένα χαρακτηριστικό της ανδρικής σεξουαλικότητας και συνεισφέρει στην ερωτική και σεξουαλική ικανότητα του αγοριού , η υποδόρια απόρριψη του σεξουαλικού ερεθισμού του **κοριτσιού** της συντείνει στην αναστολή της σεξουαλικότητάς του. Ακόμα και οι μητέρες που επενδύουν **ναρκισσιστικά** στο κοριτσάκι τους αυτός ο ναρκισσισμός έχει μάλλον προοιδηπόδεια παρά γενετήσια χαρακτηριστικά (εκτός αν πρόκειται για μαμάδες με ισχυρές ομοφιλοφιλικές τάσεις). Στην περίπτωση που η μαμά υποτιμά τον δικόν της εαυτόν σαν **γυναίκα, παρομοίως** θα υποτιμήσει και την κόρη της: η αυτοεκτίμηση της μαμάς θα επηρεάσει άμεσα την αυτοεκτίμηση της κόρης. Οι άλυτες συγκρούσεις της μαμάς σχετικά με τη δική της σεξουαλικότητα και ο θαυμασμός που μπορεί να τρέφει για το πέος του μικρού της αγοριού θα καθορίσουν στο κοριτσάκι το **φθόνο του πέους** και την προσήκουσα αδερφική ζήλεια. Ο φθόνος του πέους αφορά σε μια μετάθεση της προοιδηπόδειας επιθετικότητας και φθόνου επί του πέους.

Το κοριτσάκι διαθέτει μια σιωπηλή κατανόηση της «υποδορίας» (κρυμμένης) φύσης της σεξουαλικότητάς της. Καλώς εχόντων των πραγμάτων ταυτίζεται με τη μητέρα (και τον ερωτισμό της): είναι μέσω αυτής της ταύτισης που θα λαχταρήσει το μπαμπά και θα ταυτιστεί, όπως και το αγοράκι, και με τους δύο γονείς (αμφοτέρων των φύλων) του οιδιπόδειου ζεύγους μπαίνοντας σε αμφότερους τους σεξουαλικούς ρόλους.

Η αρχική (συγχωνευτική) σχέση του κοριτσιού με το ομόφυλο αντικείμενο (μαμά) κάνει ώστε το αίσθημα της **γυναικότητας** είναι καλύτερα εγκατεστημένο στις γυναίκες απ'ότι η **αρρενωπότητα** στους άντρες. Οι άντρες λόγω της αρχικής συμβιωτικής σχέσης με τη μαμά (ετερόφιλο αντικείμενο)

είναι πιο ευάλωτοι στην αμφιφυλοφιλία και πιο επιρρεπείς ν'αναπτύξουν κάποια διαστροφή (Stoller 1974, όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995). Είναι η αλλαγή του αντικειμένου στο κορίτσι (από τη μαμά στο μπαμπά) που καθορίζει την ικανότητά της να αναπτύσσει σχέσεις βάθους με τον αγαπημένο ωστόσο απόμακρο- πατέρα. Ζει με την κρυφή ελπίδα ότι εκείνος θα την αποδεχτεί και έτσι θα μπορέσει να απελευθερωθεί στην έκφραση της γενετήσιας σεξουαλικότητάς της. Είναι αυτή ακριβώς η ανάπτυξη η οποία καλλιεργεί την ικανότητα του κοριτσιού να δεσμεύεται συναισθηματικά σε μια αντικειμενοτρόπο σχέση. Το μικρό κορίτσι χρειάζεται να αλλάξει το πρώτο ερωτικό της αντικείμενο, να περάσει από τη μαμά στο μπαμπά. Διατρέχει νωρίς και μόνη της την ψυχοσεξουαλική της ανάπτυξη από την προοιδιπόδεια στην οιδιπόδεια φάση. Με αυτήν την έννοια, είναι ίσως γι αυτούς τους λόγους που η ικανότητα της γυναίκας για δέσμευση στη σεξουαλική της ζωή ξεκινάει νωρίτερα και είναι ισχυρότερη από του άνδρα. Οι γυναίκες δύνανται να δεσμεύονται με έναν άνδρα ο οποίος προθυμοποιείται να εξασφαλίσει σε αυτές ολοκληρωμένη γενετήσια (σεξουαλική) και **πατρική** σχέση. Επιπροσθέτως η σταθερότητά τους ενισχύεται και από το νοιάξιμο και τη σταθερότητα της φροντίδας για τα μικρά τους καθώς και από μετουσιωμένες υπερεγωτικές αξίες (Blum 1976 όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995). Οι άνδρες τείνουν να ψάχνουν για την **ιδεώδη μαμά** και είναι πιο επιρρεπείς να επανενεργοποιούν προοιδιπόδειους και οιδιπόδειους φόβους και συγκρούσεις στις σχέσεις τους με τις γυναίκες: αυτό τους κάνει ν'αποφεύγουν δεσμεύσεις σε βάθος. Αυτοί δείχνουν (κλινική εμπειρία) να τύπτονται όταν αποφασίζουν να τελειώσουν τη σχέση τους με μια γυναίκα: αυτό έχει να κάνει με τις ενοχές τους λόγω της **επιθετικότητας προς τη μαμά** τους, η οποία ενεργοποιείται στις σχέσεις τους με τις γυναίκες. Οι γυναίκες αντίθετα, συνήθως νοιάθουν ελεύθερες να αφήσουν έναν άντρα αν γνωρίζουν ότι δεν τον αγαπούν.

Η Chasseguet-Smirgel (1970), Braunschweig and Fain (1971), Jones (1935), Klein (1945), Horney (1967) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) κάνουν λόγο για την διεγερσιμότητα του κόλπου του μικρού κοριτσιού και γενικότερα τη γυναικεία σεξουαλικότητα. Γράφουν σχετικά με τις πρώιμες κολπικές αυνανιστικές δραστηριότητες των μικρών κοριτσιών και τη στενή σύνδεση ανάμεσα στη κλειτοριδική και κολπική διεγερσιμότητα.

Ενώ η σεξουαλική διέγερση πηγάζει από την προοιδιπόδεια σχέση μητέρας-νηπίου εντούτοις αποκορυφώνεται κατά την οιδιπόδεια φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης.

Ο Freud (1905) υποστήριξε ότι το μικρό παιδί φτάνει να ελέγχει τόσο τη σεξουαλικότητά του απέναντι στο γονιό του αντίθετου φύλου όσο και την έντονη αμφιθυμία του απέναντι στον ομόφυλο γονιό. Οι ασυνείδητες επιθυμίες πατροκτονίας και μητροκτονίας για τον ομόφυλο γονιό σχετίζονται με τις αιμομικτικές επιθυμίες για τον ετερόφυλο γονιό οι οποίες συνοδεύονται από ασυνείδητες απειλητικές φαντασίες επικείμενης τιμωρίας. Πρόκειται για την έννοια του θετικού οιδιποδείου συμπλέγματος. Στην περίπτωση του αρνητικού οιδιποδείου συμπλέγματος το υποκείμενο βιώνει σεξουαλική αγάπη για τον ομόφυλο γονιό και εχθρότητα προς τον ετερόφυλο.

Στα πλαίσια του **αρνητικού οιδιπόδειου** το **αγόρι** έχει ερωτικές (ομόφυλες) βλέψεις προς τον πατέρα του. Η προβληματική εδώ είναι : τον έχω (δηλαδή δεν είμαι ακόμα ο πατέρας μου, δεν είμαι σαν τον πατέρα μου). Πρόκειται για την επιλογή του πατέρα ως αντικειμένου λιβιδινικών επενδύσεων : αυτό που το αγόρι θα ήθελε να έχει. Στο μέτρο που έχουν αρχίσει να λειτουργούν οι απαγορεύσεις (Υπερεγώ, προβληματική συγκρούσεων μεταξύ επιθυμίας και απαγορεύσεων) οι καθηλώσεις της επιθυμίας του για αυτόν απαλύνονται. Εκείνος παύει να γίνεται αυτό που το αγόρι θέλει να αποκτήσει: τότε αποτραβιέται, αποσύρει τις επενδύσεις που είχε πάνω στο αντικείμενο «πατέρας». Αφήνει, εγκαταλείπει αυτό που επιθυμεί (προβληματική πένθους) αφού πλέον λογοκρίνονται οι επιθυμίες (Υπερερωτικός κίνδυνος). Μετά την απώλεια του αντικειμένου ως σεξουαλικού αντικειμένου (αντικείμενο επιθυμίας) αρχίζουν ενεργητικές κινήσεις ταύτισης, δηλαδή το αγόρι γίνεται όμοιος μαζί του. Πρόκειται για την ταύτιση του αγοριού με τον πατέρα, αυτό που θα ήθελε να είναι : το αρνητικό οιδιπόδειο έχει ξεπεραστεί. Η προβληματική λοιπόν αλλάζει μέσω των κινήσεων ταύτισης : από αυτό που το αγόρι θα ήθελε να έχει (σεξουαλικό αντικείμενο) σε αυτό που θα ήθελε να είναι. Αυτό επισυμβαίνει μέσω αποσεξουαλικοποίησης και μετουσίωσης των λιβιδινικών τάσεων (οι μετουσιωμένες ενορμήσεις είναι ανεσταλμένες ως προς τον σκοπό τους). Η ταύτιση τροποποιεί την ασυνείδητη σχέση του αγοριού με το αντικείμενο: το «έχω το αντικείμενο» γίνεται «είμαι σαν το αντικείμενο». Αρχικά το αγόρι επιθυμεί το αντικείμενο «πατέρας» και μέσω μιας προβληματικής συγκρούσεων (λειτουργία του Υπερεγώ) αφήνει αυτό που επιθυμεί και ταυτίζεται μαζί του (ταύτιση με τον γονέα του ίδιου φύλου). Η ταύτιση είναι απόρροια συγκρούσεων ανάμεσα στην επιθυμία του υποκειμένου για το αντικείμενο και την απολιβιδινοποίηση του. Τότε η σεξουαλική επιλογή του αντικειμένου «πατέρας» παλινδρομεί και είναι η ταύτιση η οποία παίρνει τη θέση της. Αν το αγόρι έχει ερωτικές επιθυμίες για τον πατέρα του (ομόφυλες) και προοδευτικά αρχίζει κίνηση ταύτισης τότε γίνεται όμοιος με τον πατέρα, οπότε, αφού γίνεται όπως ο πατέρας του δεν χρειάζεται να τον έχει: τον φέρει μέσα του (εσωτερίκευση), εκείνος παύει να είναι αυτό που το αγόρι θέλει να αποκτήσει.

Στο **θετικό οιδιπόδειο** το μικρό αγόρι ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τον πατέρα του. Θα ήθελε να γίνει και να είναι σαν και αυτόν, να πάρει τη θέση του για να σχετιστεί με τη μητέρα : πρόκειται για την αντιπαλότητα με τον πατέρα (αμφιθυμία). Η ενεργητική αυτή προδιάθεση του αγοριού για να πετύχει λιβιδινική ικανοποίηση (να συνουσιασθεί με το αντικείμενο επιθυμίας που είναι η μητέρα), προσκρούει σε κυρώσεις : πρόκειται για το φόβο πραγματοποίησης του ευνουχισμού (φόβος τιμωρίας, άγχος ευνουχισμού). Είναι ο υπερερωτικός κίνδυνος εξ αιτίας της απαγορευμένης αιμομικτικής επιθυμίας. Αυτό σημαίνει ότι το Υπερεγώ έχει ήδη αρχίσει να συγκροτείται, έχει λειτουργήσει η απαγόρευση μέσω εσωτερίκευσης του πατρικού νόμου στο αγόρι (ταύτιση). Μια λύση (λύσις του οιδιπόδειου) προκειμένου το αγόρι να μη χάσει το πέος του, να μην τιμωρηθεί από τον πατρικό νόμο, είναι να γίνει αυτό το ίδιο ο νόμος, να ταυτιστεί μαζί του, να αποσεξουαλικοποιήσει τον πατέρα. Γίνεται το ίδιο το αγόρι ο νόμος, μέσω ταύτισεως με τον πατέρα, αντί να χρειάζεται να έχει το νόμο. Καθώς το παιδί γίνεται ο νόμος, ενεργοποιείται ο μηχανισμός της απώθησης που οδηγεί στο ασυνείδητο την αναπαράσταση της απαγορευμένη αιμομικτικής επιθυμίας.

Αν η μητέρα του αγοριού είναι πολύ «επάνω» του (υπερπαρούσα, υπερδιεγείρουσα, υπερπροστατευτική), δε θα το αφήσει να την αποχωριστεί. Στο αγόρι το πρώτο ερωτικό αντικείμενο είναι η μητέρα. Αυτή πρέπει να αφήσει το αγόρι να φύγει από κοντά της, να μην το κρατήσει δικό της. Πρέπει να το διώξει από κοντά της, ώστε να μπορέσει να την αποχωριστεί. Όταν η μητέρα είναι υπερπληρούσα στο αγόρι και ο πατέρας αδύναμος τότε εκείνος δεν μπαίνει ανάμεσα τους, ώστε να ταυτιστεί μαζί του το αγόρι. Αν ο πατέρας δεν είναι δυναμικά παρών το αγόρι δεν μπορεί να ταυτιστεί μαζί του ώστε να γίνει άντρας. Είναι σημαντικό ο πατέρας να είναι ισχυρός, ώστε να μπαίνει ενδιάμεσα στο αγόρι και τη μητέρα του για να μπορεί να λάβει χώρα η ταύτιση μαζί του (ταύτιση με τον γονέα του ίδιου φύλου). Για να ωριμάσει σεξουαλικά το αγόρι πρέπει να εγκαταλείψει και να αλλάξει το πρωτογενές αντικείμενο : να αποεπενδύσει από τη μητέρα /γυναίκα και να επενδύσει σε άλλη γυναίκα. Είναι ο φόβος της απώλειας του πέους (άγχος ευνουχισμού) ο οποίος κάνει το αγόρι να βρει άλλο αντικείμενο, πέραν του αιμομικτικού, διαφορετικά θα έμενε εκεί. Προκειμένου να χάσει το πέος του εξ αιτίας της αιμομικτικής επιθυμίας (πατέρας τιμωρός: « τι πας να κάνεις εκεί;») αφήνει τη μάνα του και ψάχνει να βρει άλλη γυναίκα. Το ερωτικό αντικείμενο για τον άνδρα είναι του ίδιου φύλου με το πρωτογενές αντικείμενο από το οποίο αποεπενδύει (μητέρα). Με ποια εφόδια θα το πετύχει αυτό; Πώς θα καταφέρει να βρει άλλο κορίτσι πέραν της μητέρας; Θα το πετύχει μέσω αυτών των εφοδίων που θα πάρει από τον πατέρα του (διεργασία ταύτισης). Θα πάρει στοιχεία από εκείνον έτσι ώστε, μολονότι φοβάται, να μπορέσει να βρει άλλη γυναίκα και να κοινωνικοποιηθεί. Στο αγόρι η αποεπένδυση από τη μητέρα /γυναίκα (πρωτογενές αντικείμενο) δίνει ώση σε μια προϊούσα φορά. Αυτή η απόσταση δεν είναι απλή διαδικασία, και προϋποθέτει :

α) η μητέρα να το επιτρέπει.

β) ο πατέρας να παρέμβει, να μπει ανάμεσά τους και «ξεκολλώντας» τους να δημιουργήσει τον κατάλληλο χώρο για να μπει άλλη γυναίκα.

Όταν ο πατέρας είναι περισσότερο ισχυρός από όσο χρειάζεται, δηλαδή όταν είναι καθυποτάσων (άγχος ευνουχισμού στο αποκορύφωμα του), τότε το αγόρι παραλύει από το φόβο του. Υποτάσσεται στον πατέρα του μαζοχιστικά και δέχεται να του κάνει ό,τι και στη μητέρα του. Εδώ το αγόρι δεν έρχεται σε σύγκρουση με τον πατέρα, αλλά παραδίδεται σε αυτόν. Πρόκειται για συγκυρίες οι οποίες μπορεί να οδηγούν στην οιδιπόδεια ομοφυλοφιλία. Είναι μια ομοφυλόφιλη επένδυση μέσω ταύτισης με τη μητέρα. Εδώ η επιλογή αντικειμένου είναι ο πατέρας («αυτό που επιθυμώ να έχω»: δεν πρόκειται για ταύτιση με τον πατέρα, δηλ. «αυτό που επιθυμώ να είμαι»). Το αγόρι παίρνει έτσι τη θέση της μητέρας, υπό την πίεση του άγχους ευνουχισμού. Όταν το αγόρι εξομοιώνεται με τη μητέρα του τότε δεν βρίσκεται αντιμέτωπος με την απαγόρευση « να μην κοιμηθείς με τη μητέρα σου».

Η ανεπαρκής μαμά (μη «επαγρυπνούσα», μη «ονειροπολούσα») δεν μπορεί να τροφοδοτήσει επαρκώς το αγόρι με αναπαραστάσεις, οπότε είναι σα να το απορρίπτει. Τότε το αγόρι δεν μπορεί να επεξεργαστεί τις δυσκολίες του δεν μπορεί να συμβολοποιήσει το άγχος ευνουχισμού, δεν καταφέρνει να κάνει άμβλυνση του άγχους του. Αυτό μπορεί να προκύπτει όταν η μαμά δε «γονιμοποιεί» ψυχικά το αγόρι (ανεπαρκής μητέρα). Το Υπερερωτικό άγχος ευνουχισμού του γιού της, το οποίο ανακλύπει εξαιτίας της αιμομικτικής επιθυμίας του, δεν μπαίνει τότε στο συμβολικό, στο αναπαραστατικό : το

αγόρι κάτω απ' αυτές τις συνθήκες το φοβάται ως πραγματικό, φοβάται την υπέρτατη τιμωρία του ακρωτηριασμού του ανδρισμού του, διέπεται από διαρκή πραγματική αγωνία «απώλειας» των γεννητικών του οργάνων. Σε αυτήν την περίπτωση το άγχος ευνουχισμού είναι τέτοιου βαθμού (πραγματικών διαστάσεων) ώστε να μην επιτρέπει στο αγόρι τη σύγκρουση με τον πατέρα. Τότε, για να αποφύγει το (πραγματικό) άγχος ευνουχισμού μπορεί να υποτάσσεται στην ομοφυλοφιλία («*μπαμπά μπες μέσα μου και άσε μου το πέος μου*»). Η μαμά που δεν τροφοδοτεί αναπαραστατικά το αγόρι της δεν το γονιμοποιεί ώστε να εσωτερικεύσει και να μεγαλώσει, δεν ευχαριστεί το παιδί της. Το αγόρι τότε δεν παίρνει από τη μητέρα ευχαρίστηση. Μπορεί κάτω απ' αυτές τις στερητικές συνθήκες να κατευθύνεται στον πατέρα. Πρόκειται για καταφυγή στο πατρικό αντικείμενο ελλείπει μητρικού αντικείμενου, ώστε να μπορέσει να πάρει από τον πατέρα αυτό που δεν πήρε από τη μητέρα, δηλαδή ευχαρίστηση. Εδώ ο πατέρας δεν είναι αντικείμενο από το οποίο το αγόρι θα πάρει, θα επιλέξει (ταύτιση) το ρόλο της πατρικής λειτουργίας, αλλά ομοφυλόφιλο αντικείμενο στο οποίο θα «κολλήσει» για να ευχαριστηθεί. Επενδύει στον πατέρα λιβιδινικά (σεξουαλικοποίηση του πατέρα). Ιδού ο πατέρας ως ομόφυλη επιλογή αντικείμενου (λιβιδινική ικανοποίηση). Αντίθετα, όταν η μητέρα είναι επαρκής, τροφοδοτεί το αγόρι με αναπαραστάσεις, το «γονιμοποιεί». Σε αυτήν την περίπτωση η συνάντηση του παιδιού με τον πατέρα γίνεται με προϋπόθεση επαρκούς εσωτερικεύσης του άγχους ευνουχισμού. Τότε αγόρι θα συγκρουστεί με τον πατέρα σαν ίσος προς ίσον, θα επιλέξει τα ανδρικά πατρικά στοιχεία και θα πορευτεί αυτόνομα (λύσις του οιδιπόδειου).

Στην περίπτωση του **κοριτσιού**, το πρωτογενές αντικείμενο (μητέρα) είναι ομόφυλο: το πρώτο αντικείμενο αγάπης (λιβιδινικών επενδύσεων) είναι ομόφυλο στην περίπτωση του κοριτσιού. Κατά την πρώτη αυτή φάση (προοιδιπόδεια) θα πρέπει η μητέρα να του επιτρέψει να έρθει κοντά της, για να ταυτιστεί μαζί της, να έχει γυναικεία ταυτότητα. Το υποκείμενο χρειάζεται το αντικείμενο να το στηρίζει ώστε να ταυτιστεί. Στη φάση αυτή το μικρό κορίτσι θυμώνει με τη μητέρα του, επειδή το έκανε χωρίς πέος και την περιφρονεί, επειδή και η ίδια η μητέρα δεν έχει πέος, είναι «ευνουχισμένη». Το κορίτσι σε αυτή την περίοδο κατέχει στη φαντασία του, ένα πέος (ψευδαισθητικό πέος) με το οποίο, φαντασιακά, ικανοποιεί τη μαμά του, οπότε αντίζηλος είναι ο πατέρας του (αρνητικό οιδιπόδειο). Η καθήλωση σε αυτήν τη φάση οδηγεί στη γυναικεία ομοφυλοφιλία (επιθυμώ να έχω τη μητέρα: η μητέρα ως αντικείμενο επιλογής). Στην πρώτη αυτή φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης το κορίτσάκι μη έχοντας πέος αισθάνεται μειονεκτικά και υποφέρει από ένα ισχυρό ναρκισσιστικό πλήγμα επειδή δεν έχει πέος: πρόκειται για το **άγχος ευνουχισμού** στα κορίτσια. Θυμώνει με τη μητέρα της και την περιφρονεί, οπότε στρέφεται προς τον πατέρα της. Αποεπενδύει από τη μητέρα της ως πρωτογενές αντικείμενο (εγκατάλειψή της ως ερωτικό αντικείμενο που σημαίνει διαδικασία πένθους) και πάει προς τον πατέρα με εφόδια τα στοιχεία που έχει ενδοβάλει από την ταύτιση με τη μητέρα της (είναι σαν και αυτήν). Αποπειράται να αναπληρώσει το πέος - το οποίο τώρα πια δεν διαψεύδει ότι της λείπει- με ένα παιδί που θα της κάνει ο πατέρας. Πρόκειται για τη δεύτερη φάση στη γυναικεία ψυχοσεξουαλική εξέλιξη που ονομάζουμε **αλλαγή αντικείμενου**. Καλώς εχόντως των πραγμάτων η στροφή του κοριτσιού προς τον πατέρα δεν κινητοποιείται μόνον από την απογοήτευση του από τη μητέρα αλλά και από **ταυτισιακές διαδικασίες** μαζί της. Η απαρχή αυτής της επιθυμίας όπου το κορίτσι υποκαθιστά το πέος κατά την εξίσωση **παιδί = πέος** σηματοδοτεί την έναρξη του

γυναικείου οιδιπόδειου ψυχοσυμπλέγματος οπότε η μητέρα γίνεται αντίζηλος (θετικό οιδιπόδειο). Κατά την φάση της «αλλαγής του αντικειμένου» το κορίτσι μπαίνει στον παθητικό σεξουαλικό ρόλο σε σχέση με το αντικείμενο αγάπης (φαντασίες παθητικές προς τον πατέρα). Εδώ η παλαιότερη ναρκισσιστική και ενεργητική επιθυμία του κοριτσιού να έχει έναν φαλλό αντικαθίσταται από την αντικειμενοτρόπο παθητική επιθυμία της να «ευνουχιστεί» από τον πατέρα μέσω ενός βιασμού απ' αυτόν από τον οποίο θα προκύψει ένα παιδί. Έχουμε τότε αλλαγή της ενεργητικής θέσης σε παθητική οπότε συντελείται παράλληλα και αλλαγή της ερωγόνου ζώνης: η κλειτορίδα (αρσενική σεξουαλικότητα) δίνει τη θέση της στον κόλπο (θηλυκή σεξουαλικότητα). Πρόκειται για τη διαδικασία αλλαγής του οργάνου: από την κλειτορίδα στον κόλπο. Ας σημειωθεί ότι το μικρό κοριτσάκι, μέχρι τα τέσσερα περίπου, πιστεύει ότι το μοναδικό σεξουαλικό όργανο είναι το αρσενικό, δηλαδή το πέος (η κλειτορίδα είναι το ανάλογο του πέους στο κορίτσι). Έτσι το κορίτσι αρχικά αγνοεί τον κόλπο του και δεν τον ανακαλύπτει παρά μόνο στην εφηβεία, δηλαδή κατά τη γενετήσια οργάνωση της γυναικείας σεξουαλικότητας. Μέχρι την εφηβεία ο κόλπος του κοριτσιού δεν είναι η έδρα καμίας αισθαντικότητας. Ωστόσο οι Barnett (1966), Galenson και Roiphe (1977) όπως αναφέρονται στον Kernberg (1995) κάνουν λόγο για **πρώιμη κολπική συνειδητότητα** στο μικρό κορίτσι η οποία όμως προοδευτικά απωθείται. Στη συνέχεια το κορίτσι θα χρειαστεί να αποσεξουαλικοποιήσει τον πατέρα, δηλαδή να τον αφήσει ως ερωτικό αντικείμενο (διαδικασία πένθους, προϋπόθεση της ταύτισης) και να πάει σε άλλον άντρα. Έτσι η γυναικεία ψυχοσεξουαλική εξέλιξη περιλαμβάνει δύο αποεπενδύσεις διαφορετικού φύλου: η πρώτη αφορά στην αποεπένδυση του πρωτογενούς ομόφυλου αντικειμένου, της μητέρας, ενώ η δεύτερη αφορά στην αποεπένδυση του ετερόφυλου (αιμομικτικού) αντικειμένου, του πατέρα. Καλώς εχόντων των πραγμάτων το κορίτσι κατά την ψυχοσεξουαλική του εξέλιξη από τη γυναίκα /μαμά πρέπει να φτάσει στον άντρα /μαπαμά. Έτσι τα πράγματα είναι πολύπλοκα στα κορίτσια. Η γυναικεία σεξουαλικότητα έχει μακρύ δρόμο (για αυτό και η γυναικεία ψυχρότητα απαντάται συχνότερα από την αντρική ανικανότητα).

Η φροϋδική θεωρία του οιδιποδείου συμπλέγματος συνιστά και μια εξήγηση και για τη **μεταβιβαστική αγάπη** στη ψυχαναλυτική διαδικασία. Πρόκειται για τον ισχυρότατο δεσμό του αναλυτή βιωμένο ως ένα αντικείμενο ιδεώδες, μη διαθέσιμο, απαγορευμένο. Ο Freud (1910, 1915) είχε εντυπωσιαστεί από την ένταση και τη βιαιότητα της μεταβίβασης.

Κατά τον Bergmann (1982) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) ο Freud ουδέποτε διατύπωσε μια θεωρία που να διαφοροποιεί τη μεταβιβαστική αγάπη από την ερωτική.

Ο Freud συμπέρανε ότι η **ασυνείδητη αναζήτηση του οιδιποδείου αντικειμένου** συνιστά μέρος όλων των φυσιολογικών ερωτικών σχέσεων και εξασφαλίζει το υπόβαθρο του πόθου αλλά και της εξιδανίκευσης του ερωτικού αντικειμένου: η οιδιπόδεια λαχτάρα συνιστά το ασυνείδητο περιεχόμενο κάθε ερωτικής επιθυμίας.

Κατά τον Bergmann (1987) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) η ερωτική σχέση είναι η αναζήτηση του χαμένου οιδιπόδειου αντικειμένου και η επιθυμία αποκατάστασης του **οιδιποδείου τραύματος** μέσω της σχέσης με το νέο αντικείμενο. Εν τέλει είναι η αναζήτηση μιας **συμβιωτικής συγχώνευσης** η οποία σοβεί κάτω από την οιδιπόδεια λαχτάρα. Ο Bak (1973) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) υπογραμμίζει τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην ερωτική συνθήκη και αυτήν του **πένθους**: η κατάσταση του ερωτευμένου προϋποθέτει τον αποχωρισμό του παιδιού από τη μαμά καθώς και μεθύτερους αποχωρισμούς και απώλειες σημαντικών αντικειμένων.

Εν κατακλείδι: Η ώριμη ερωτική σχέση χαρακτηρίζεται από την ικανότητα του υποκειμένου να διατρέχει το πένθος και να ενδιαφέρεται για τον άλλο (νοιάξιμο).

Ο Josselyn (1971) όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995 υποστήριξε ότι οι γονείς που στερούν τα παιδιά τους από ευκαιρίες να πενθούν την απώλεια αγαπώμενων αντικειμένων συνεισφέρουν μ' αυτόν τον τρόπο στην ατροφία της ικανότητάς τους ν' αγαπούν.

Ο May (1969) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) υπογράμμισε τη «**φροντίδα**» ως μια προϋπόθεση του ώριμου έρωτα. Το να φροντίζεις το άλλο είναι ένδειξη αναγνώρισής του και της δυνατότητας ταύτισης του υποκειμένου με τη χαρά και τον πόνο του άλλου. Είναι δείγμα της δυνατότητας του υποκειμένου να νοιώθει ενοχές και ευσπλαχνία για την ετερότητα. Ο τρόπος που ο May ορίζει τη «φροντίδα» για τον αγαπώμενο θυμίζει τον ορισμό του Winnicott για το νιάξιμο /ενδιαφέρον του άλλου. Ο May προσθέτει επίσης την παρουσία της **λύπης** στον έρωτα. Ο Balint (1948) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) υπογραμμίζει έναν ειδικό τρόπο ταύτισης στον έρωτα: πρόκειται για την **γενετήσια ταύτιση** κατά την οποία τα ενδιαφέροντα, οι επιθυμίες, τα συναισθήματα και οι αδυναμίες του αγαπώμενου μας αγγίζουν με τον ίδιο τρόπο, σα να ήταν δικά μας. Προσθέτει ότι η γενετήσια ταύτιση είναι μια συγχώνευση (μείξη) της γενετήσιας ευχαρίστησης με προγενετήσια (προοιδιπόδεια) τρυφερότητα. Ο May (1969) προσθέτει ότι η γενετήσια ταύτιση δε σημαίνει την απώλεια της ταυτότητας του υποκειμένου.

Κατά τις περιπτώξεις το υποκείμενο και αντικείμενο ταυτίζονται ασυνείδητα με τον **οργασμό** των σεξουαλικών τους συντρόφων. Στην περίπτωση ετεροφυλοφιλικών περιπτώσεων αυτή η ταύτιση σημαίνει μια μετουσιωμένη έκφραση των -προοιδιπόδειων και οιδιπόδειων – ετεροφιλικών και

ομοφιλοφιλικών συνιστωσών της σεξουαλικής ταυτότητας του υποκειμένου. Είναι η ταύτιση του υποκειμένου τόσο με το δικό του σεξουαλικό ρόλο όσο και με αυτόν του αντικειμένου κατά τον οργανισμό ένδειξη της ικανότητας τον εραστών να μπαίνει ό ένας μέσα στον άλλο και να γίνονται ένα, τόσο ψυχικά-συναισθηματικά όσο και σωματικά. Σε αντιδιαστολή με την αρχαϊκή (προοιδιπόδεια) συγχώνευση εαυτού και αντικειμένου κατά τη συμβιωτική φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης (Mahler 1968), η συγχώνευση στην εμπειρία του οργανισμού είναι βασισμένη στην ταυτόχρονη διατήρηση της ατομικότητας ενός εκάστου εκ των συνουσιαζομένων (ώριμες σεξουαλικές ταυτίσεις).

Ο Lichtenstein (1970) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) υποστήριξε πως η ικανότητα του υποκειμένου για οργάνωση σταθερών αντικειμενοτρόπων σχέσεων δεν σημαίνει κατ'ανάγκη και την **οργασμική ικανότητα** (γενετήσια πρωτοκαθεδρία). Προσθέτει ότι η σεξουαλικότητα είναι η ο βασικότερος δρόμος του υποκειμένου ώστε να βιώσει την πραγματικότητα της ύπαρξής του. Η ώριμη σεξουαλική αγάπη ενεργοποιείται μέσω παλινδρομικής έλξης του Εγώ προς την εγκατάσταση μιας *συγχώνευσης* με το αγαπώμενο αντικείμενο. Αυτό είναι μια-έστω προσωρινή- αποκατάσταση της επιθυμίας του υποκειμένου για μια **συμβιωτική ενοποίηση** με τη μητέρα μέσω μιας ιδεώδους σχέσης μαζί της. Η ώριμη ερωτική σχέση αφορά στην ικανότητα του ατόμου να συνάπτει μια μύχια σχέση με ένα διαφοροποιημένο (μη Εγώ), ολοκληρωμένο (όλο) αντικείμενο.

Η απαρτίωση των μερικών αντικειμένων σε ενοποιημένα εσωτερικευμένα αντικείμενα λαμβάνει χώρα προς το τέλος του σταδίου «αποχωρισμός-εξατομίκευση» (κατά Mahler 1995, 1963, όπως αναφέρεται στον Kernberg 1995), και σηματοδοτεί την απαρχή της εγκατάστασης της σταθερότητας του αντικειμένου και της οιδιπόδειας φάσης. Η Mahler υποστηρίζει ότι η ικανότητα του υποκειμένου για αγάπη προϋποθέτει μια φυσιολογικά βιωμένη εμπειρία συμβιωτικής φάσης και αυτής του αποχωρισμού-εξατομίκευσης.

Ο ώριμος έρωτας χαρακτηρίζεται απ' αυτό το οποίο ο Winnicott (1955, 1963) όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995) ονόμασε **ικανότητα για νιάξιμο** (ενδιαφέρον για τον άλλο): προϋποθέτει την συγχώνευση (μείξη) της επιθετικότητας με την αγάπη. Το αίσθημα της **τρυφερότητας** είναι μια έκφραση της ικανότητας νιαξίματος για το ερωτικό αντικείμενο. Μέσω της τρυφερότητας το υποκείμενο εκφράζει έρωτα για τον άλλο και αυτό είναι ένα μετουσιωμένο (επανορθωτικό) αποτέλεσμα αμυντικών μηχανισμών (reactions formations) κατά της επιθετικότητας. Προϋποθέτει τη μείξη της αγάπης με το μίσος, άλλως ειπείν την απαρτίωση της **αμφιθυμίας** η οποία είναι

απαραίτητη για την οργάνωση ώριμων ερωτικών δεσμών (συγχώνευση σεξουαλικών και επιθετικών διεγέρσεων).

Εν κατακλείδι: η σχέση με το όλο αντικείμενο σημαίνει την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος, της ενοχής και ανάγκης επανόρθωσης (τύψεις).

Η ώριμη σεξουαλική σχέση περιλαμβάνει και συνευρέσεις όπου ο σύντροφος χρησιμοποιείται ως **πραγματικό σεξουαλικό αντικείμενο**: η σεξουαλική διέγερση μπορεί να φτάνει στο αποκορύφωμά της όταν οι εραστές χρησιμοποιούν ο ένας τον άλλο αμιγώς σεξουαλικά. Η εγκατάσταση αντικειμενοτρόπων σχέσεων βάθους απελευθερώνει πρωτογενή επιθετικότητα στη σχέση καθώς ενεργοποιούνται και στους δύο συντρόφους απωθημένες παθογενείς αντικειμενοτρόπες σχέσεις από την βρεφική και την παιδική ηλικία.

Καί στα δύο φύλα το **σεξουαλικό πάθος** ενεργοποιείται από τους οιδιπόδειους πόθους, την ανάγκη υπέρβασης των οιδιπόδειων απαγορεύσεων και την ικανοποίηση της περιέργειας σχετικά με τις «μυστηριώδεις» σχέσεις μεταξύ των γονιών. Κατά τον Kernberg (1995) το ερωτικό πάθος συνιστά μάλλον ένα μόνιμο χαρακτηριστικό των ερωτικών σχέσεων παρά μια αρχική η προσωρινή έκφραση της ρομαντικής εξιδανίκευσης της εφηβείας και της πρώτης νεότητας.

Το **πάθος** είναι η συγκινησιακή κατάσταση (ισχυρή κινητήρια δύναμη) που εκφράζει το ξεπέρασμα των ορίων του εαυτού και τη συμβιωτική **συγχώνευση** με τον άλλο (εντούτοις με ταυτόχρονη διατήρηση του αισθήματος ενός ξεχωριστού εαυτού). Αυτό συνιστά μια κεντρική **αντίφαση** στο ερωτικό πάθος: από τη μια τα στενά όρια εαυτού και η αδιαφιλονίκητη συνειδητότητα της ξεχωριστής ύπαρξης από τον άλλο και από την άλλη η υπέρβαση, η αίσθηση ότι υποκείμενο και αντικείμενο του πόθου γίνονται ένα. Βασική προϋπόθεση του ξεπεράσματος των ορίων του εαυτού είναι η ενσυναίσθηση και η συνειδητότητα (αναγνώριση) της ύπαρξης ενός ψυχολογικού πεδίου (ετερότητα) έξω από τα σύνορα του εαυτού.

Ο ερωτευμένος παραμένει στα όρια εαυτού ενώ ταυτόχρονα τα υπερβαίνει προς μια **ταύτιση** με το αντικείμενο του πόθου : πρόκειται για μια ερεθιστική, συγκινητική και οδυνηρή συνθήκη στον έρωτα.

Από την άλλη μεριά ο αγαπώμενος παρουσιάζεται ταυτόχρονα ως ένα κορμί που μπορείς να διεισδύσεις μέσα αλλά ως μια συνείδηση στην οποία δε μπορείς να εισβάλεις. Με αυτήν την έννοια ο έρωτας τελικά είναι η αποκάλυψη της ελευθερίας (αυτονομίας) του άλλου.

Το ξεχωριστό της ύπαρξής μας οδηγεί στη μοναξιά και προκαλεί τη λαχτάρα για τον άλλο και στον φόβο της ευθραυστότητας των σχέσεων. Αντίθετα η υπέρβαση στον έρωτα δημιουργεί ένα απaráμιλλο αίσθημα ενότητας με το σύμπαν (εφηβικός ρομαντισμός), ένα αίσθημα διάρκειας και νέας δημιουργίας. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι προϋπόθεση για την υπέρβαση στον έρωτα είναι η μοναξιά.

Επειδή η υπέρβαση των ορίων του περιγράμματος εαυτού ενέχει τον κίνδυνο της **απόλειας του εαυτού** (διάλυση των ορίων εαυτού και αντικειμένου που επισυμβαίνει στην ψύχωση) με συνέπεια την απελευθέρωση μιας απειλητικής επιθετικότητας, το ερωτικά παθιασμένο υποκείμενο μπορεί να εμφορείται από το φόβο μιας **ψυχωτικής παλινδρόμησης**.

Η **δέσμευση** για συνέχεια μέσα στο μέλλον (όρκοι αιώνιας αγάπης) σημαίνουν μια υπέρβαση των χρονικών ορίων του εαυτού ένδειξη ότι το αντικείμενο αγάπης ως ιδεώδες δίνει νόημα ζωής στο υποκείμενο. Το πάθος αποκορυφώνεται στην εμπειρία του **οργασμού** που χαρακτηρίζεται από μια προσωρινή εγκατάλειψη των ορίων (περιγράμματος, χρονικών κ.λ.π.) του εαυτού ή μάλλον από μια διεύρυνση των ορίων εαυτού. Εντούτοις το ερωτικό πάθος δεν περιορίζεται στην οργασμική σεξουαλική εμπειρία (η οποία όταν υπάρχει πάθος είναι κορυφαία). Το ερωτικό πάθος περιλαμβάνει-εκτός από τη στιγμιαία ταύτιση με τον ερωτικό σύντροφο-μια υπέρβαση από την εμπειρία του εαυτού στην **φαντασιακή ένωση των οιδιπόδειων γονέων**. Ο οργασμός ως έκφραση του πάθους μπορεί επίσης ν'αναπαριστά συμβολικά την εμπειρία του θανάτου: είναι μια κατάσταση όπου το υποκείμενο επιχειρεί να συγκρατήσει την συνειδητότητα εαυτού την ίδια στιγμή που διατρέχεται και διέπεται παθητικά από μια αποδοχή καταγιστικών νευροφυτικών εκφορτίσεων, έκστασης και διεγερσιμότητας.

Ούτως ή άλλως η εμπειρία **συγχώνευσης** με τον άλλο σημαίνει (ασυνείδητα) τη βίαια εισβολή (πρωτογενής επιθετικότητα) στο επικίνδυνο εσωτερικό του σώματος του άλλου (το σώμα της μητέρας). Είναι μια επικίνδυνη περιπέτεια που προϋποθέτει κάποιαν εμπιστοσύνη (αντί για δυσπιστία και φόβο) και παραδίδει τον εαυτό στον άλλο κατά την αναζήτηση αυτής της εκστατικής μέθεξης η οποία πάντα απειλείται από το άγνωστο. Επιπροσθέτως, μολονότι επιθυμητή, η ένωση με τον ιδεώδη άλλο προϋποθέτει μια γενναία ικανότητα «παραδόσης» του εαυτού: ο εαυτός εγκαταλείπεται στο

όνομα της σχέσης με τον άλλον. Αυτό το αμάγαμα με ένα άλλο ανθρώπινο πλάσμα έχει πάντα τα ρίσκα του. Εντούτοις η ένωση αυτή περιλαμβάνει μια βασική ελπίδα αυτήν ενός «δούναι και λαβείν» αγάπης που επιβεβαιώνει το υποκείμενο ως προς τα αποθέματα καλοσύνης του σε αντίθεση με τυχόν ενοχικά συναισθήματα και φόβο (κίνδυνος) λόγω της εχθρότητάς του προς τον αγαπώμενο.

Η κατάσταση του ερωτευμένου αντιπροσωπεύει επίσης μια διαδικασία **πένθους** (αποχωρισμός): έχει να κάνει με το μέγαλωμα, με την αυτονόμηση του υποκειμένου, με την εμπειρία της εγκατάλειψης των παιδικών αντικειμένων αγάπης.

Βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία αντικειμενοτρόπων σχέσεων είναι το προηγούμενο «διαζύγιο» με τα παιδικά αντικείμενα αγάπης: τότε και μόνον τότε μπορεί να δημιουργείται ενδοψυχικά ένας χώρος κατάλληλος (λειτουργικός) για να χωρέσει το καινούργιο αντικείμενο.

Η **δυναμική του ερωτικού ζεύγους** σημαίνει, μεταξύ άλλων, τη ρήξη της υποταγής (απώλεια) ενός ανήκειν στις ομάδες –ασυνείδητα φιλομόφιλες-της λανθάνουσας περιόδου και της πρώτης εφηβείας.

Το ανήκειν σε αυτές τις νεανικές ομάδες προσέφερε στο υποκείμενο αμοτέρων των φύλων -πριν αποκτήσει την εμπειρία της ερωτικής συμβίωσης-μια αμυντική προστασία ενάντια στις οιδιπόδειες απαγορεύσεις, στις αντρικές ομάδες μέσω της (προκτικής προελεύσεως) υποτίμησης της σεξουαλικότητας και των γυναικών ενώ στις γυναικείες ομάδες μέσω της άρνησης των κοριτσιών για σεξουαλικές εμπειρίες

Η **αμφιθυμία** του αγοριού από τα πρώτα κιόλας βήματα της ζωής του απέναντι στη ερεθιστική και στερητική ταυτόχρονα μαμά, καθώς και η βαθιά υποψία του για την διεγερτική και εμπειρέχουσα φύση της σεξουαλικότητας της θα επηρεάσουν καθοριστικά το βαθμό της δυνατότητας του για ερωτικές σχέσεις και την ποιότητα των δεσμών με τις γυναίκες που αγαπάει. Η ασυνείδητη **οιδιπόδεια ενοχή** του (αιμομικτική επιθυμία προς την μητέρα και εχθρότητα κατά του πατέρα), και το αίσθημα κατωτερότητας απέναντι στην εξιδανικευμένη μητέρα μπορεί να οδηγήσει στη σεξουαλική του ανεπάρκεια (διάφορες εκφάνσεις σεξουαλικής ανικανότητας), ή στη δυσανεξία έναντι των σεξουαλικά απελευθερωμένων γυναικών. Ειδικότερα στους άνδρες με **ναρκισσιστική** διαταραχή προσωπικότητας, ο ασυνείδητος φθόνος κατά της μαμάς και η ανάγκη να την εκδικηθούν μπορεί να οδηγήσουν σε μια καταστροφική ασυνείδητη απαξία των γυναικών.

Το κορίτσι που δεν είχε μια πρόωμη ικανοποιητική σχέση με τη μαμά η οποία να ανέχεται και να προάγει τη **σεξουαλικότητα** της κόρης, οδηγεί στην αρνητική εμπειρία μιας εχθρικής και **απορριπτικής** μαμάς η οποία επηρεάζει δυσμενώς τόσο την ανάπτυξη του σωματικού αισθησιασμού του κοριτσιού, όσο και την μεθύτερη αγάπη της για τον πατέρα. Οι συνέπειες μπορεί να είναι η εκσεσημασμένη ασυνείδητη ενοχή τόσο για σεξουαλική εγγύτητα όσο και για δέσμευση σε βάθος με τους άντρες. Συνήθως εδώ διαταράσσεται η φυσιολογική ψυχοσεξουαλική διαδρομή της λιβιδούς από τη μητέρα στον πατέρα (φάση της αλλαγής του αντικείμενου από το αρχαϊκό ομόφυλο αντικείμενο στο ετερόφυλο), και οι σχέσεις της με τους άντρες μπορεί να γίνονται σαδομαζοχιστικές. Στην περίπτωση που το κορίτσι αναπτύξει μια ναρκισσιστική προσωπικότητα, τότε αυτό μπορεί να εκφράσει τον ασυνείδητο φθόνο του για τους άντρες **υποτιμώντας** αυτούς που την ερωτεύονται αναπτύσσοντας μια σεξουαλική ελευθεριότητα και ασυδοσία ναρκισσιστικής υφής η οποία προσιδιάζει στην αντίστοιχη σεξουαλική συμπεριφορά των ναρκισσιστικών ανδρών.

Ο Kernberg (1995), σημειώνει ότι είναι η **κοινωνική ηθική** η οποία μπορεί να συμβάλλει επιτυχώς στην διατήρηση του γάμου, ωστόσο τις τελευταίες δεκαετίες φαίνεται να αποδομούνται οι κοινωνικές και πολιτιστικές δομές. Από την άλλη πλευρά η **ώριμη** μορφή του έρωτα προϋποθέτει την προοδευτική μετεξέλιξη του ρομαντισμού και του αρχικού πάθους σε φιλία και παρέα, συνιστώσες οι οποίες επίσης συμβάλλουν τη συνέχεια της ζωής του ζεύγους.

Η επιθυμία να σχετιστεί κάποιος και να γίνει ζεύγος με κάποιον άλλο κινητοποιείται προεξάρχοντως από την ταύτιση του υποκειμένου με τους γονείς του, με την αγάπη που του έδιναν και με τους ρόλους που είχαν στην ερωτική τους σχέση. Την ίδια στιγμή όμως ελλοχεύει ο κίνδυνος οι υφέρπουσες και αναπτυσσόμενες εχθρικές δυνάμεις εντός του ζεύγους, να φθείρουν και να απειλήσουν την ερωτική σχέση. Τω όντι, ένας δεσμός **πάθους** μπορεί να καταστρέφεται από αναβλύζονται αισθήματα **φυλάκισης** και σεξουαλικής πλήξης που δε συνιστούν παρά μορφές/τρόπους μέσω των οποίων εκφράζεται η επιθετικότητα/ εχθρότητα. Τότε, είναι δυνατόν να επηρεάζεται η ευαίσθητη ισορροπία μεταξύ αγάπης και σαδομαζοχισμού στην ερωτική και συναισθηματική ζωή του ζεύγους. Προκύπτουν επιθυμίες επανόρθωσης της εχθρότητας, εναλλασσόμενες με την επανεργοποίηση/επανάληψη των

εχθροπραξιών κατά του ερωτικού αντικειμένου. Στην περίπτωση όπου υπήρξαν σοβαρές συγκρούσεις περί της επιθετικότητας στα πρώιμα στάδια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης του ενός ή/και του άλλου υποκειμένου στο ζεύγος, τότε θα μπορούσαν να αναπαραχθούν/επανεργοποιηθούν στη σχέση φανταστικές εικόνες εχθροπραξίας του γονεϊκού ζεύγος οι οποίες, στην πραγματικότητα, μόνο ελάχιστα θυμίζουν τις πραγματικές σχέσεις των γονιών.

Κατά τον Kernberg (1995), μπορεί να εγκαθίσταται ασυνείδητα μια ισορροπία στο ζεύγος στην περίπτωση κατά την οποία οι δύο σύντροφοι συμπληρώνουν, ο καθένας, την παθογενή αρχαϊκή/πρωτοπαθή αντικειμενοτρόπο σχέση του άλλου. Αυτή η συνθήκη μπορεί να τείνει προς το άνοιγμα και τσιμεντάρισμα της σχέσης σε καινούργιες και απρόβλεπτες ατραπούς. Συχνά τα ζεύγη στις μύχιες σχέσεις αντιδρούν με παλαβούς τρόπους... Αυτή η ατομική τρέλα δύναται να είναι την ίδια στιγμή τόσο στερητική όσο και ερεθιστική, το ζευγάρι δείχνει να εκδραματίζει ένα αλλόκοτο σενάριο, τελείως διαφορετικό από τις υπόλοιπες αλληλεπιδράσεις/διαδράσεις και συμπεριφορές του, ωστόσο ένα σενάριο το οποίο εκδραματιζόταν επαναλαμβανόμενα στο παρελθόν της ζωής τους. Επί παραδείγματι, σε ένας κυρίαρχο σύζυγο και μια υποταγμένη σύζυγο δίνεται η ευκαιρία να μεταμορφώνονται αμοιβαία, εκείνος σε ένα κλαυθιάτικο μικρό αγόρι και εκείνη σε μια επικριτική δασκάλα όταν ο πρώτος ανεβάζει πυρετό και χρειάζεται φροντίδα.

Είναι η δυνατότητα για ανάπτυξη και εισαγωγή **ασυνεχειών** εντός του ζεύγους η οποία διαδραματίζει προεξάρχοντα ρόλο στη διατήρηση του δεσμού. Η ικανότητα για ασυνέχειες στη σχέση ερείδεται στην ασυνέχεια της σχέσης μητέρα-νήπιο.

Ο Braunschweig (στον Kernberg 1995) υποστηρίζει ότι όταν η μαμά γίνεται μη διαθέσιμη για το παιδί της επειδή επιστρέφει στον σύζυγό της ως σεξουαλική του σύντροφος, το παιδί ενδεχομένως το αντιλαμβάνεται αυτό. Ιδεατά μιλώντας, μια γυναίκα θα μπορούσε να εναλλάσσει τους δύο της ρόλους να μετακινείται εύκολα και να μετατρέπεται από τρυφερή και ελαφρώς ερωτική και στοργική για το παιδί της σε ερωτική σύντροφο για τον σύντρόφό της. Σε αυτήν την περίπτωση το παιδί της ασυνείδητα μπορεί να ταυτίζεται μαζί της και με τους δύο ρόλους. Η **ασυνέχεια** αυτή της διαθεσιμότητας της μαμάς για το παιδί της, του ενεργοποιεί/προκαλεί τις αρχαιότερες πηγές στέρησης και λαχτάρας. Παρομοίως το παιδί ταυτίζεται με τη μαμά του ως προς τις δυνατότητές της να **αποτραβιέται** από τη σχέση, έτσι ώστε και αυτό με τη σειρά του να αναπτύξει δυνατότητες ασυνέχειας στις δικές του μεθυστερες μύχιες σχέσεις. Άλλωστε, υποστηρίχθηκε (Braunschweig, Fain στον Kernberg 1995), ότι ο αυτοερωτισμός στο παιδί εμφανίζεται ως το αποτέλεσμα των επαναλαμβανόμενων εμπειριών ικανοποίησης από την μαμά (ή το υποκατάστατο πρόσωπο), εναλλασσόμενων με τη στέρηση της ικανοποίησης της επιθυμίας του για **συγχώνευση** με την μητέρα. Υπό αυτό το πρίσμα, αρχικά ο αυνανισμός μπορεί να αναπαριστά μια αντικειμενοτρόπο σχέση, πριν καταστεί μια **άμυνα** κατά της **σχέσης**.

Η ασυνέχεια/τράβηγμα από σχέση είναι ένα βασικό χαρακτηριστικό τόσο στην κανονικότητα των αντικειμενοτρόπων σχέσεων όσο και στην παθολογία τους. Στις ερωτικές σχέσεις προστατεύει το υποκείμενο από το ενδεχόμενο μιας συγχωνευτικής σχέσης με το αντικείμενο, η συνέπεια της οποίας θα ήταν η έκλυση **εχθρότητας**. Στους άνδρες η δυνατότητα για ασυνέχεια στην σχέση εκφράζεται διαμέσου της σεξουαλικής σχέσης τους με τις γυναίκες: η απόσυρσή τους από τις γυναίκες μετά τον οργανισμό είναι ένδειξη της αυτονομίας τους και έχει να κάνει με μια ναρκισσιστική αντίδραση στο τράβηγμα της μαμάς τους κατά την παιδική τους ηλικία.

Συνήθως οι γυναίκες παρεξηγούν αυτήν την αυτονόμηση των ανδρών, υποστηρίζοντας ότι αυτοί έχουν μια περιορισμένη δυνατότητα να κάνουν εξαρτημένες /μόνιμες σχέσεις. Από την άλλη μεριά η αυτονόμηση των γυναικών στην ερωτική ζωή με τους άντρες τους επιτυγχάνεται μέσω της αλληλεπίδρασης με τα παιδιά τους συμπεριλαμβανομένης και της ερωτικής διάστασης αυτής της αλληλεπίδρασης. Αυτό δίνει συχνά στους άνδρες την αίσθηση ότι οι γυναίκες τους εγκαταλείπουν. Ίδου σε αυτήν την περίπτωση η εγκατάσταση ενός ανδρικού cliché περί ασυμβατότητας στις γυναίκες μεταξύ των γυναικείων λειτουργιών /υποχρεώσεών τους και της σεξουαλικής τους ζωής.

Οι γυναίκες ευκολότερα διακόπτουν ερωτικές επαφές με κάποιον που δεν αγαπούν πια, και εγκαθιστούν μόνιμες διακοπές σχέσεων με παλαιούς εραστές έναντι των καινούργιων. Αντίθετα οι άνδρες μπορούν να διατηρούν σεξουαλικές σχέσεις με μια γυναίκα ακόμα και όταν επενδύουν συναισθηματικά σε μια άλλη. Άλλως ειπείν μπορούν να διαχωρίζουν τις συναισθηματικές από τις σεξουαλικές επενδύσεις τους και δύνανται να διατηρούν αμείωτες και για πολλά χρόνια τις σεξουαλικές επενδύσεις τους ως προς μια γυναίκα τόσο επί του πραγματικού όσο και φανταστικά ακόμα και ελλείψει μιας πραγματικής τρέχουσας σχέσης μαζί της. Ο διχασμός, των ανδρών (διχοτόμηση του αντικειμένου) ανάμεσα στις σεξουαλικές και τις τρυφερές προθέσεις τους προς τις γυναίκες αντικατοπτρίζεται στη διχοτόμηση παρθένα/ πουτάνα, σχέση του αντικειμένου για την οποία μίλησε πρώτος ο Freud μιλώντας για εκείνους τους άνδρες οι οποίοι «δεν μπορούν να αγαπούν τη γυναίκα που ποθούν και δε μπορούν να ποθούν τη γυναίκα που αγαπούν». Στο υπόβαθρο αυτής της διχοτόμησης (αμυντικός μηχανισμός) σοβεί το **αιμομικτικό άγχος**: η συναισθηματική εγγύτητα με τη γυναίκα που αγαπούν, την άμωμο αγνή και εξιδανικευμένη παρθένα όπως αναπαρίσταται η μαμά τους, τους φέρνει ψυχικά κοντά στο αιμομικτικό αντικείμενο, τη μητέρα, οπότε, κατακλυζόμενοι από άγχος παραλύουν, τελούν υπό μια συνθήκη τρόμου (άγχος ευνουχισμού) η οποία σκοτώνει τον πόθο τους για τη γυναίκα με την οποίαν συνδέονται. Προσανατολίζονται τότε προς μια άλλη γυναίκα που τους διεγείρει έντονα ερωτικά, την «πουτάνα», την οποία ποθούν μεν διακαώς αλλά ταυτόχρονα δε μπορούν ν'αγαπήσουν υπό το κράτος, και πάλι, του άγχους ευνουχισμού: αν την αγαπήσουν θα γίνει και αυτή σαν τη μάνα τους.

Κλινικό παράδειγμα: Άνδρας 45 ετών όταν ήρθε να με βρει, παντρεμένος και πατέρας ενός μικρού κοριτσιού περίπου 2^{1/2} ετών. Εργαζόταν ως υψηλόμισθο ανώτατο στέλεχος πολυεθνικής εταιρείας, την εποχή των «παχέων αγελάδων». Ζήτησε την βοήθειά μου διότι εκείνη την εποχή τα είχε μπλέξει με τη γραμματέα του την οποία περιέγραφε ως άκρως αισθησιακή και σεξουαλική. Η γυναίκα του τον παρακολούθησε με εξειδικευμένο επαγγελματία ερευνητή και απέδειξε ότι την απατούσε εμπράκτως. Η σχέση τους ήταν πλέον σα να προσπαθούσε να ισορροπήσει πάνω σε τεντωμένο σχοινί. Το δίλλημα του ήταν αν θα συνέχιζε την οικογενειακή ζωή, ή θα έφευγε με την ερωμένη, με την οποία είχε μια ξέφρενη σεξουαλική ζωή, ειδικότερα στα επαγγελματικά ταξίδια που έκανε, και την έπαιρνε μαζί του. Επρόκειτο για μια χωρισμένη γυναίκα με δύο παιδιά. Για την σύζυγό του μιλούσε με τους αξιολογότερους χαρακτηρισμούς: την περιέγραφε ως μια όμορφη, καλλιεργημένη γυναίκα, jeune femme-bonne famille, η οποία μπορούσε και έκανε το καλύτερο για τα παιδιά τους, άλλως ειπείν μια εξαιρετική/τέλεια μητέρα. Ωστόσο οι ερωτικές/σεξουαλικές τους σχέσεις ήταν σχεδόν ανύπαρκτες, δεν συνευρίσκονταν παρά μόνον όταν πήγαιναν διακοπές. Στην καθημερινότητα εκείνος ξεχνιόταν και κοιμόταν στον καναπέ όπου συνήθως αυνανιζόταν. Η ζωή του ήταν πλέον διχασμένη/διχοτομημένη ανάμεσα στην οικογένεια (με τη γυναίκα παρθένο/Madonna) και την ερωμένη γυναίκα-πόρνη. Ήταν εξαρτημένος και από τις δύο ζωές του σε βαθμό που να μη μπορεί να αποφασίσει και να επιλέξει τη μια από τις δύο, φαίνεται άλλωστε ότι γι αυτό ζήτησε τη βοήθειά μου. Ο ασθενής είχε χάσει τον πατέρα του κατά την πρώτη σχολική ηλικία (δημοτικό), και η μητέρα του έκτοτε έζησε με τα παιδιά, χωρίς να ξαναπαντρευτεί ή να ξαναδημιουργήσει προσωπική ζωή. Οι περιγραφές του για την τελευταία θύμιζαν, στον υπερθετικό βαθμό, τα χαρακτηριστικά που απέδιδε στη γυναίκα του, ώστε να είναι ως εάν ψυχικά, μέσω της γυναίκας του να συναντάει την εξιδανικευμένη, άσπλο και άμωμο μητέρα. Μάλιστα, δεν έχανε την ευκαιρία να μιλάει για την ειδοποιό αντίθεση η οποία, κατά τη γνώμη του, διαφοροποιούσε την ερωμένη από τη γυναίκα του: η ερωμένη ήταν μια κάκιστη μητέρα αφού άφηνε τα παιδιά της στη δική της μαμά, και έφευγε μαζί του τα σαββατοκύριακα. Αυτή η θέση/πεποίθηση φαίνεται ότι ερείδετο επί της διχοτόμησης/σχάσης του ετερόφυλου αντικειμένου σε γυναίκα madona και γυναίκα πόρνη, ή σε κακιά και καλή μαμά (καλό και κακό στήθος κατά Klein). Στις σχετικές αφηγήσεις του ήταν σα να αξίωνε και τη δική μου, συγκατάθεση/ συμφωνία στην πρότασή του. Με την έκδηλη ασυμφωνία μου-μια γυναίκα ερωμένη δύναται να είναι και καλή μαμά-έδειχνε να χάνει το έδαφος κάτω από τα πόδια του, η ετερότης ο ψυχαναλυτής αποσυγχωνευμένος από το Εγώ του (συγκρότηση του Μη-Εγώ) τον αναστάτωνε.

Αποσύρσεις/ τραβήγματα από το συνεχές των ερωτικών σχέσεων μπορεί να ερείδονται και σε **υπερεγωτικές** συγκρούσεις. Συχνά η υπερεγωτική λειτουργία του υποκειμένου, αρχαϊκή /σαδιστική /παιδική ή οιδιπόδεια, προβάλλεται επί του ερωτικού συντρόφου. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μια μαζοχιστική υποταγή του υποκειμένου στον ερωτικό σύντροφο ή, αντίθετα, σε εξέγερση εναντίον του προβεβλημένου Υπερεγώ (εξέγερση εναντίον του συντρόφου), άλλως ειπείν σε στιγμιαίους προσωρινούς χωρισμούς οι οποίοι, ούτως ή άλλως, χαρακτηρίζουν και τις φυσιολογικές ερωτικές σχέσεις. Η βίαια απόρριψη ή και/ επίθεση του υποκειμένου

εναντίον του ενοχοποιούντος μέσω προβολής αντικειμένου, μπορεί να οδηγήσει σε μια προσωρινή απελευθέρωσή του από το προβεβλημένο Υπερεγώ του.

Ιδού ένα παράδειγμα **προστατευτικής** ασυνέχειας στην σχέση. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στην επανεμφάνιση της αγάπης. Κάποια ζεύγη μπορούν να έχουν και να συντηρούν μαζί μια σχέση που αντέχει στο χρόνο μολονότι είναι επιθετικοί στην ερωτική τους ζωή ή, ακόμα καλύτερα, η σχέση τους διαρκεί χάρη στη βία την οποίαν εκδραματίζουν στην ερωτική τους ζωή. Είναι οι ασυνέχειες αυτές οι οποίες επιτρέπουν την εκδραμάτιση της **ιδιωτικής τρέλας** ενός εκάστου στο ζεύγος. Επί παραδείγματι, ένας νευρωτικός ιδεοψυχαναγκαστικής δομής παντρεμένος με μια μεθοριακή γυναίκα, θα μπορούσε ασυνείδητα να θαυμάζει τη δυνατότητά της να «απελευθερώνεται», όταν εκείνη έχει ξέφρενα βίαια ξεσπάσματα. Εκείνη μέσω αυτής της συμπεριφοράς δείχνει να πετυχαίνει μια ασυνέχεια/απόσταση από τη σχέση, η οποία την προστατεύει από τις πραγματικές και συγκεκριμένες συνέπειες που θα είχε η βία εντός της (ενόρμηση του θανάτου/ καταστροφικότητα) επί του αντικειμένου και επί της σχέσης. Ωστόσο, σε μια παρόμοια περίπτωση ένα ζεύγος με ανάλογη ψυχοπαθολογία θα μπορούσε να αυτοκαταστραφεί, αν, από τη μια μεριά, ο ιδεοψυχαναγκαστικός σύζυγος δεν θα μπορούσε να ανεχτεί την αντιφατικότητα/ασυνέχεια της γυναίκας του και, από την άλλη, η οριακή γυναίκα του δε θα μπορούσε να ανεχτεί την ψυχαναγκαστικής προελεύσεως επιμονή και συνέχεια του συζύγου της, την οποίαν εκείνη θα βίωνε ως διωκτική.

Ο **ναρκισσισμός** στο ζεύγος εκδηλώνεται με ασυνείδητο φθόνο, απαξία, καταστροφή του αντικειμένου. Επιπροσθέτως μέσω της ασυνείδητης επιθυμίας κάποιου να συμπληρωθεί από τον αγαπώμενο εν είδει, φαντασιακού **διδύμου** αντικειμένου.

Ο Anzieu (στον Kernberg 1995), περιγράφει τα ασυνείδητα κίνητρα της επιλογής του αντικειμένου ως φιλομόφιλες ή ετερόφυλες απόπειρες συμπλήρωσης του εαυτού. Η φιλομόφιλη διάσταση αφορά στην περίπτωση κατά την οποίαν ο ετερόφυλος σύντροφος εκλαμβάνεται ως μια κατοπτρική εικόνα του εαυτού του υποκειμένου. Σε αυτήν την περίπτωση, οτιδήποτε στον σύντροφο το οποίο δεν θα αντιστοιχούσε σ' αυτό το συμπληρωματικό σχήμα, δεν θα ήταν ανεκτό. Αν αυτή η δυσανεξία περιλαμβάνει και την σεξουαλικότητα του άλλου, αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει σε σοβαρή σεξουαλική αναστολή. Κάτω και πίσω από τη δυσανεξία της σεξουαλικότητας του συντρόφου, λανθάνει/σοβεί ο ναρκισσιστικός φθόνος για το φύλο του άλλου. Αντίθετα όταν ο άλλος επιλέγεται σαν ένα ετερόφυλο δίδυμο αντικείμενο, αυτό εξυπηρετεί την φαντασία όπου μέσω της συμπλήρωσης οι δύο σύντροφοι αντίθετων φύλων γίνονται ένα (ναρκισσιστική φαντασία): αυτό το στοιχείο μπορεί να ισχυροποιήσει απόλυτα την σχέση. Μάλιστα παρατηρήθηκε ότι, ενίοτε, ύστερα από πολλά χρόνια κοινής συμβίωσης, οι σύντροφοι αρχίζουν να μοιάζουν και φυσιολογικά ο ένας με τον άλλον. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις πρόκειται για τον συνδυασμό της αντικειμενοτρόπου αγάπης με τη ναρκισσιστική ικανοποίηση, ο οποίος προφυλάσσει το ζεύγος από την ενεργοποίηση της

καταστροφικής εχθρότητας. Αυτές οι σχέσεις μπορεί να εξελίσσονται σε μια κατάσταση που ο Anzieu (στον Kernberg 1995) ονομάζει το **δέρμα** της σχέσης του ζεύγους, μια έκκληση για ολοκληρωμένη και συνεχή ερωτική εγγύτητα, μια εγγύτητα αγάπης αρχικά, η οποία στη συνέχεια γίνεται, ενδεχομένως, μια οικειότητα που γεννά μίσος. Το επαναλαμβανόμενο ερώτημα «*μ' αγαπάς ακόμα;*», αντικατοπτρίζει την ανάγκη του ζεύγους να διατηρήσει το κοινό δέρμα σε αντιδιαστολή με την πρόταση «*πάντα με κακομεταχειρίζεσαι μ' αυτόν τον τρόπο*», η οποία σηματοδοτεί μια αλλαγή, κάτω από το δέρμα του ζεύγους, ένα πέρασμα από τον έρωτα στην καταδίωξη.

Μια γυναίκα με **υστερική δομή** προσωπικότητας, άλλως ειπείν με μια οιδιπόδεια καθήλωση στον **εξιδανικευμένο** πατέρα και τις προσήκουσες βαθιά ασυνείδητες υπερεγωτικές **απαγορεύσεις** κατά της σεξουαλικής συνεύρεσης μαζί του, μπορεί να είναι παντρεμένη με έναν άντρα **ναρκισσιστικής** δομής με το προσήκον ασυνείδητο μίσος εναντίον των γυναικών. Την επέλεξε ενδεχομένως ως μια επιθυμητή ετερόφυλη δίδυμη (ετερόφυλο συμπλήρωμα), οπότε ασυνείδητα προσδοκούσε εκείνη να ζει υπό τον δικό του έλεγχο εν είδει υποστήριξης του ναρκισσιστικού του πυρήνα. Την ίδια στιγμή η σεξουαλική της αναστολή καθίσταται ενδεχομένως ένα πλήγμα στον ναρκισσισμό του και τον οδηγεί προς άγραν εξωσυζυγικών ικανοποιήσεων. Εκείνη από την πλευρά της απογοητεύεται από τον οιδιπόδειο πατέρα, γεγονός που μπορεί να αποτελεί, σε μια πρώτη φάση, έναυσμα για μια αναποτελεσματική μαζοχιστική υποταγή στο σύζυγό της, ενώ, σε ένα μεθύτερο χρόνο, μπορεί να καταλήγει σε μια μαζοχιστική ξανά, και ως εκ τούτου σεξουαλικά ικανοποιούσα, ερωτική σχέση με έναν απαγορευμένο άντρα. Το γεγονός της εγκατάλειψης του συζύγου από τη γυναίκα του τείνει να κάνει το σύζυγο να συνειδητοποιεί την τρομακτική του εξάρτηση από εκείνη, την οποίαν στο παρελθόν εκείνος διέψευθε καθώς μεταχειριζόταν τη γυναίκα του σα να ήταν σκλάβο. Παράλληλα η γυναίκα του είναι πλήρως αφυπνισμένη σεξουαλικά καθώς είναι μπλεγμένη σε μια εξωσυζυγική σχέση απειλητική ωστόσο, την ίδια στιγμή, ασυνείδητα επιτρεπτή, η οποία συντείνει στην απαρτίωση της δικής της σεξουαλικότητας. Εδώ υπάρχει το ενδεχόμενο ο άνδρας και η γυναίκα του συζυγικού ζεύγους να συναντήσουν ξανά, ο ένας τον άλλο, να ξαναβρεθούν, έχοντας πλέον μια βαθύτερη κατανόηση των αναγκών τους. Το πιθανότερο βέβαια είναι ότι, χωρίς τη βοήθεια μιας ψυχανάλυσης και για τους δύο συζύγους, δε θα τους ήταν δυνατό να επαναδομήσουν τη σχέση τους. Εκείνος, αυτό που ενδεχομένως χρειαζόταν να κάνει ήταν να **προκαλέσει** τη γυναίκα του με απώτερο σκοπό εκείνη να γίνει η απορριπτική μαμά έτσι ώστε, εν τέλει, να δικαιολογήσει την απαξία που συντηρεί για αυτήν και, βεβαίως, να «νομιμοποιήσει», τρόπον τινά, την αναζήτησή του για μια καινούργια εξιδανικευμένη γυναίκα. Από την άλλη μεριά εκείνη χρειαζόταν να επιβεβαιώσει τη μη διαθεσιμότητα και την ανεντιμότητα του (οιδιπόδειου) πατέρα, και να πληρώσει το τίμημα μιας κοινωνικά επικίνδυνης κατάστασης, ως μια αναγκαία προϋπόθεση για να ανταποκριθεί σεξουαλικά σε έναν άντρα που δεν είναι ο άντρας της.

Η **τριγωνοποίηση** ως οικουμενική φαντασία, αποτελεί το συνηθέστερο και τυπικότερο ασυνείδητο σενάριο του ζεύγους, που καταλήγει είτε να το καταστρέψει είτε, αντίθετα, να διατρανώσει την εγγύτητα και τη σταθερότητα των μελών του. Η τριαδικοποίηση αφορά στις ασυνείδητες φαντασίες αμφοτέρων των συντρόφων για

την συμμετοχή ενός τρίτου, ενός εξιδανικευμένου ομόφυλου μέλους ενός εκάστου εκ των συντρόφων, άλλως ειπείν του τρομερού οιδιπόδειου αντίπαλου. Κάθε άντρας ή γυναίκα συνειδητά και ασυνείδητα φοβάται την παρουσία κάποιου ο οποίος θα μπορούσε να είναι ικανοποιητικότερος για τον σεξουαλικό του σύντροφο. Είναι ακριβώς η ιδέα αυτού του τρίτου που προξενεί τη συναισθηματική ανασφάλεια στη σεξουαλική ζωή του ζεύγους και την συνεπαγόμενη ερωτική ζήλεια η οποία αποτελεί το προστατευτικό «καμπανάκι» για τη συνοχή του ζεύγους.

Ένα άλλο είδος **τριαδικοποίησης**, εξίσου οικουμενικής, είναι αυτό το οποίο καθορίζεται από την εκδικητική φαντασία εμπλοκής στην ερωτική σκηνή ενός προσώπου άλλου/διάφορου από τον ερωτικό σύντροφο, ένα **εξιδανικευμένο** πρόσωπο του **αντίθετου φύλου** το οποίο αναπαριστά το επιθυμητό/ιδανικό οιδιπόδειο αντικείμενο. Η συνθήκη αυτή εγκαθιστά μια τριγωνική αντικειμενοτρόπο σχέση, όπου το υποκείμενο περιστοιχίζεται από δύο ετερόφυλα αντικείμενα, αντί να συμπληρώνει την ερωτική σκηνή με τον οιδιπόδειο ομόφυλο αντικείμενο (αντίπαλον δέος).

Σύμφωνα με αυτές τις δύο οικουμενικές φαντασίες, υπάρχουν εν δυνάμει στην φαντασία μαζί έξι πρόσωπα στο κρεβάτι: τα πρόσωπα του ζεύγους, οι ασυνείδητοι οιδιπόδειοι ομόφυλοι αντίπαλοι αμοτέρων, και τα οιδιπόδεια εξιδανικευμένα πρόσωπα εκάστου συντρόφου. Ο Freud υποστήριξε στην αλληλογραφία του με τον Fliess (επιστολή 113, σελ. 289), ότι η κάθε ερωτική πράξη είναι μια διαδικασία όπου εμπλέκονται και συμμετέχουν τέσσερις (διφυλετική προδιάθεση του ανθρώπου). Συχνά η επιθετικότητα/εχθρότητα και οι **καυγάδες** μεταξύ των συντρόφων στα ζεύγη είναι οιδιπόδειας προελεύσεως και αφορούν στην ασυνείδητη συμπαιγνία αμοτέρων στο να βρουν επί του πραγματικού, ένα τρίτο πρόσωπο το οποίο θα αναπαριστούσε και θα συμπύκνωνε το ιδεώδες οιδιπόδειο αντικείμενο για τον ένα σύντροφο και το αντίπαλο για τον άλλο.

Εν κατακλείδι, η συζυγική **απιστία** και γενικότερα βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες τριαδικές/τριγωνικές σχέσεις αντανακλούν, το συχνότερο, **ασυνείδητες συμπαιγνίες** μεταξύ των συντρόφων του ζεύγους, άλλως ειπείν συνιστούν απόπειρες εκδραμάτισης αυτού που είναι και για τους δύο ταυτόχρονα, τρομακτικό και επιθυμητό μαζί. Εδώ υπεισέρχονται τόσο ετερόφυλες όσο και ομόφυλες δυναμικές και παράμετροι, στο μέτρο κατά το οποίο, στα πλαίσια του **αρνητικού** οιδιπόδειου, το ασυνείδητο αντίπαλον δέος (ομόφυλο αντικείμενο), είναι ταυτόχρονα και σεξουαλικά επιθυμητό. Τω όντι, συχνά το θύμα της απιστίας ταυτίζεται ασυνείδητα με τον θύτη και υπεισέρχεται σε σεξουαλικές φαντασίες με τον μισητό και φθονερό αντίπαλο (τον τρίτο του ζεύγους).

Το ζεύγος το οποίο είναι σε θέση να περιφρουρεί τη σεξουαλική του ζωή και να προστατεύεται από την εισβολή τρίτων, επιτυγχάνει ταυτόχρονα να περιφρουρεί το έκδηλο συμβατικό του όριο, ένδειξη ότι είναι σε θέση να ικανοποιεί μεν, φαντασιακά δε, την επιθυμία του για τον αποκλεισμένο τρίτο. Ούτως ή άλλως, όπως τονίστηκε ήδη, οι φαντασίες σχετικά με αποκλεισμένους **τρίτους** συνιστούν τυπικά/οικουμενικά συστατικά των φυσιολογικών σεξουαλικών σχέσεων. Πρόκειται για το αντίβαρο στην σαρκική σχέση των δύο, το οποίο επιτρέπει την ευχαρίστηση μιας πολύμορφης διαστροφικής σεξουαλικότητας και συνιστά την έκφραση, με έναν μετουσιωμένο τρόπο, μιας εχθρότητας κατά του αγαπώμενου.

Ο Kernberg (1995), στα ερωτήματα «αυτό που θέλουν οι γυναίκες» και «αυτό που θέλουν οι άντρες» απαντά ότι οι άνδρες ζητάνε από μια γυναίκα να έχει πολλούς ρόλους : μαμά, μωρό, δίδυμη αδερφή, και, πάνω απ' όλα σεξουαλικά ενήλικη γυναίκα. Οι γυναίκες από την άλλη μεριά, λόγω της μοιραίας φάσης αλλαγής του αντικειμένου κατά την ψυχοσεξουαλική τους εξέλιξη (από το ομόφυλο αντικείμενο, την μαμά, στρέφονται, συν το χρόνω, στο ετερόφυλο, τον πατέρα), γυρεύουν έναν πατέρα με πατρικό ρόλο και παράλληλα μητρικό, εν είδει πατέρα, αγοριού μωρού, δίδυμου αδερφού, και ενήλικα σεξουαλικού αντικειμένου. Και, σε ένα διαφορετικό επίπεδο, άνδρες και γυναίκες μπορεί να επιθυμούν να εκδραματίζουν μια **ομοφυλόφιλη** σχέση ή να ανατρέπουν τους σεξουαλικούς τους ρόλους σε μια ύστατη απόπειρα να υπερβούν τα όρια μεταξύ των φύλων τα οποία, αναπόφευκτα περιορίζουν την σεξουαλική ικανοποίηση κατά την σαρκική επαφή.

Εν κατακλείδι, αμφότεροι οι σύντροφοι ποθούν την πλήρη συγχώνευση με το ερωτικό τους αντικείμενο κουβαλώντας μαζί τους όλα τα οιδιπόδεια και προοιδιπόδεια στοιχεία τα οποία δεν θα μπορούσαν ποτέ να ικανοποιηθούν.

Ο Kernberg (1995) σημειώνει ότι η εμπειρία της ύπαρξης **ορίων** μεταξύ των φύλων μπορεί να ξεπεραστεί μόνο διαμέσου της συμβολικής καταστροφής του άλλου ως αντικειμένου, η οποία θα επιτρέψει εν τέλει την χρήση/χρησιμοποίηση των σεξουαλικών οργάνων του άλλου, εν είδει μηχανικών εξαρτημάτων, άνευ συγκινησιακής εμπλοκής.

Ο σαδιστικός **φόνος** αποτελεί την ακραία συνέπεια της απόπειρας του υποκειμένου να εισβάλει εντός ενός άλλου, μέσα στην πεμπουσία της ύπαρξής του και να εξαλείψει κάθε έννοια του να είναι αποκλεισμένος από αυτήν ακριβώς την πεμπουσία του άλλου. Σε ηπιότερες συνθήκες, η **διαστροφικότητα** συνιστά της αγάπης στην υπηρεσία της επιθετικότητας. Υπό αυτές τις συνθήκες, η βαθιά σεξουαλική εγγύτητα μετατρέπεται σε μια **μηχανοποίηση** του **sex**, η οποία εκπορεύεται από τη ριζική απαξίωση της προσωπικότητας του αντικειμένου (Fairbairn στον Kernberg 1995). Η διαστροφικότητα προεξάρχει επίσης και στις περιπτώσεις κλασικών/τυπικών ζευγαριών τα οποία μπορεί να εμπλέκονται για μια περίοδο της κοινής τους ζωής σε ομαδικά όργια. Ο Bartell (στον Kernberg 1995), αναφέρει ότι αν ένα ζεύγος συμμετέχει συνεχώς και αδιαλείπτως σε διάφορες

δραστηριότητες πολύμορφα διαστροφικές, τότε η ικανότητά τους για σαρκικές επαφές ή και για κάθε άλλου είδους επαφή χάνεται. Τω όντι, κάτω απ' αυτές τις συνθήκες η οιδιπόδεια δομή τείνει να καταργείται. Αυτό αποτελεί μια συνθήκη η οποία αντιδιαστέλλεται με τις σταθεροποιούσες παραμέτρους οι οποίες συγκροτούν την σχέση εντός μιας κλασσικής τριγωνικής ερωτικής κατάστασης.

Στη σχέση του ζεύγους η **διαστροφικότητα** μπορεί να εκδηλώνεται διαμέσου ενός **σαδομαζοχιστικού** πυρήνα ανάμεσα στα μέλη του ζεύγους εντός του οποίου ο ένας εκ των συντρόφων διαδραματίζει τη λειτουργία/ρόλο ενός τελειοθηρικού και σκληρού/ωμού Υπερεγώ, ικανοποιώντας τοιούτοτρόπως τις σαδιστικές του τάσεις, ενώ ο άλλος σύντροφος μαζοχιστικά εξιλεώνει τις τύψεις του, εκπορευόμενες από οιδιπόδειες αλλά ως επί το πλείστον προοιδιπόδειες ενορμητικές πηγές. Τα έξαλλα οργισμένα ξεσπάσματα θυμού του ενός συντρόφου μπορούν να συνιστούν μια αντίδραση δικαιολογημένης αγανάκτησης και ταύτισης με αρχαϊκές υπερεγωτικές λειτουργίες. Αυτό επισύρει στη συνέχεια την μαζοχιστική υποταγή του στον σύντρόφό του, κατάσταση εναλλασσόμενη με καινούργια ξεσπάσματα θυμού ή από την άμεση ενίσχυση της οργής του εν είδει δευτερογενούς άμυνας κατά της ασυνείδητης ενοχής. Αυτές οι αντιδράσεις μπορεί να κλιμακώνονται έως ότου αυτή η πρωτόγονη αντικειμενοτρόπος σχέση αποτελέσει/ γίνει ένα επαναλαμβανόμενο χαρακτηριστικό στη ζωή του ζεύγους.

Σε άλλες περιπτώσεις η **διαστροφικότητα** στο ζεύγος εγκαθίσταται και οργανώνεται όχι τόσο διαμέσου μιας υπερεγωτικά νομιμοποιημένης επιθετικότητας αλλά εκδραματίζεται διαμέσου αρχαιότερων σαδομαζοχιστικών σεναρίων μεταξύ των συντρόφων τα οποία περιλαμβάνουν μια επιθετικότητα απειλητική για τη ζωή, συμπεριλαμβανομένης ενίοτε και της (παθολογικής) **πρωτόγονης εξιδανίκευσης** του βάνουσου αντικειμένου που το οποίο δεν εμφορείται από ηθικούς ενδοιασμούς. Επί παραδείγματι, ένας από τους συντρόφους μπορεί να συμφωνεί να στερηθεί, να τον στερήσουν ή να `αυτοακρωτηριαστεί, εν είδει συμβολικού ευνουχισμού. Ο Person (στον Kernber 1995), περιέγραψε μια τυπική κατάσταση κατά την οποίαν ο ένας εκ των συντρόφων συντηρεί μια εξωσυζυγική σχέση και έτσι προφυλάσσει τον εαυτόν του κατά τυχόν ενοχικών συναισθημάτων διαμέσου προκλητικής συμπεριφοράς προς το συζυγικό του ταίρι, η οποία πρόκληση αποσκοπεί στο να προκαλέσει την απόρριψη του άλλου έτσι ώστε, εν τέλει, το υποκείμενο να καταπραΐνει τις υφέρπουσες τύψεις. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στο εκ διαμέτρου αντίθετο αποτέλεσμα από το επιθυμητό, άλλως ειπείν, να καταστρέψει τελικά το ζεύγος. Γενικά μιλώντας, η άκαμπτη / αμείλικτη **εχθρότητα** η οποία εκδραματίζεται εν είδει έκκλησης για αποδοχή της από τον άλλον, και με σκοπό τον εξαγνισμό των τύψεων οφειλομένων σε αυτήν ακριβώς την επιθετικότητα, μπορεί, σε τελευταία ανάλυση να μην εμπεριεχθεί από τον άλλον.

Τα **όρια** τα οποία διαχωρίζουν το ζεύγος από το **κοινωνικό** του **περίγυρο** επιτελούν ένα ρόλο είτε για καλό είτε για κακό του. Τω όντι, οι συνθήκες ακραίου κοινωνικού αποκλεισμού του ζευγών τα οποία εμφορούνται από διαστροφικά στοιχεία στο σεξουαλικό και συγκινησιακό επίπεδο, μπορεί σταδιακά να επιδεινώνουν την

καταστροφικότητα της σχέσης στο μέτρο κατά το οποίο οι δύο σύντροφοι στερούνται **επανορθωτικών** διαδράσεων με το περιβάλλον, οπότε χάνουν προοδευτικά την φυσιολογική τους ικανότητα να «μεταβολίζουν» τις πλευρές αυτής ακριβώς της επιθετικότητας η οποία παράγεται εντός των κοινωνικών τους αλληλεπιδράσεων. Στην περίπτωση εκσεσημασμένα σαδομαζοχιστικών ζευγών, η κοινωνική απομόνωση μπορεί να αποβαίνει εις βάρος του συντρόφου ο οποίος έχει τον μαζοχιστικό ρόλο

Από την άλλη μεριά, τα όρια του ζεύγους από το έξω, περιφρουρούν/προσπεύδουν όχι μόνο την ιδιωτικότητα του ζεύγους κατά της προερχόμενης από τον κοινωνικό περίγυρο **τριαδικοποίησης**, αλλά και την «ιδιωτική τρέλα» του, τις ασυνέχειες στη σχέση τους. Συχνά οι γονείς δεν καταφέρνουν να συντηρούν ξεκάθαρα **όρια** στη σχέση με τα παιδιά τους. Μπορεί να παραλείπουν να κλειδώνουν το υπνοδωμάτιό τους και αυτό θα μπορούσε να παραπέμπει (Kemberg 1995), στην ενοχικότητα των γονιών στο να έχουν σαρκικές σχέσεις (αυτές θα μπορούσαν να αναπαριστούν την ιδιπόδεια ικανοποίηση), και την ασυνείδητη ιδέα ότι οι γονεϊκές λειτουργίες μπορούν να αντικαθιστούν τις σεξουαλικές. Έχουμε εδώ μια παλινδρομημένη φαντασία των συντρόφων του ζεύγους, η οποία **προβάλλεται** στα παιδιά και αφορά στον φόβο των πρώτων ότι διαφορετικά τα παιδιά τους θα ένοιωθαν αποκλεισμένα από το γονεϊκό υπνοδωμάτιο. Σε αυτήν την περίπτωση οι γονείς ταυτίζονται με το γονεϊκό ζεύγος της **πρωταρχικής σκηνης** και την ασυνείδητη συμπαιγνία τους να μην ομοιάσουν πλήρως με τους δικούς τους γονείς (οι οποίοι κάποτε τους είχαν αποκλείσει από το συζυγικό τους κρεβάτι).

6.Η παθολογία των αντικειμενοτρόπων σχέσεων

Αφορά στην αδυναμία του υποκειμένου να κάνει σταθερές και πλήρως ικανοποιητικές σχέσεις με ένα αντικείμενο (συνήθως του αντίθετου φύλου). Αυτό μπορεί να οφείλεται στον **παθολογικό ναρκισσισμό** και στη αδυναμία για την επίλυση **οιδιπόδειων συγκρούσεων** λόγω ελλιπούς γενετήσιας ταύτισης με τον ομόφυλο γονιό.

6.1Η παθολογία προερχόμενη από οιδιπόδειες συγκρούσεις

Διαφέρει στα δύο φύλα. Στις γυναίκες άλυτες οιδιπόδειες συγκρούσεις συνήθως οδηγούν σε **μαζοχισμό** (ενισχύεται και από την υπευθυνότητα για τα παιδιά της) : επίμονο «κόλλημα» σε άνδρες που δεν τις ικανοποιούν (μη διαθέσιμοι), ανικανότητα να απολαύσουν ή να διατηρήσουν τη σχέση μ'έναν άντρα που θα ήταν διαθέσιμος και διατεθειμένος να τις ικανοποιεί πλήρως.

Γενικότερα στις γυναίκες άλυτες οιδιπόδειες συγκρούσεις συνήθως οδηγούν σε **μαζοχισμό** ο οποίος ενισχύεται και από την υπευθυνότητα για τα παιδιά της : επίμονο «κόλλημα» σε άνδρες που δεν τις ικανοποιούν (μη διαθέσιμοι), ανικανότητα να απολαύσουν ή να διατηρήσουν τη σχέση μ'έναν άντρα που θα ήταν διαθέσιμος και διατεθειμένος να τις ευχαριστεί πλήρως. Ο Blum όπως αναφέρεται στον Kernberg (1995), σημειώνει ότι η συνήθης «αφοσιωμένη γυναίκα» δε βιώνει το ιδεώδες Εγώ και τις εξεσημασμένες μητρικές φροντίδες καθώς και το υπερβολικό ενδιαφέρον (νοιάξιμο) για τους άλλους ως μαζοχισμό. Η ακραία συμμόρφωσή της προς το «ιδεώδες» μπορεί να συνιστά ένα αμυντικό ανιστάθμισμα (αντίβαρο) ενάντια στις ενοχές της επειδή πήρε τη θέση της οιδιπόδειας μάνας. Αν στην εξέλιξη της σχέσης με τον άντρα της αυτός αυτονομηθεί από εκείνη επειδή ως ζεύγος εξελίχτηκαν κοινωνικά και οικονομικά έτσι ώστε να μην απαιτείται πια η «θυσία της», τότε οι ασυνειδήτες (οιδιπόδειες) τύψεις της δε θα μπορούν να αντισταθμίζονται. Σε αυτήν την περίπτωση μπορεί ασυνείδητα να χρειάζεται να καταστρέψει τη σχέση είτε λόγω των τύψεών της είτε/και λόγω του άλυτου **φθόνου του πέους** (εκφράζεται με μνησικακία απέναντι στην αντρική επιτυχία).

Οι προοιδιπόδειες και οιδιπόδειες συγκρούσεις οδηγούν στο **φθόνο του πέους** (θυμός για τους άντρες). Η στοματική της **ζήλεια** για την προοιδιπόδεια μαμά μετατοπίζεται στον εξιδανικευμένο μπαμπά και το πέος του.

Ο Kernberg (1995) σημειώνει ότι και οι άντρες νευρωσικοί μπορεί να δένονται με γυναίκες που δεν τους ικανοποιούν αλλά συνήθως είναι και αισθάνονται πιο ελεύθεροι να διαλύουν τις σχέσεις τους με αυτές. Οι άλυτες οιδιπόδειες συγκρούσεις τους προξενούν φόβο και ανασφάλεια απέναντί τους και μπορούν να αντιδρούν με εχθρότητα εναντίον τους (**μισογυνισμός** ο οποίος συμπεκνώνει προοιδιπόδεια εχθρότητα και τύψεις απέναντι στη μαμά). Συνήθως πρόκειται συγκρούσεις προοιδιπόδειες μαζί με οιδιπόδειες. Η προοιδιπόδεια εχθρότητα και η ζήλεια των αντρών για τη μαμά τους καθορίζει συναισθήματα κατωτερότητας απέναντι σε εξιδανικευμένες γυναίκες. Η αποτυχία του άντρα στη δουλειά μπορεί να κλονίσει την πηγή της ναρκισσιστικής του επιβεβαίωσης η οποία προηγουμένως τον προστάτευε από την (οιδιπόδεια) ανασφάλεια απέναντι στις γυναίκες και τις παθολογικές αντιπαλότητες με τους άντρες. Αυτό δύναται να οδηγήσει σε παλινδρόμηση προς σεξουαλικές αναστολές και συγκρουσιακή εξάρτηση από τη γυναίκα του. Στη Δύση η κοινωνική,

πολιτιστική και επαγγελματική εξέλιξη των γυναικών κλονίζει την παραδοσιακή προστασία των αντρών απέναντι στην οιδιπόδεια ανασφάλεια αλλά και τους φόβους και ζήλεια τους για τις γυναίκες. Αυτή η αλλαγή φέρνει αντιμέτωπους και τους δύο συμμετέχοντες στη σχέση με την ενεργοποίηση φθόνου, ζήλειας και μνησικακίας οι που αυξάνουν απειλητικά τις επιθετικές συνιστώσες στον έρωτα. Αυτό αποδίδεται έξοχα και δραματικά στη ταινία του Eric Romer “*My night at Maude’s*” (1969).

6.2 Η παθολογία του ναρκισσισμού

Είναι περίπου η ίδια και για τα δύο φύλα. Προεξάρχουσα εδώ είναι η φροϋδική έννοια της **ενόρμησης του θανάτου**. Κατά τον Freud είναι η ενόρμηση θανάτου (ή καταστροφής) η δύναμη εκείνη που αντιτίθεται στις ενοποιούσες δυνατότητές μας (αποσύνθεση ενοτήτων). Δρα εναντίον των επενδύσεών μας κατά των αντικειμενοτρόπων σχέσεων: αποδόμηση των σχέσεων, αποσύνδεση των δεσμών . Τα πράγματα «κάθονται», δεν υπάρχουν επενδύσεις.

Μιλάμε, επίσης, για ενόρμηση του θανάτου μπρος στις αποδιοργανώσεις των ψυχικών μορφωμάτων όπως τις βλέπουμε σε ορισμένες οριακές οργανώσεις ή ψυχωτικές , ή όπως τις βλέπουμε στη σωματοποίηση (εκφόρτιση σε όργανα του σώματος ενστικτωδών διεγέρσεων με αποτέλεσμα τη βλάβη των οργάνων). Επίσης αποσυνδέσεις, αποεπενδύσεις, αποδεσμεύσεις από την ευχαρίστηση (αφανισμός της επιθυμίας), σβήσιμο των διεγέρσεων (μείωση της ψυχικής διέγερσης).

Ο Freud υποστήριζε ότι οι ενορμήσεις του θανάτου – σε αντιδιαστολή με τις ενορμήσεις της ζωής – είναι βουβές. Πρόκειται για μια δύναμη που δουλεύει σιωπηλά μέσα μας. Υποστήριζε σε όλα τα κείμενα του ότι ο έρωσ (φιλότης) και το νείκος (έρις =ενόρμηση θανάτου) όσο υπάρχει ζωή βρίσκονται πάντα σε διαπλοκή. Πρόκειται για τις ενορμητικές μείξεις (μείξη των δύο ενορμήσεων) οι οποίες παίζουν ένα ρόλο **οργανωτή** μέσα στο ψυχισμό.

Αυτό που συμβαίνει στη φύση π.χ $H_2+O =H_2O$ (νερό), συμβαίνει και στα ψυχικά φαινόμενα : από προσμίξεις ενορμήσεων προκύπτουν καινούρια μορφώματα.

Όσο υπάρχει η ζωή ποτέ δεν βλέπουμε αυτές τις δύο ενορμήσεις αμιγώς, αφού βρίσκονται σε συνεχή αλληλοδιαπλοκή (σύνδεση) δημιουργώντας ένα πεδίο. Την ενόρμηση του θανάτου η οποία δρα σιωπηλά, τη βλέπουμε μόνο a posteriori, εκ του αποτελέσματος. Τα αποτελέσματα των ενορμήσεων του θανάτου είναι προσιτά , έκδηλα. Όταν το υποκείμενο οδηγείται στην καταστροφή (αυτοκαταστροφή), τότε

λέμε ότι η επιθετική ενόρμηση οδεύει ανεξέλεγκτη και μόνη της (δεν μειγνύεται με την ενόρμηση της ζωής). Όταν η ενόρμηση του θανάτου στρέφεται (προβάλλεται) προς τα έξω τότε μιλάμε για επιθετική ενόρμηση : βία- καταστροφή του αντικειμένου

Εν κατακλείδι: Επειδή οι ενορμήσεις του θανάτου ενεργούν σιωπηλά, δεν τις αναγνωρίζουμε παρά μόνο όταν ενεργούν προς τα έξω (ενάντια στον κόσμο και τα άλλα έμβια όντα).

Ο A. Green (1998) έχει μια άλλη διατύπωση της έννοιας της ενόρμησης του θανάτου. Την ονομάζει **αρνητικό ναρκισσισμό**. Ενώ η λιβιδινική ενέργεια επενδύεται είτε στο Εγώ είτε στο αντικείμενο και υπάρχει ένα διαρκές πήγαινε – έλα, στην περίπτωση του αρνητικού ναρκισσισμού ο Green μας λέει ότι η λιβιδινική ενέργεια δεν πάει ούτε στον εαυτό ούτε στο αντικείμενο: υπάρχει αποεπένδυση εαυτού και αντικειμένου, είναι σαν η λιβιδινική ενέργεια να πηγαίνει στο κενό. Πρόκειται για την επένδυση του τίποτα.

Ονομάζουμε πρωτογενή ή **ερωγόνο μαζοχισμό** (δεύτερη θεωρία του Freud, 1924) την πρώτη διαπλοκή, εσωτερικά, της ενόρμησης του θανάτου με την ενόρμηση της ζωής. Αυτό σημαίνει ότι η καταστροφική ενέργεια (ενόρμηση θανάτου-οι εντάσεις) δένεται με τη λιβιδινική ενέργεια (ενόρμηση ζωής- ευχαρίστηση) ώστε να ερωτικοποιείται το κύμα της αυξανόμενης έντασης (της οδύνης). Προκύπτει τότε η σεξουαλικοποίηση (ερωτικοποίηση) της δυσαρέσκειας (του πόνου, της οδύνης).

Ερωγόνος Μαζοχισμός: είναι η διαπλοκή του ευχάριστου με το δυσάρεστο, έτσι ώστε το υποκείμενο να μπορεί πια να κρατά μέσα του και δυσάρεστες ώσεις (εντάσεις) αφού έχουν δεθεί με το ευχάριστο (ευχαρίστηση από τον πόνο). Πρόκειται για την εισαγωγή της δυνατότητας του ψυχικού οργάνου να αντέχει τις εντάσεις, ακόμα και τον πόνο, αντί να τις εκφορτίζει (η εκφόρτιση ως αυτοκαταστροφή και έκφραση της ενόρμησης του θανάτου). Έτσι το ενορμητικό «ξέσπασμα» μπορεί να αναβάλλεται χρονικά μέσω του ερωγόνου μαζοχισμού. Ο ψυχισμός αποκτά την ικανότητα να κρατάει μέσα του (εσωτερική ικανότητα) επίπονες διεγέρσεις (ευχαρίστηση από τον πόνο).

Στην **παθολογία των αντικειμενοτρόπων σχέσεων** (οριακές οργανώσεις, παθολογία του ναρκισσισμού, διαταραχές προσωπικότητας και συμπεριφοράς) χωλαίνει ο πρωτογενής μαζοχισμός: εδώ οι εντάσεις εκφορτίζονται.

Αντίθετα, η διαπλοκή των δύο ενορμητικών τάσεων ανακόπτει τις εξαντλητικές εκφορτίσεις μέσω της διάστασης της αντοχής δηλαδή του «υφίστασθαι». Ανοίγεται έτσι η δυνατότητα της ψευδαισθητικής ικανοποίησης της επιθυμίας.

Ψευδαισθητική ικανοποίηση της επιθυμίας: Δυνατότητα του Εγώ να ικανοποιεί επιθυμίες εσωτερικά, συμβολικά, φαντασιακά (π.χ μέσω του ονείρου), σε αντιδιαστολή με την άμεση επί του πραγματικού ικανοποίηση.

Πρωτογενής μαζοχισμός: «ο φύλακας της ζωής» : πρόκειται για ένα πρωτογενή πυρήνα του Εγώ, μια θεμελίωση του ψυχισμού, ένα εσωτερικό οργανωτικό πόλο. Συνιστά την προστασία του ανθρώπου από την αυτοκαταστροφή στην οποία στοχεύει η ενόρμηση θανάτου. Μέσα από την ερωτικοποίηση του πόνου (ηδονή προερχόμενη από αυτόν) γίνεται ανεκτή η επιβίωση του υποκειμένου στις πιο ακραίες εξωτερικές συνθήκες. Η ευχαρίστηση στον πόνο ανατρέπει την «αρχή της ευχαρίστησης» σύμφωνα με την οποία το υποκείμενο «κρατάει» ότι του είναι ευχάριστο και «φτύνει» το δυσφορικό. Αν δεν ανατρεπόταν η αρχή της ηδονής βθα οδηγούσε το υποκείμενο σε μια κατάσταση νιρβάνα: μηδενισμός των διεγέρσεων, ενορμητικό «σβήσιμο», ενόρμηση του θανάτου. Εδώ ο μαζοχισμός εμφανίζεται ως προστασία κατά της αυτοκαταστροφής και συντείνει στο ενορμητικό ζύπνημα μέσα από τη διέγερση του πόνου (εκεί που οι ενορμήσεις πάνε να σιγήσουν).

Εν κατακλείδι: ο σκοπός της μείξης (διαπλοκής) των ενορμήσεων είναι η λιβιδινική ενόρμηση να μετριάξει την ενόρμηση θανάτου (οργανωτικός σκοπός). Πρόκειται για την μεταλλακτική αξία της μείξης των δυο ενορμήσεων.

Η **απόμειξη** των δύο ενορμήσεων είναι η αιτία πάσης φύσεως παθολογικών εικόνων, συνεπειών στις αντικειμενοτρόπες σχέσεις:

1. Περιπτώσεις στις οποίες η λιβιδινική ενόρμηση «πηγαίνει» μόνη της : έχουμε τότε μια ακινησία, μια καταστροφή στο πεδίο του έρωτα. Στις περιπτώσεις αυτές όλη η λιβιδώς του Εγώ μετατίθεται στο αντικείμενο. Εδώ οι ενορμήσεις της αυτοσυντήρησης του εαυτού δεν καταφέρνουν να ελέγξουν το άδειασμα της

λιβιδούς του Εγώ προς το αντικείμενο, («ναρκισσιστικό άδειασμα»). Πρόκειται για τις περιπτώσεις του **ερωτικού πάθους** κατά τις οποίες προεξάρχει η ενόρμηση του θανάτου στο μέτρο κατά το οποίο η λιβιδός του Εγώ (ναρκισσιστική λιβιδός) αιμορραγεί προς όφελος της λιβιδούς του αντικειμένου γεγονός το οποίο αποδυναμώνει το Εγώ (ευθραυστότης του Εγώ) καθώς αυτό «φτωχαίνει» ναρκισσιστικά. Στο ερωτικό πάθος το αγαπώμενο πρόσωπο υπερεπενδύεται και έτσι γίνεται παντοδύναμο έναντι ενός υποκειμένου ταπεινού και υποταγμένου παραδομένου στο αντικείμενο το οποίο θεωρεί ότι είναι η ενσάρκωση του ιδεώδους του. Εδώ ο ερωτευμένος ενδοβαλει τον αγαπώμενο, ταυτίζεται μαζί του, γίνεται «ένα» με τον αγαπώμενο. Ο ερωτευμένος με πάθος απογυμνώνεται από την αυτοεκτίμηση του, τη χάνει προς όφελος της εξιδανίκευσης του άλλου .

Εν καταλείδι: η λιβιδός του αντικειμένου στο υπερβολικό της ανάπτυγμα οδηγεί σε ναρκισσιστική έκπτωση (ανεπάρκεια). Πρόκειται για το ερωτικό πάθος . Εδώ έχουμε ευθραυστότητα του υποκειμένου καθώς έχει εγκαταλείψει το Εγώ του προς όφελος του άλλου.

Ο Freud συγκρίνει τον παθιασμένο έρωτα με την ύπνωση με την έννοια ότι ο παθιασμένος ερωτικά όπως και ο υπνωτισμένος «αποχωρίζεται» απ'όλον τον (προστατευτικό ,απαραίτητο) ναρκισσισμό του προς όφελος του αγαπώμενου : προκύπτουν έτσι αντικειμενοτρόπες σχέσεις «κολλώδεις» («κολλάω» πάνω στον άλλον). Πρόκειται για την κατάσταση ύπνωσης του υποκειμένου, είναι ένα θανατηφόρο του «άδειασμα» το οποίο το παραδίδει ολόκληρο στην καλή θέληση του άλλου. Ο Freud ταξινομεί το ερωτικό πάθος στο πρότυπο των ψυχώσεων.

Τω όντι, εδώ το υποκείμενο επενδύει στο αντικείμενο τόσο μαζικά, ώστε δυσκολεύεται να διαφοροποιηθεί από αυτό. «Κολλάει» σα «βεντούζα» στο αντικείμενο και δεν «ξεκολλάει. Πρόκειται για μη μετριαζόμενη, αχαλίνωτη λιβιδώ (εκφράσεις της λιβιδούς μαζικές, κολλώδεις). Πρόκειται για μια από τις δύο καταστροφικές (αρνητικές) όψεις του ναρκισσισμού (**ναρκισσισμός του θανάτου**, ο σκοτεινός σωσίας του ναρκισσισμού της ζωής) . Το υποκείμενο ζει μια διέγερση αφόρητα έντονη. Εδώ είναι αναγκαία πρόταξη η δράση ενός **αρνητικού** δηλαδή της ενόρμησης του θανάτου (μείξη, διαπλοκή) η οποία αποσυνδέοντας θα οργανώσει μια υποφερτή απόσταση ανάμεσα στο υποκείμενο και το αντικείμενο: πρόκειται για την άμβλυση και επεξεργασία της επιθυμίας μέσω της **απόστασης**.

Η ενόρμηση θανάτου αποσυνδέει, εισάγει την απόσταση η οποία είναι θεμελιακός όρος για την ύπαρξη **ψυχικής εργασίας**. Πρόκειται εγκατάσταση της απόστασης ανάμεσα στο Εγώ και το αντικείμενο: διαχωρισμοί, διαφοροποιήσεις του μέσα – έξω. Ούτε τις ψυχικές μας δομές ούτε το αντικείμενο μπορούμε να δούμε χωρίς διαφοροποίηση. Ένας ασθενής ψυχωτικός, όταν ρωτήθηκε από το θεραπευτή του να πει πώς φαντάζεται το εσωτερικό ενός σπιτιού που θαυμάζει, το περιέγραψε ως ένα ενιαίο χώρο άνευ διαμερισματοποίησης. Ήδη ο Πλάτων το ήξερε αυτό όταν έγραφε, ότι, αν όλα ήταν ενωμένα και δεν υπήρχε διαχωρισμός τότε θα επαληθευόταν το αρχικό χάος: «όλα τα πράγματα μαζί και ανάμεικτα», όπως έλεγε ο Αναξαγόρας. Κατά τον Μ.Καραγάτση (συγγραφέας) το «πάθος συνταυτίζει τον έρωτα με τον θάνατο»

Εν κατακλείδι, η ενόρμηση του θανάτου έχει και **μη θανατερές εγγραφές** στην ψυχική μας ζωή εφόσον διαχωρίζοντας διαφοροποιεί αλλά και ανακόπτει τη ροή των λιβιδινικών κινήσεων των οποίων, αν δε μετριαστεί η ορμή μπορεί να καταστούν παράγοντες αποδιοργάνωσης του Εγώ π.χ πάθος ανεξέλεγκτο.

Κλινικό παράδειγμα: γυναίκα 48 ετών χωρισμένη με υιοθετημένη κόρη. Είναι σε θεραπεία για περίπου λίγο περισσότερο από ένα χρόνο με συχνότητα συνεδριών δύο εβδομαδιαίως. Φτάνει στη θεραπεία «πεθαμένη» όπως λέει, από την οκτάχρονη σχέση – σχέση ιδιόμορφη ομολογουμένως – με κάποιον άντρα πολύ μεγαλύτερο της εξαιρετικά εύπορο, ο οποίος ασκεί πάνω της πάσης φύσεως περιορισμούς και απαγορεύσεις (ψυχική κακοποίηση). Επίσης στο παρελθόν, όταν είχαν κάποια σεξουαλική ζωή, η ασθενής αναφέρεται σε ακατονόμαστες πράξεις στις οποίες όπως ισχυρίζεται συμμετείχε παρά τη θέλησή της (δεν τις περιγράφει). Συχνά μιλά για βιασμό, τόσο ψυχικό, όσο και σωματικό. Μιλά για οκτώ «νεκρά» χρόνια στη ζωή της με προεξάρχοντα συναισθήματα το φόβο, την ντροπή και τις ενοχές εφόσον -κατά τους ισχυρισμούς της – τα πρώτα χρόνια της σχέσης οι σεξουαλικές βλέψεις του συμβίου της (δεν αναφέρει ποτέ το όνομα του) στόχευαν εμμέσως πλην σαφώς και στην κόρη της, χωρίς όμως αρχικά η ίδια να το είχε αντιληφθεί. Υποφέρει διερωτώμενη πώς ξέπεσε σε ένα τέτοιο θάνατο. Αναφέρεται συχνά στην αγωνία της κατά τις ερωτικές σχέσεις, επειδή «κολλάει» στο αντικείμενο. Μόνη της δεν μπορεί να υπάρξει, όπως λέει, χωρίς την παρουσία ενός «δυνατού» άνδρα. Δείχνει να επαναλαμβάνει, ενδεχομένως, ένα τραυματικό βίωμα. Η καθήλωση στο τραυματικό συνιστά την ενόρμηση του θανάτου. Πρόκειται για έναν ψυχαναγκασμό της επανάληψης. επαναλαμβάνει ενδεχομένως ένα τραυματικό δεσμό (βίωμα μη ικανοποίησης), αλλά τελικά και αυτή η **λήψις επι ενός** τραυματικού δεσμού (η διατήρηση του τραυματικού δεσμού, η καταφυγή στο τραυματικό) είναι ανταγωνιστική, δηλαδή τελικά ωφελιμότερη, από τον ψυχικό θάνατο (δηλαδή την καταφυγή τίποτα). Έχουμε εδώ μια θανατερή εγγραφή της ενόρμησης του θανάτου. Είναι καλύτερη η καταφυγή στο τραυματικό (κακοποιό) αντικείμενο παρά το τίποτα (κατάσταση *apobjectale*). Το τίποτα θα σήμαινε για αυτήν ψυχικό σβήσιμο. Οι έως τώρα ενδείξεις που έχουμε από το κλινικό υλικό δεν αρκούν ώστε να υποθέταμε και ψυχικές κινήσεις λιβιδινοποίησης (ευχαρίστηση)

του πόνου της, ώστε να μιλάμε για μαζοχισμό οπότε τα πράγματα θα ήταν πιο εξελιγμένα (πάντα βέβαια μέσα στην πρωτογονότητά τους).

2. Περιπτώσεις στις οποίες η ενόρμηση καταστροφής «πηγαίνει» μόνη της : Προκύπτουν τότε βίαιες επαναληπτικές πράξεις ή «χτυπώ το ίδιο μου το σώμα» (π.χ ψυχοσωματικό νόσημα). Ο Freud θεωρεί ότι μόνη της η ενόρμηση θανάτου μπορεί να οδηγήσει ακόμα και στο βιολογικό θάνατο (ωμές εκφράσεις της καταστροφικότητας).

Στους ασθενείς με σοβαρή **παθολογία** του **ναρκισσισμού** και αλλοίωση των εσωτερικευμένων αντικειμενοτρόπων σχέσεων η συγκινησιακή ποιότητα του οργασμού μπορεί να χωλαίνει δραματικά. Εδώ προεξάρχει η ασυνείδητη **καταστροφή** των αναπαραστάσεων αντικειμένου και των εξωτερικών αντικειμένων. Αυτό καταστρέφει την ικανότητά τους να υπερβαίνουν εαυτόν προς μια μύχια αντικειμενοτρόπο σχέση και, ενδεχομένως την ικανότητά τους για ερωτικό πάθος.

Όταν μηχανικά επαναλαμβανόμενες οργασμικές εμπειρίες και σεξουαλικές διεγέρσεις δεν είναι αντικειμενοτρόπες, δηλαδή όταν ερείδονται επί μιας αποσύνδεσης εαυτού από τις εσωτερικευμένες αντικειμενοτρόπες σχέσεις, τότε δε μπορεί να επισυμβαίνει η εμπειρία της οργασμικής υπέρβασης. Εδώ η (ναρκισσιστική) σεξουαλική διέγερση διαφέρει από αυτήν της ερωτικής επιθυμίας και του πάθους. Ο αυνανισμός συνήθως είναι αντικειμενοτρόπος (οιδιπόδειες σχέσεις από την πρώτη παιδική ηλικία και ύστερα) και ως τέτοιος απολαυστικός. Εντελώς διαφορετική είναι η προβληματική του αυνανισμού «πέραν της αρχής της ευχαρίστησης» δηλαδή ως ψυχαναγκαστική επαναλαμβανόμενη δραστηριότητα (ενόρμηση του θανάτου). Είναι η επένδυση του κόσμου των αντικειμένων και των αντικειμενοτρόπων σχέσεων που εγγυάται τη λειτουργία του ξεπεράσματος των ορίων εαυτού και αντικειμένου οδηγώντας στην διέγερση, την ευχαρίστηση και την ικανοποίηση. Είναι ο κόσμος των αντικειμένων εσωτερικευμένων και εξωτερικών που συντηρεί ζωντανή τη σεξουαλικότητα και παρέχει όλο το δυναμικό για απόλαυση που διαρκεί.

Η περίπτωση του **Don Juan** είναι σύνθετη. Πέρα από τους παιδικόμορφους, εξεγερμένους και θηλυπρεπείς Don Juan υπάρχουν και οι-πολύ σοβαρότερες-**ναρκισσιστικές διαταραχές προσωπικότητας** που καθορίζουν την σεξουαλική ασυδοσία στους άντρες.

Η αχαλίνωτη (ασύδοτη) σεξουαλικότητα στις γυναίκες ως αιτιολογία διακυμαίνεται από την **ήπια μαζοχιστική ή υστερική παθολογία** μέχρι την σοβαρή **ναρκισσιστική παθολογία** του χαρακτήρα.

Διαφοροδιαγνωστικά είναι σημαντική η διαφοροποίηση ανάμεσα στη σεξουαλική ασυδοσία ασθενών με ναρκισσιστική δομή προσωπικότητας και αυτήν των ασθενών με υστερική προσωπικότητα και έντονες μαζοχιστικές τάσεις. Στις δύο τελευταίες περιπτώσεις η σεξουαλική ασυδοσία αντανakλά ασυνείδητες ενοχές ως προς την εγκατάσταση μιας σταθερής ώριμης και ικανοποιητικής αντικειμενοτρόπου σχέσης στο μέτρο κατά το οποίο αυτό ασυνείδητα θα αναπαριστούσε την απαγορευμένη οιδιπόδεια εκπλήρωση. Οι υστερικές και μαζοχιστικές ασθενείς είναι ικανές για ολοκληρωμένες και σταθερές αντικειμενοτρόπες σχέσεις σε άλλους τομείς. Επί παραδείγματι γυναίκες με έντονη υστερική προσωπικότητα και έντονες ασυνείδητες ανταγωνιστικές τάσεις με τους άντρες είναι σε θέση να κάνουν σταθερές και βαθιές σχέσεις μαζί τους όσο απουσιάζει η σεξουαλική παράμετρος. Μόνο αν αναπτυχθεί σεξουαλική οικειότητα ανάμεσά τους τότε αναδύεται ασυνείδητη εχθρότητα στη φαντασία μιας υποταγής στους άντρες ή/και ασυνείδητες (οιδιπόδειες) ενοχές. Αντίθετα η σεξουαλική ασυδοσία των ναρκισσιστικών οργάνωσεων σχετίζεται με ένα (άλλο) σώμα-κορμί το οποίο δεν ενδίδει (αντιστέκεται) ή για ένα πρόσωπο το οποίο θεωρείται ελκυστικό ή αξιόλογο από τους άλλους. Ένα τέτοιο κορμί ή πρόσωπο εκλύει φθόνο και απληστία στους ναρκισσιστικούς ασθενείς, αλλά και τον πόθο κατοχής του άλλου αλλά και μια ασυνείδητη τάση να απαξιώνουν και να καταστρέφουν αυτό ακριβώς το οποίο φθονούν. Κάτω απ'αυτές τις συνθήκες προκύπτει σεξουαλική διέγερση η οποία στιγμιαία εν ισχύει την ψευδαίσθηση της επιθυμίας του αντικειμένου: είναι ένας στιγμιαίος ενθουσιασμός για το σεξουαλικό αντικείμενο του πόθου ο οποίος θυμίζει έρωτα, μοιάζει με έρωτα. Πολύ σύντομα η σεξουαλική ικανοποίηση εκπληρώνει την (ναρκισσιστική) ανάγκη της κατάκτησης, οπότε ανασύρονται ασυνείδητες διαδικασίες υποτίμησης του σεξουαλικού αντικειμένου ενώ χάνονται τόσο η σεξουαλική διέγερση όσο και το προσωπικό ενδιαφέρον.

Στους **οριακούς** ασθενείς (χαρακτηρίζονται από **πρωτογενείς εξιδανικεύσεις**) μπορεί να προκύπτει μια εκσεσημασμένη επιθετικότητα στις σχέσεις πάθους αν τυχόν λάβει χώρα μια **διχοτόμηση (αποσύνδεση)** της μείξης μεταξύ ιδεωδών και διωκτικών εσωτερικευμένων σχέσεων αντικειμένου: τότε ο παθιασμένος έρωτας μετατρέπεται σε παθιασμένο μίσος. Σε κάποιες σοβαρές περιπτώσεις οριακών ασθενών (πρωτίστως αυτοκαταστροφικών και αυτοτραυματικών) ή ασθενών με ναρκισσιστική παθολογία, με αντικοινωνικές τάσεις και εγωσυντονική επιθετικότητα μπορεί να παρατηρείται έλλειψη της ικανότητας για **αισθησιακή ηδονή** και

επιδερμικό (σωματικό) ερωτισμό, καθόλου ευχαρίστηση από τον αυνανισμό, καμία σεξουαλική αντικειμενοτρόπο επιθυμία, ανικανότητα να ερεθίζονται σεξουαλικά, μολονότι ανατομικά είναι ακέραιοι.

Στο ιστορικό τους διαφαίνεται ότι δε δέχτηκαν μια ηδονική ενεργοποίηση του σωματικού (επιδερμικού) τους ερωτισμού. Προεξάρχουν σοβαρές τραυματικές εμπειρίες, άσκηση σωματικής ή σεξουαλικής βίας εις βάρος τους, έλλειψη κάποιου τρυφερού γονιού με ενδιαφέρον και νοιάξιμο γι αυτούς. Συχνά αυτοτραυματίζονται (τραβάνε το δέρμα, τα μαλλιά κ.λ.π) λαμβάνοντας κάποιου τύπου αισθησιακή ικανοποίηση από τον πόνο αλλά **σε καμία περίπτωση σεξουαλική ηδονή και ευχαρίστηση**. Βρίθουν από αρχαϊκές φαντασίες σαδομαζοχιστικού περιεχομένου και η αναζήτηση εξουσίας συνιστά τη μόνη διαβεβαίωση ασφάλειας ενάντια στην υποταγή τους στο σαδιστικό αντικείμενο. Ακόμα και μετά από βελτίωση τους μέσα από ψυχαναλυτική ψυχοθεραπεία δε θα μπορέσουν ποτέ να αναπτύξουν **ερωτικό πάθος**. Ο Green (1990) κάνει λόγο για την **κεντρική φοβική θέση** στους οριακούς. Πρόκειται για την αποεπένδυση των συνειρμικών αλυσίδων μέσα στην ανάλυση σαν άμυνα στο φόβο του τραυματικού (ψυχική αποδόμηση) κατά την ανάλυση. Η εν λόγω ψυχική λειτουργία είναι ένα είδος αυτοακρωτηριασμού της σκέψης: είναι μια διεργασία του αρνητικού που στοχεύει στην **αναπαράσταση**. Στη βάση της τοποθετείται ο **φόνος της αναπαράστασης της μητέρας** η οποία δεν εμφανίστηκε όταν έπρεπε για να καλύψει τις ανάγκες του βρέφους. Ο φόνος του μητρικού αντικειμένου είναι ένα ισοδύναμο **εκσωμάτωσης** αυτού του αντικειμένου η οποία αφήνει ένα **κενό** που δηλώνει όχι τόσο την απουσία του μαστού όσο την απουσία της λειτουργίας του μαστού. Πρόκειται για ένα μαστό που είναι εκεί αλλά είναι κενός.

Ο οριακός παραπονείται συχνά για αίσθημα «κούφιου», «νέκρας», του «τίποτα» ή του «άδειου», το αίσθημα ότι «κάτι λείπει» ή είναι «κακό» μέσα του. Πρόκειται για εκφράσεις συναισθηματικής διαταραχής προερχόμενες από την ασυνείδητη μνήμη μιας ελαττωματικής μητρικής φροντίδας που βιώνεται σαν «άδειος μαστός», σαν μια «απούσα μητέρα» (Greenson, 1963). Γενικά ο κατακερματισμός των συναισθημάτων και αυτό το αίσθημα του κενού χαρακτηρίζει την εμπειρία των οριακών (ιδιαίτερα των σχιζοειδών).

Λιγότερο σοβαρά άρρωστοι οριακοί μπορεί να εμφανίζουν δυνατότητες για σεξουαλική διέγερση και επιθυμία αλλά υποφέρουν ως προς τις εσωτερικευμένες αντικειμενοτρόπες σχέσεις τους: προεξάρχουν αμυντικοί μηχανισμοί διχοτόμησης των αντικειμένων σε ιδεώδεις και διωκτικές φιγούρες. Είναι ικανοί να εξιδανικεύουν σχέσεις με «μερικά αντικείμενα», όμως αυτές είναι εύθραυστες και μπορούν ανά πάσα στιγμή να επιμολυνθούν από τις «κακές» πλευρές. Τότε η εξιδανικευμένη σχέση μετατρέπεται σε διωκτική. Η ερωτική επιθυμία τους συμβαδίζει με την **πρωτόγονη εξιδανίκευση** με αντίκτυπο ξαφνικές και βαθειά έντονες αντιδράσεις

απογοήτευσης, μετατροπές εξιδανικευμένων αντικειμένων σε διωκτικά και καταστροφικές σχέσεις με τα πρώην εξιδανικευμένα αντικείμενα (μάταια ψάχνουν επί της Γής το ιδανικό αντικείμενο). Πρόκειται για ένα εσωτερικό αντικείμενο τόσο βαθιά εσωτερικό, που πρόκειται για ναρκισσιστικό αντικείμενο.

Ο αμυντικός μηχανισμός της πρωτόγονης εξιδανίκευσης αποσκοπεί στο να διαψεύδει τις επιθετικές τάσεις του υποκειμένου προστατεύοντας το εξιδανικευμένο αντικείμενο από την εχθρικότητα και την καταστροφή. Τα άτομα με οριακή οργάνωση προσωπικότητας βιώνουν παθολογική **ανία** και τα ισοδύναμά της όπως αισθήματα αποξένωσης, ανημπόριας και απελπισίας. Η εμπειρία της ανίας χαρακτηρίζεται από μια αόριστη επίγνωση ότι το Εγώ έχει χάσει την ισορροπία του παγιδευμένο σ'ένα πεδίο συγκρουσιακών δυνάμεων που δεν επιτρέπουν καμία προαίρεση για δράση η οποία θα αποκαθιστούσε την ισορροπία του ατόμου και την αυτοεκτίμησή του. Υπάρχει ένα αίσθημα ανεπάρκειας το οποίο στερείται χρονικής προοπτικής, μέλλοντος ή παρελθόντος, μια αίσθηση ότι είναι κανείς κλειδωμένος στο εδώ και τώρα, σ'ένα ατελείωτο παρόν χωρίς αντικείμενο, χωρίς νόημα. Άνθρωποι που νοιώθουν μονίμως ανία καταφέρνουν να αποκλειστούν από διαπροσωπικές σχέσεις, πολιορκημένοι από ιδεοληπτικές σκέψεις και ψυχαναγκαστικές τελετουργίες. Η ανία κυριαρχεί στη ζωή των οριακών ατόμων τα οποία είναι ανίκανα να επενδύουν σε σχέσεις που δεν προσφέρουν άμεση ικανοποίηση. Κατά τον Χαρτοκόλλη (1983) η ανία του οριακού θα μπορούσε να είναι μια άμυνα απέναντι στο φόβο μήπως ο παιδικός θυμός καταστρέψει τα εσωτερικά αντικείμενα.

Οι οριακοί μπορεί να ερωτεύονται πρωτόγονα. Εδώ ανήκει η περίπτωση παθολογικών σχέσεων κάποιων γυναικών με **παιδική και οριακή προσωπικότητα** οι οποίες κρεμιώνονται και κολλάνε σ'έναν άντρα εξιδανικευμένο με τόσο μη ρεαλιστικό τρόπο ώστε να είναι αδύνατο να έχει κανείς μια εικόνα αυτών των ανδρών μέσα από τις περιγραφές τους. Αυτή η εξιδανίκευση διαφέρει από την ώριμη πλευρά αυτού του αμυντικού μηχανισμού. Συχνά το οριακό άτομο είναι σεξουαλικά ασύδοτο ή διαστροφικό, με αυτοκτονικές τάσεις και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά. Μπορεί να εμφανίσει ψυχωτικά επεισόδια, τα οποία συνήθως είναι σύντομα, ευκόλως αναστρέψιμα και κατά κανόνα συνδέονται με κάποιο stress κατάχρηση οινόπνευματος και ουσιών. Οι διαπροσωπικές του σχέσεις είναι ταυτόχρονα έντονες αλλά και ρηχές. Μολονότι είναι πρόθυμος για ανθρώπινες επαφές και κρυφά διψά για αυτές, η ελλιπής αίσθηση ταυτότητας και η αμυντική, **ναρκισσιστική προδιάθεσή του**

(πρωτογενής ναρκισσισμός) καθιστούν δύσκολη, αν όχι αδύνατη, τη διατήρηση φιλίας ή οικειότητας και αγάπης πέρα από εφήμερους ψευτοέρωτες. Εξαιρεση στη «δίψα για επαφή» παρατηρείται στον **σχιζοειδή ασθενή**. Ο Fairbairn (1941) που υιοθέτησε τον όρο από τον Bleuler (1916) είδε στη σχιζοειδή προσωπικότητα μια σχετικά ήπια οριακή κατάσταση.

Μπορεί να ισχυρίζονται ότι έχουν έντονα συναισθήματα τα οποία δε μπορούν να περιγράψουν, δε μπορούν να τα αναγνωρίσουν γι αυτά που είναι ή δε μπορούν να τα αναγνωρίσουν σα δικά τους. Το μόνο που μπορούν να πουν όταν αισθάνονται έτσι είναι ότι ενοχλούνται, ότι τα συναισθήματά τους πληγώνουν, ότι είναι σα να πεινούν για αισθήματα, για αγάπη, για προσοχή, για μίσος. Είναι πολύ εύκολο για το οριακό άτομο να μετακινηθεί από ένα συναίσθημα σ' ένα άλλο, να βιώσει ή να εκφράσει ένα συγκεκριμένο συναίσθημα τώρα κι ένα διαφορετικό, συχνά το εντελώς αντίθετό του, λίγα λεπτά αργότερα. Πρόκειται για την ετοιμότητα του οριακού να μετακινείται από την αγάπη στο θυμό και το μίσος, από το άγχος στην ανία και την κατάθλιψη, από το αίσθημα παντοδύναμης αυτάρκειας στο αίσθημα απόλυτης ανημπόριας και μοναξιάς. Κατά τον Kernberg (1975) δυναμική της διαταραχής περιλαμβάνει μια σειρά από παλινδρομικές ναρκισσιστικές άμυνες οι οποίες συνιστούν ένα δομικό μειονέκτημα. Εκτός από την **πρωτόγονη εξιδανίκευση** αμύνονται κυρίως με τη **σχάση**, την **άρνηση**, και την **προβλητική ταύτιση** οι οποίες μπορούν να ανιχνευθούν με ψυχολογικές δοκιμασίες και να ενεργοποιηθούν εύκολα στη θεραπεία ή σε οποιαδήποτε έντονη συναισθηματική αντιπαράθεση. Φθόνος, απληστία και διωκτικό μίσος κινητοποιούνται από μια **ισχυρή επιθυμία ελέγχου** και συνιστούν τη συναισθηματική προδιάθεση της **προβλητικής ταύτισης**, μιας από τις πρωτογονότερες και δυσπροσαρμοστικότερες άμυνες που χαρακτηρίζει τις οριακές καταστάσεις.

Η αγάπη είναι πάντα επισφαλής, το **μίσος** πάντα σίγουρο. Γι αυτόν το λόγο τα άτομα αυτά φροντίζουν να διαιωνίζουν όσο το δυνατόν περισσότερο το είδος της μαζοχιστικής σχέσης που έχουν που έχουν επιλέξει για όσο το δυνατόν περισσότερο καιρό, δηλαδή για όσο διάστημα βρίσκουν ένα σύντροφο ο οποίος δέχεται να παίξει το ρόλο που του αναθέτουν. Ο οριακός αναζητά διαρκώς την ψυχική εκείνη απόσταση που θα του επιτρέψει να αισθανθεί προστατευμένος από μια διπλή απειλή: την απειλή της εισβολής του άλλου και εκείνη της οριστικής του απώλειας. Ζητά την **ιδανική απόσταση** στη σχέση του με το αντικείμενο. Κατά τον A.Green (1990) αν υπάρχει πάλη ενάντια στην κατακτητική εισβολή σημαίνει ότι ίσως υπάρχει μια κρυφή επιθυμία του ατόμου να κυριευθεί εξ'ολοκλήρου από το αντικείμενο. Επιθυμεί όχι μόνο να γίνει ένα με το αντικείμενο αλλά και να περιοριστεί στην απόλυτη

παθητικότητα, εκείνη που έχει το μικρό στην αγκαλιά της μητέρας του. Αυτό θα σήμαινε εξίσου την επιθυμία εισβολής στη μητέρα, επιθυμία να κατέχει εξ'ολοκλήρου το σώμα και το πνεύμα της. Επίσης αν το υποκείμενο (οριακός) φοβάται τόσο την **εγκατάλειψη** ή την απώλεια του αντικειμένου αυτό συμβαίνει επειδή υπάρχει μια επιθυμία **εγκατάλειψης** του αντικειμένου προκειμένου να καταφύγει σε μια μυθική αυτάρκεια που θα το απελευθερώσει απ'όλες τις διακυμάνσεις στις οποίες το υποβάλλει το αντικείμενο και οι οποίες δεν του εξασφαλίζουν καμιά σταθερότητα στη σχέση μαζί του.

Ασθενείς με **ναρκισσιστική προσωπικότητα** μπορεί να έχουν μια καλά ανεπτυγμένη ικανότητα για σεξουαλική διέγερση και οργασμό αλλά δε μπορούν να κάνουν σχέσεις σε βάθος. Πολλοί απ'αυτούς δεν ερωτεύτηκαν ποτέ. Κάποιοι είναι ασύδοτοι σεξουαλικά. Ματαιώνονται αφάνταστα και ανυπομονούν όταν το αντικείμενο της επιθυμίας τους δεν τους είναι άμεσα διαθέσιμο: τότε μπορεί να δείχνουν ερωτευμένοι, αλλά *δεν είναι*. Αυτό γίνεται προφανές καθώς γίνονται παντελώς αδιάφοροι μόλις κατακτήσουν το αντικείμενο του πόθου τους.

Στις σχέσεις τους με τους άλλους κάνουν αναφορές στον εαυτό τους μ'ένα ασυνήθιστα συχνό τρόπο. Έχουν μια τεράστια ανάγκη να τους αγαπούν και να τους θαυμάζουν. Ιδού μια περίεργη αντίφαση στην προσωπικότητα τους : από τη μία έχουν μια υψηλή ιδέα για τον εαυτό τους και από την άλλη ζητούν απεγνωσμένα να τους εγκωμιάζουν. Η συγκινησιακή τους ζωή είναι ρηχή. Λίγο νοιάζονται για τα συναισθήματα των άλλων . Η σχεδόν μοναδική ή σημαντικότερη χαρά στη ζωή τους είναι τα εγκώμια, τα θετικά σχόλια τα οποία δέχονται είτε από τους άλλους είτε από αυτές καθαυτές τις φαντασίες τις οποίες έχουν για τον εαυτό τους. Ζηλεύουν τους άλλους και τείνουν να **εξιδανικεύουν** εκείνους τους ανθρώπους από τους οποίους προσδοκούν «ναρκισσιστική τροφή» ενώ υποτιμούν και εκείνους από τους οποίους δεν περιμένουν τίποτα (πρόκειται συχνά για τα παλαιότερα είδωλα τους). Γενικά οι σχέσεις τους με τους άλλους είναι **εκμεταλλευτικές** και συχνά **παρασιτικές** : είναι σα να αισθάνονται ότι έχουν το δικαίωμα να ελέγχουν και να κατέχουν τους άλλους , να τους εκμεταλλεύονται και μάλιστα χωρίς ενοχές και οίκτο. Πολύ συχνά είναι σαγηνευτικοί (αποπλανητικοί) έτσι ώστε να προωθούν τα ωφελιμιστικά τους συμφέροντα. Δείχνουν να είναι εξαρτώμενοι, στο μέτρο κατά το οποίο χρειάζονται την προσοχή και το θαυμασμό των άλλων, στην πραγματικότητα όμως αδυναμούν τελείως να εξαρτώνται από κάποιον εξαιτίας της δυσπιστίας και της υποτίμησης των άλλων. Ας σημειωθεί ότι είναι η διαβάθμιση και το μέγεθος της σταθερής μόνιμης εγκατάστασης των παραπάνω χαρακτηριστικών η οποία θα καθορίσει τα πράγματα περισσότερο προς μια **ναρκισσιστική προσωπικότητα** ή προς μια **ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας** .

Κατά τον O.Kernberg στην ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας η υψηλή, μεγαλειώδης συμπεριφορά αποτελεί την έκφραση μιας άμυνας κατά των παρανοειδών τάσεων οι οποίες σχετίζονται με τη **στοματική οργή** (σχετίζεται με καθήλωση στο στοματικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης : στοματική επιθετικότητα συνδεδεμένη με **φαντασίες καταβρόχθισης**, δαγκώματος κ.λ.π) η οποία

είναι κεντρική σ' αυτήν την ψυχοπαθολογία . Οι αλληλεπιδράσεις των ασθενών αυτών αντανακλούν την ύπαρξη κακών, φοβιστικών εσωτερικευμένων αντικειμένων. Ο Kernberg έχει περιγράψει το **σύνδρομο του κακοήθους ναρκισσισμού** : πρόκειται για ανθρώπους ασταθείς με όλα τα χαρακτηριστικά μεγαλείου της ναρκισσιστικής προσωπικότητας . Επιπροσθέτως όμως φέρουν επιθετικά χαρακτηριστικά και εκσεσημασμένη καχυποψία τα οποία προσιδιάζουν στην παρανοειδή προσωπικότητα . Πιστεύουν ότι αυτή η εχθρικότητα τους προσδίδει αξία και δύναμη. Στο σύνδρομο του κακοήθους ναρκισσισμού συνυπάρχουν στοιχεία από τη ναρκισσιστική προσωπικότητα, την παρανοειδή προσωπικότητα, την αντικοινωνική συμπεριφορά. Η αντικοινωνική προσωπικότητα και συμπεριφορά αποτελούν μια υποομάδα της ναρκισσιστικής προσωπικότητας .

Η **ανία** και στην ακραία της μορφή η αίσθηση του κενού, είναι ένα συναίσθημα στο οποίο οι ναρκισσιστικές προσωπικότητες είναι ιδιαίτερα επιρρεπείς. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ανία το αίσθημα ότι ο χρόνος είναι αργός, ότι δεν κινείται ή ότι είναι ατέρμων και ότι ο κόσμος δεν έχει νόημα, είναι άδειος ή κατοικείται από αδιάφορα αντικείμενα, ενώ ο εαυτός μας υπάρχει μόνος του, χωρίς αγάπη, χωρίς σκοπό και χωρίς αξία. Η ανία κυριαρχεί στη ζωή των ναρκισσιστικών ατόμων τα οποία είναι ανίκανα να επενδύουν σε σχέσεις και γεγονότα που δεν προσφέρουν άμεση ικανοποίηση. Ναρκισσιστικοί ασθενείς δε βρίσκουν καμιά ικανοποίηση να δίνουν από τον εαυτόν τους. Η ανάγκη τους για αγάπη είναι μονόπλευρη και ακόρεστη, απαιτητική αλλά χωρίς πίστη, απεγνωσμένα πιεστική αλλά καχύποπτη ως προς την αμοιβαιότητά της, την πιθανότητα να ικανοποιηθεί ή να βρει ανταπόκριση ανάλογη με τις μεγάλες προσδοκίες που έχουν από το αντικείμενο. Οι ανεδαφικές τους προσδοκίες καθιστούν το αντικείμενο αγάπης ανίκανο, αποστερώντας τη σχέση μαζί του από κάθε νόημα ή μέλλον. Τέτοιοι ασθενείς είναι στην ουσία ερωτευμένοι με τον έρωτα και από την αρχή της η σχέση είναι καταδικασμένη σε αποτυχία. Σύντομα διαλύουν τη σχέση απογοητευμένοι και συχνά με περιφρόνηση, αφήνοντας τον άλλο συντετριμμένο, ταπεινωμένο και γεμάτο απορία. Όπως γράφει ο Stendhal (1831) δεινός μελετητής του ναρκισσισμού **«Δεν ξέρουν ν'αγγίξουν μια καρδιά χωρίς να την τσαλακώσουν»**. Φθόνος, απληστία και διωκτικό μίσος κινητοποιούνται από μια **ισχυρή επιθυμία ελέγχου** και συνιστούν τη συναισθηματική προδιάθεση της **προβλητικής ταύτισης**, μιας από τις πρωτογενέστερες και δυσπροσαρμοστικότερες άμυνες που χαρακτηρίζει τις σοβαρές ναρκισσιστικές καταστάσεις.

Στους **ψυχωτικούς** ασθενείς με προεξάρχουσες τη μανία και τη μεγαλομανία δε μπορούμε να μιλάμε για ερωτικό πάθος (μολονότι μπορεί να φαίνεται ως τέτοιο).

Πρόκειται για μια έλλειψη της μείξης των «καλών» και «κακών» εσωτερικευμένων σχέσεων αντικειμένου η οποία καλλιεργείται με δραματικό τρόπο μέσα στη ζωή του ζεύγους. Το πρότυπο του απαρνημένου εραστή που σκοτώνει τον (την) αντίζηλό του και το επίορκο αντικείμενο του πόθου του και στη συνέχεια αυτοχειριάζεται είναι ενδεικτικό αυτής της σχέσης ανάμεσα στον παθιασμένο έρωτα, στους αμυντικούς μηχανισμούς διχοτόμησης, **πρωτογενών εξιδανικεύσεων** και το μίσος.

Η **ψύχωση** είναι διαταραχή οφειλόμενη στον πλεονάζοντα ναρκισσισμό: η λιβιδώς του Εγώ μπορεί να επενδύσει τον εαυτόν του υποκειμένου με τρόπο κατακλυσμικό έτσι ώστε να αποσυνδέσει το υποκείμενο από τον εξωτερικό κόσμο (απόσυρση, κλείσιμο στον εαυτό του). Ο ναρκισσισμός εδώ αποτελεί έναν τύπο παλινδρόμησης της λιβιδούς (καθήλωση).

Οι έννοιες παλινδρόμηση-καθήλωση της λιβιδούς σε προηγούμενα στάδια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης παραπέμπουν γενικότερα σε ψυχοπαθολογία

Κάτω από ορισμένες συνθήκες (δυσκολίες) κάποιος μπορεί να «επιστρέφει» ψυχικά από την αντικειμενοτρόπο ζωή (δούναι και λαβείν με τον εξωτερικό κόσμο) στο ναρκισσισμό (στροφή επί εαυτού) της πρώτης παιδικής του ηλικίας .

Στην καθημερινότητα μας αποσυρόμαστε - φυσιολογικά - από τα «δρώμενα», οπότε χάνουμε την επαφή μας με το εξωτερικό μας περιβάλλον, όταν κοιμόμαστε και όταν πονάμε σωματικά . Επίσης όταν ταλανιζόμαστε από υποχονδριακές ενασχολήσεις. Σ' αυτές τις περιπτώσεις αποεπενδύουμε από τον εξωτερικό κόσμο και συγκεντρωνόμαστε στο Εγώ μας : όλη η προσοχή μας στρέφεται στο Εγώ μας ως εάν αυτό να ωφελείτο εκ νέου της παντοδυναμίας που το χαρακτήριζε άλλοτε κατά το - φυσιολογικό τότε- στάδιο του πρωτογενούς ναρκισσισμού στα πρώτα χρόνια της ζωής.

Ο κ. Abraham το 1908 δουλεύοντας με ψυχικά αρρώστους περιέγραψε τη διαδικασία αποεπένδυσης του αντικειμένου (εξωτερικός κόσμος) και την αναδίπλωση στον εαυτό τους : πρόκειται για την **ψύχωση**. Ο ψυχικά ασθενής αφιερώνει σ'αυτόν τον ίδιο σα να ήταν το μόνο σεξουαλικό αντικείμενο όλη τη λιβιδώ την οποία ο υγιής άνθρωπος στρέφει προς το περιβάλλον .

Γίνεται λόγος για **φυγανθρωπία**, η οποία είναι είτε ανθρωποφοβία είτε μισανθρωπία. Ο ίδιος ο Ευριπίδης π.χ. εμφανίζεται ως σκυθρωπός, σύννους και μισόγελως. Λέγεται ακόμη πως διημέρευε σ'ένα σπήλαιο στη Σαλαμίνα αποφεύγοντας τις συναναστροφές μολονότι γνώριζε το κόστος της εσωστρέφειας και της μοναξιάς: «κουδείς αυτός, ευτυχεί ποτέ» (τρώαδες), «κανείς άνθρωπος που είναι επικεντρωμένος στον εαυτόν του δε γνωρίζει την ευτυχία» .Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί τα επίθετο «αυτίτης» (από το αυτός, ο επικεντρωμένος στον εαυτόν του, ο καθ'αυτόν ών) και μονώτης για τον εαυτόν του. ονομάζει δε φιλόμυθο αυτόν που αγαπά τους παλαιούς μύθους-που τέρπεται με το θαυμαστό κόσμο των πλασματικών ιστοριών που είναι βυθισμένος στην ανάγνωση των παραδοσιακών- και όχι τον φλύαρο, τον αδολέσχη (πολυλογάς). Αρμόζει αυτή η ενασχόληση στον φιλόσοφο που αρέσκεται να αναλογίζεται τα αρχετυπικά θέματα. επομένως ο αριστοτέλης ήταν αυτίτης και μονώτης γι'αυτό και φιλόμυθος. Μελαγχολικός λοιπόν και ο Αριστοτέλης; ωστόσο ο

φιλόσοφος και δάσκαλος είχε διεκτραγωδήσει τη χαλεπότητα του μονήρους βίου. Δε δίσταζε να παραδεχθεί πως ο άνθρωπος που είτε έχει δυσκολίες επικοινωνίας είτε είναι αυτάρκης θα πρέπει να θεωρηθεί είτε άγριο ζώο είτε θεός. Δήλωνε ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του ζώο πολιτικόν, δηλαδή είναι πλασμένος να ζει μέσα σ'ένα οργανωμένο σύνολο, την πόλη, και να συναγελάζεται με τους πολλούς (παρετυμολογικός συσχετισμός των αρχαίων της λέξης «πόλις» με τους «πολλούς»). Με όρους της σύγχρονης επιστήμης η τάση για απομόνωση και η εσωστρέφεια του φιλοσόφου θα μπορούσαν να αποδοθούν σε ενδογενή μονοπολική κατάθλιψη (κάτι που δε μπορεί ν'αποδειχθεί).

Το Εγώ μας είναι μια μεγάλη αποθήκη λιβιδούς μέσα από την οποία αυτή κατανέμεται (επενδύει) στα διάφορα εξωτερικά αντικείμενα (περιρρέων κόσμος). Αν τα τελευταία δε μας ευχαριστήσουν (ματαιώσεις της πραγματικότητας, απογοητεύσεις) τότε η λιβιδώς μπορεί ν'αποσυρθεί απ'αυτά και να επιστρέψει στον τόπο προέλευσης της (καταγωγή) , από εκεί που ήρθε, πάλι στο Εγώ (παλινδρόμηση της λιβιδούς). Πρόκειται για την ψύχωση. Την ονομάζουμε και **δευτερογενή ναρκισσισμό** σε αντιδιαστολή με τον με τον πρωτογενή (της παιδικής ηλικίας) ο οποίος είναι ένα φυσιολογικό και απαραίτητο δομικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης.

Ο Freud θα υιοθετήσει αυτόν τον ορισμό της ψύχωσης και θα επεξηγήσει έτσι το **παραλήρημα του μεγαλείου** στον ψυχωσικό: στην παράνοια η λιβιδώς αποεπενδύει από τα αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου και η -με αυτόν τον τρόπο- απελευθερωμένη σεξουαλική ενέργεια προσκολλάται στο Εγώ το οποίο τιοιυτοτρόπως «φουσκώνει» : ιδού το παραλήρημα του μεγαλείου . Ας σημειωθεί ότι ο Freud ονομάζει τις ψυχώσεις και ναρκισσιστικές νευρώσεις Επομένως η παράνοια είναι η καθήλωση (παλινδρόμηση) της λιβιδούς στο στάδιο του ναρκισσισμού. Εδώ ερείδεται και η φαντασίωση του τέλους του κόσμου (εσχατολογία) στους παρανοϊκούς .

Είναι η περίπτωση των σχιζοφρενών καθώς το Εγώ τους απειλείται από την κατακλυσμική επέλαση της ψυχικής ενέργειας (λιβιδούς) επάνω του. Προκύπτει τότε κατά την εφηβική ή ενήλικη ζωή του ασθενούς μια ψυχολογική στρέβλωση (παραλήρημα μεγαλείου) μέσα από την οποία επαναλαμβάνεται μια προγενέστερη ψυχολογική κατάσταση (πρωτογενής ναρκισσισμός) κατά την οποία το Εγώ ως υπερεπενδεδυμένο λιβιδινικά απολάμβανε το απόλυτο αίσθημα παντοδυναμίας .

Η Melanie klein περιγράφει έξοχα την παιδική παντοδυναμία και μεγαλομανία. Τις συναντάμε στους πρωτογόνους λαούς (παντοδυναμία της σκέψης , μαγική σκέψη) και στα παιδιά (μαγεία των λέξεων) :

φτάνει να προφέρουν ή να σκεφτούν μια λέξη οπότε αυτή γίνεται πράγμα. Για παράδειγμα αν πει το παιδί «καρέκλα» η λέξη γίνεται (μαγικά) το πράγμα δηλαδή το αντικείμενο καρέκλα (το 'πε και έγινε...). Λίγο αργότερα καθώς το παιδί θα εξελίσσεται η λέξη π.χ. καρέκλα θα χάσει τη «μαγεία» της : θα γίνει απλά ένα λεκτικό σύμβολο το οποίο θα παραπέμπει στο αντικείμενο καρέκλα. Η λέξη καρέκλα δεν είναι το αντικείμενο καρέκλα αλλά το συμβολίζει .

Εν κατακλείδι: Η ψύχωση συνδέεται με την εκσεσημασμένη συγκέντρωση (αύξηση) της λιβιδούς του Εγώ. Πρόκειται εδώ για μια από τις δύο καταστροφικές όψεις του ναρκισσισμού (**ναρκισσισμός θανάτου**, ο σκοτεινός σωσίας του ναρκισσισμού της ζωής). Το παραλήρημα μεγαλείου είναι η σύγχρονη, ενεστώσα εκδήλωση μιας κατάστασης η οποία υπήρξε (φυσιολογικό στάδιο) στο παρελθόν. Πρόκειται για μια **δευτερογενή κατάσταση** η οποία βασίζεται πάνω στον πρωτογενή ναρκισσισμό.

Η διαδικασία απόσυρσης των αντικειμενοτρόπων επενδύσεων και υπερεπένδυσης του Εγώ προσδίδει σ'αυτό μια σχετική αυτονομία (π.χ. ο «ναρκισσευόμενος» άνθρωπος σπάνια ζητάει βοήθεια). Ο πρωτογενής ναρκισσισμός αντιστοιχεί και συμπίπτει με την απουσία της ανάγκης για βοήθεια. Η **επιθυμία για τον άλλο** (η ετερότης, το αντικείμενο) γίνεται **επιθυμία για τον ένα** (ο εαυτός μου). Πρόκειται λοιπόν για «αντικειμενοκτόνο» διαδικασία,» το υποκείμενο «σκοτώνει» το αντικείμενο. Είναι ο καταστροφικός ναρκισσισμός (ενόρμηση θανάτου). Τον αντιδιαστέλλουμε από τον θετικό, λειτουργικό ναρκισσισμό όπου η αγάπη εαυτού αντισταθμίζεται κατά τρόπον τινά από ισόποση αγάπη για τον άλλο .

7. Ο γάμος σε συνθήκες οικονομικής κρίσης. Το διαζύγιο/χωρισμός

Ο καλός γάμος είναι η ευτυχέστερη και η πιο υγιεινή σχέση, που έχουμε στη ζωή μας. Οι άνθρωποι ζουν περισσότερο, δεν αρρωσταίνουν κλπ. Επειδή όμως η παιδική ηλικία είναι δύσκολη, συνήθως δεν έχουμε καλούς γάμους. Ο Γιωσαφάτ σημειώνει ότι για να διατηρηθεί ένας δύσκολος γάμος θα πρέπει να υπάρχει η **τριγωνοποίηση**, που σημαίνει είτε τρίτο πρόσωπο, που δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει ερωτική-σεξουαλική σχέση. Μπορεί να αφορά σε κάποια δραστηριότητα, π.χ. αγαθοεργίες, ευεργεσίες κλπ, μπορεί να είναι η ενασχόληση με τη δουλειά κ.α. Παλιότερα η τριγωνοποίηση γινόταν μέσω της εκτεταμένης οικογένειας. Φαίνεται πως το επικίνδυνο είναι η μητέρα να τριγωνοποιήσει τη κακή σχέση γάμου της μέσα από τα παιδιά, π.χ. μητέρες που κοιμούνται με τα παιδιά τους, κάτι που συμβαίνει συχνά

στην Ελλάδα. Άνευ τριγωνοποιήσεως οι άνθρωποι μπορεί να οδηγούνται σε διαζύγιο, ή ακόμα μπορεί να υπάρχουν συνεχείς καυγάδες. Στην περίπτωση διαζυγίου, ενδείκνυται η ψυχοθεραπεία ώστε να αμβλυνθεί η τάση να **επαναλάβουν** τα άτομα το ίδιο δυσλειτουργικό μοτίβο σχέσεων.

Η εγκατάλειψη παραπέμπει τόσο στην έννοια της απώλειας του αντικειμένου, άλλως ειπείν στην εργασία του πένθους, όσο και σε αυτήν της αποκήρυξης του αντικειμένου αγάπης εκ μέρους του υποκειμένου. Επίσης σχετίζεται με την *μεταψυχολογία* του άγχους. Η έννοια της εγκατάλειψης εξετάζεται τόσο υπό την παθητική της μορφή (εγκαταλείπομαι) όσο και υπό την ενεργητική (εγκαταλείπω). Στην πρώτη περίπτωση το υποκείμενο βρίσκεται σε μια υφιστάμενη κατάσταση οδύνης, επιβεβλημένης εξαιτίας μιας απώλειας/εγκατάλειψης. Η δεύτερη αφορά στην ψυχική διεργασία που το οδηγεί στην απάρνηση του αντικειμένου της λιβιδινικής επένδυσης, στον αποχωρισμό του απ'αυτό και τελικά στην εγκατάλειψή του. Ο Guex G. (1950), στο έργο του «Η νεύρωση της εγκατάλειψης», εισήγαγε την έννοια της προσωπικότητας της εγκατάλειψης. Εδώ υπερθεματίστηκε η σημασία των διαταραχών και συγκρούσεων των προοιδιπόδειων φάσεων, με συνέπεια την εγκατάσταση κάποιων μορφών παθολογίας του χαρακτήρα και καταθλίψεων συνυφασμένων, πρωτίστως, με τις συναισθηματικές στερήσεις της παιδικής ηλικίας, πρωτίστως τις μητρικές. Σε αυτήν την περίπτωση ο ασθενής δε χορταίνει τους άλλους και, συναισθηματικά, είναι υπερβολικά εξαρτώμενος από το περιβάλλον του έτσι ώστε ο κάθε χωρισμός να γίνεται γι αυτόν ένα δράμα. Οι Kernberg και Kohut συνέδεσαν αυτά τα χαρακτηριστικά με την ναρκισσιστική παθολογία της προσωπικότητας, και τις οριακές οργανώσεις. Οι αναλυόμενοι αυτοί δυσκολεύουν την έκβαση της ψυχαναλυτικής εργασίας καθώς, αναπαράγοντας στη μεταβίβαση την συναισθηματική τους εξάρτηση, την καθιστούν ατέρμονη. Οι Freud A. και Burlingham D. μελέτησαν μικρά παιδιά που αποχωρίστηκαν από την οικογένειά τους κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ οι έρευνες του Spitz R. αφορούσαν στις σοβαρές συνέπειες του ιδρυματισμού, με προεξάρχουσα την ανακλητική κατάθλιψη του βρέφους. Ο Aichorn A. , κατά την δεκαετία του 1920, παρουσίασε το εγχειρίδιο « Νεολαία σε συνθήκες εγκατάλειψης», προλογισμένο από τον Freud, όπου ερεύνησε παιδιά χτυπημένα από τον αποκλεισμό. Στην ψυχαναλυτική σκέψη, χωρίς να παραγνωρίζεται η εξωτερική πραγματική και αντικειμενική πραγματικότητα, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση και προσοχή, στις εκδηλώσεις της ασυνείδητης ψυχικής

πραγματικότητας, στις κινήσεις των αναπαραστάσεων και των φαντασιών που την συγκροτούν. Αναμφισβήτητα, η αγωνία της εγκατάλειψης ή του αποχωρισμού αποτελεί μια αναπόφευκτη συνθήκη της ύπαρξης, που εμφανίζεται πολύ νωρίς στη διάρκεια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, και της οποίας το πεπρωμένο διαφέρει, ανάλογα με το άτομο και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες επισυμβαίνει. Ο Freud το 1925 στο έργο του « Αναστολή Σύμπτωμα και Άγχος», έδειξε ότι το άγχος επέχει για το Εγώ του οργανισμού αξία ενός άγχους σήματος αναφορικά με έναν κίνδυνο ο οποίος μπορεί να είναι πραγματικός ή φαντασιακός, και του οποίου το πρότυπο είναι το άγχος ευνουχισμού που αναπτύσσεται στο οιδιπόδειο σύμπλεγμα. Σε αυτήν τη φάση το Εγώ ζει υπό το κράτος της απειλής της απώλειας του αντικειμένου αγάπης ή της αγάπης του αντικειμένου για το Εγώ. Αυτό το άγχος είναι πρωταρχικό και, κατά τον Freud, επεξηγηματικό της κατάστασης της πρωτογενούς συντριβής κατά την περίοδο της αρχαϊκής υπανάπτυξης του βρέφους στο λυκαυγές της ζωής του, κατά την οποίαν εκείνο είναι απόλυτα εξαρτημένο από το περιβάλλον, αναφορικά με τις ανάγκες του ζωτικές και συναισθηματικές. Έκτοτε, και για όλη τη ζωή, ο άνθρωπος θα εμφορείται από την ανάγκη του να αγαπιέται. Πρόκειται για ανάγκη περισσότερο ναρκισσιστική παρά αντικειμενοτρόπο, ως εκφράζουσα μια νοσταλγική επιθυμία η οποία τοποθετείται πέραν κάθε ολοκληρωμένης σχέσης με το διαφοροποιημένο-μη Εγώ αντικείμενο. Πρόκειται για την επιθυμία του υποκειμένου να ξαναβρεθεί εντός μιας συμβιωτικής συνθήκης με τη μητέρα, μια κατάσταση εσωτερικής ευχαρίστησης και ολοκληρωτικής ικανοποίησης, προστατευμένο από τον εξωτερικό κόσμο, ελεύθερο συγκρούσεων, αμφιθυμιών και διχοτομήσεων. Κατά την Klein, το «εσωτερικό αίσθημα μοναξιάς» που εκφράζουν κάποιοι ασθενείς, προκύπτει ακριβώς εξαιτίας του αναπόφευκτου ανικανοποίητου αισθήματος αυτής της νοσταλγικής αξίωσης του Εγώ να ξαναβρεί τον χαμένο παράδεισο της ναρκισσιστικής πληρότητας, μιας συγκυτιακής επανένωσης με την μητέρα. Ωστόσο, την ίδια στιγμή, το να νοιώθει μόνο, αποτελεί ταυτόχρονα μια πηγή ευχαρίστησης για το παιδί, καθώς υπογραμμίζει, π.χ. στο παράδειγμα του παιχνιδιού, ένα κάποιον βαθμό αυτονομίας αναφορικά με την μητρική παρουσία. Ο Winnicott, επέμεινε σε αυτήν την ικανότητα του παιδιού να είναι μόνο με την ταυτόχρονη παρουσία της μητέρας, θεωρώντας την ένα αποφασιστικό στάδιο στην εξέλιξη του παιδιού. Η απώλεια του αντικειμένου, πέραν της συντριβής την οποίαν προξενεί, αποτελεί το σημείο εκκίνησης μιας ενδοψυχικής διεργασίας, της εργασίας του πένθους-στην οποίαν αναφέρθηκε ο Freud στο κορυφαίο κείμενό του «Πένθος και μελαγχολία»

(1915-17)- και η οποία, στην ιδεατή περίπτωση καταλήγει στην παραίτηση των λιβιδινικών επενδύσεων επί του απωλεσθέντος αντικειμένου. Ωστόσο, η επιτυχία αυτής της εργασίας είναι μακρά, επίπονη και οδυνηρή το δε εύρος και η επιτυχία της διαφέρει από άτομο σε άτομο και εξαρτάται πρωτίστως από την ωριμότητα του ψυχικού οργάνου και την στιβαρότητα της ναρκισσιστικής του οργάνωσης.

Ένα πένθος, μια απώλεια, μπορεί να αφήσουν ανεξίτηλα ίχνη στο Εγώ, έτσι ώστε η κλινική του πένθους είναι πολύμορφη. Ένα σύνηθες σημείο είναι η εγκατάσταση ενός μόνιμου αισθήματος εγκατάλειψης. Κάθε πένθος, κάθε απώλεια/αποχωρισμός, πλήττει το Εγώ στα έγκατα του ναρκισσιστικού του υποβάθρου: ο αποχωρισμός από το αντικείμενο σημαίνει τον ακρωτηριασμό ενός μέρους του Εγώ (Rosolato 1975). Ο Arfouilloux (2002), σημειώνει ότι θα οφείλαμε να διαφοροποιήσουμε την *εργασία του πένθους* με όλη την τραγική διάσταση που του προσδίδει ο θάνατος του αντικειμένου, από την *εργασία του χωρισμού*, η οποία παραπέμπει στην παρουσία, πραγματική ή φαντασιακή, ενός τρίτου, και δεν κινητοποιεί τις ίδιες συναισθηματικές αντιδράσεις με το πένθος. Ο χωρισμός, με όλες τις ενδοψυχικές συγκρούσεις που επιφέρει, είναι μια φυσιολογική διαδικασία η οποία οδηγεί στην εξατομίκευση και την αυτονόμηση του παιδιού. Είναι ο πατέρας σε αυτήν την περίπτωση, ή ο θεσμός, που επέχουν τη θέση του τρίτου που χωρίζει. Η προβληματική του χωρισμού και της εγκατάλειψης δεν εξαντλείται στο πεπρωμένο της πρωταρχικής σχέσης του υποκειμένου με τη μητέρα. Γνωόντι, ο Freud επέμενε στην σπουδαιότητα της ανάγκης προστασίας του παιδιού από την πλευρά του πατέρα, και στην ένταση του νοσταλγικού αισθήματος που ζει το παιδί κατά την απουσία του. Η κλινική των καταθλίψεων του ενήλικα αλλά και των παιδιών, καταδεικνύουν την θέση που επέχει το αίσθημα εγκατάλειψης από τον πατέρα, καθώς και η απουσία του πατέρα από την επιθυμία της μητέρας.

8. Η επίδραση του πτωχευμένου ελληνικού κράτους στο γάμο.

Η μάνα, το κράτος πλέον έγινε μια «κακή μητέρα» (κακό στήθος κατά M.Klein), δεν έχει να θρέψει τα παιδιά της (ελλειμματικά χάρδια, αγάπη, προστασία). Αυτό δημιουργεί στους πολίτες τον θυμό που έχει το βρέφος όταν μελανιάζει ή δαγκώνει το

βυζί της μάνας του επειδή δεν παίρνει αυτά που θέλει. Δε χωρά αμφιβολία ότι επί των ημερών μας ο κόσμος έχει εξεγερθεί, έχει άγχος επειδή αισθάνεται ακάλυπτος.

Το βρέφος αρχικά θέλει να φάει επειδή θα πεθάνει διαφορετικά. Έχει ένα **άγχος** θανάτου, αποχωρισμού, το οποίο θέλει να εξωτερικεύσει επειδή δεν το αντέχει. Στις συνθήκες της σημερινής κρίσης οι άνθρωποι **παλινδρομούν** και προβάλλουν το άγχος τους: φταίει το ένα κόμμα, το άλλο κ.λ.π. Ο κόσμος δεν ξέρει τι να κάνει και ξεσπάει σχεδόν τυφλά εδώ κι εκεί, επειδή ενισχύεται το αρχαϊκό άγχος του απ'αυτά που έχει ζήσει και που τα κουβαλάει. Το άλλο αίσθημα που έχει το βρέφος, αρχαϊκό, είναι η κατάθλιψη. Όταν μεγαλώνει, γύρω στους 8 με 10 μήνες, τα βάζει με τη μητέρα του αλλά σύντομα καταλαβαίνει ότι δε μπορεί να κάνει τίποτα μ'αυτό: τη μισεί αλλά άμα τη μισήσει εκείνη θα πεθάνει και θα πεθάνει κι αυτό, οπότε παθαίνει μια **κατάθλιψη**. Κατάθλιψη μπορεί να παθαίνουμε όταν έχουμε μια απώλεια της αγάπης για ένα πρόσωπο ή για μια κατάσταση, ή ζούμε ένα αίσθημα **αβοήθητου** (helplessness), ενδεχομένως η συναισθηματική συνθήκη η οποία επικρατεί επί των ημερών μας λόγω της οικονομικής κρίσης.

Σήμερα μπορεί να γίνεται λόγος για **εθνική/ομαδική κατάθλιψη**, προεξάρχουσα πρωτίστως στους νέους, επειδή απώλεσαν πολλά απ'αυτά που είχαν. Δεν είναι όπως τις εποχές που η χώρα ήταν φτωχή (οι περισσότεροι ήταν φτωχοί) οπότε περίμεναν να πάνε τα πράγματα καλύτερα, αλλά δεν είχαν απώλειες όπως οι άνθρωποι της σημερινής κρίσης. Η εθνική κατάθλιψη μπορεί να φέρνει ανθρώπους που είναι αρκετά αγαπημένοι σε μια οικογένεια, πιο κοντά η κρίση λειτουργεί κεντρομόλα. Εκεί τα παιδιά δεν έχουν πρόβλημα. Ως επί το πλείστον όμως οι οικογένειες είναι δύσκολες, και εκεί η κρίση λειτουργεί **φυγόκεντρα**, δηλαδή απομακρύνει τους ανθρώπους, παρατηρείται αυτό που γίνεται στα κόμματα: ο σύζυγος κατηγορεί την σύζυγο, αυτή με τη σειρά της εκείνον, το παιδί υποφέρει. Προκύπτει άγχος, θυμός, αίσθηση απαξίας του εαυτού. Την αντίθετη αίσθηση κερδίζουμε με τη δουλειά και την πληρωμή- ειδικά οι άνδρες νιώθουν άχρηστοι όταν είναι άνεργοι. Δεν αποκλείονται έντονες αντιδράσεις, κατάθλιψη ή αντικοινωνικές συμπεριφορές, που ενδέχεται να προκαλέσουν έκρυθμες καταστάσεις, πρωτίστως σε άτομα με αρχαιότερη ψυχική δομή (παθολογία του ναρκισσισμού).

Ο έρωτας συνιστά μια **επανάληψη** της σχέσης της μάνας με το παιδί, π.χ. μια εκδοχή του είναι η σχέση **εξάρτησης**. Ενδεχομένως μέσω του **ερωτικού** αισθήματος οι άνθρωποι ψάχνουν μια ακτίνα φωτός μέσα στην οικονομική κρίση, αλλά δεν έχει βρεθεί πραγματικά κάποια έξαρση του: ο έρωτας είναι σαν ενδορφίνη, αύξηση των ερωτικών παθών παρατηρήθηκε π.χ. εν καιρώ πολέμου. Ο φόβος του να χάσεις τη ζωή σου, σε κάνει ν'αγκαλιάζεις τον έρωτα: ο έρωτας είναι το αντίδοτο/αντίθετο του θανάτου. Στις κηδείες π.χ. αφού λυπούνται όλοι, ύστερα από λίγο, μετά τις εκφράσεις συγκίνησης, κλάματος κ.λ.π οι άνθρωποι γελάνε, αρχίζει το flirt: συζητήσεις περί των ερωτικών, οι άντρες κοιτάνε πιο έντονα τις γυναίκες κ.λ.π. Ο έρωτας είναι η αναπαραγωγή, αλλά είναι και το **σμίξιμο** που είχαμε στην αγκαλιά της μάνας που μας προστάτευε, ή ακόμα και στην κοιλιά της μάνας, ο έρωτας είναι αυτό το **ωκεάνιο αίσθημα** κατά Rolland, αν και τελευταία έχει ευτελιστεί, έχει πάρει το πάνω χέρι το sex (διαστοφικοποίηση του έρωτα όπου ο άλλος συνιστά ένα μερικό εκφορτιστικό αντικείμενο των

μερικών εννομήσεων του υποκειμένου). Στην ώριμη εκδοχή του έρωτα, το υποκείμενο έχει ανάγκη, χρειάζεται να αγαπήσει, μόνο τότε γίνεται ευτυχής ο άνθρωπος, όταν αγαπάει. Στον ναρκισσιστικό/προβληματικό έρωτα το υποκείμενο θέλει μόνο να το αγαπάνε, αλλά αυτό δεν το γεμίζει. Ικανοποιεί μερικές ανάγκες του, ωστόσο ο άνθρωπος πλουτίζει μόνο όταν μπορεί να δίνει σ'ένα παιδί ή στον έρωτα, σε μια γυναίκα, σ'έναν άντρα κ.λ.π., να έχει έναν σκοπό. Στην **εξαρτητική** μορφή του έρωτα, το υποκείμενο παίρνει δίνοντας, αλλά ουσιαστικά δεν δίνει, δίνει για να πάρει μόνο. Δεν αγαπάει πραγματικά, αλλά μπορεί να ισχυρίζεται ότι αγαπάει, ακριβώς για να το αγαπήσουν. Όταν οι άνθρωποι είναι αρκετά ώριμοι, δηλαδή έχουν περάσει ικανοποιητική παιδική ηλικία, δεν θα σχετιστούν ερωτικά εύκολα με κάποιον ο οποίος δεν είναι σε θέση να δώσει, δεν θα πάρουν εύκολα κάποιον που δεν τους αγαπάει. Από την άλλη πλευρά, η συναισθηματική/ψυχοσεξουαλική ωριμότης είναι ανεξάρτητη της βιολογικής ηλικίας, π.χ. ένα παιδί 5 ετών μπορεί να είναι ωριμότερο από γέροντες των 70 ετών. Συχνά, τα χειρότερα ζευγάρια είναι αυτά των ηλικιωμένων: μπορεί συνέχεια να συγκρούονται έντονα αναμασώντας τα ίδια: π.χ. *δεν με κατάλαβες ποτέ, εσύ φταις, εξαιτίας σου δεν πρόκοψα*, κ.λ.π. Μια τέτοια συνθήκη μπορεί να είναι απόρροια της έλλειψης του sex, το οποίο μπορεί να επενεργεί εν είδει συγκολλητικής ουσίας. Όταν ένα ζευγάρι έχει ικανοποιητική σεξουαλική ζωή αυτό το βοηθάει να είναι μαζί. Όταν αυτό, προόδου της ηλικίας εκπίπτει, τότε αναδύεται ο *άνδρας ή η γυναίκα που δεν θα έπρεπε να έχουν πάρει*, εξ'ού και η εχθρότητα αμοφοτερόπλευρα. Ο άνθρωπος είναι πολυγαμικός: οι άνδρες απατούν τις γυναίκες τους μέσα στο γάμο σε ποσοστό περίπου 90%, και οι γυναίκες κατά 60 - 70%, κατά τις διεθνείς στατιστικές. Αυτό όμως μπορεί να είναι ανεξάρτητο από το αν αγαπάς κάποιον. Υπάρχει αύξηση των **διαζυγίων**, ενδεχομένως επειδή σήμερα οι γάμοι είναι καλύτεροι απ'ότι στο παρελθόν. Σήμερα μια γυναίκα δεν μένει με έναν άντρα, εκεί που λόγω κοινωνικών συνθηκών αναγκαζόταν να κάτσει στο παρελθόν, οι γυναίκες πλέον αυτονομούνται εργαζόμενες. Σήμερα στα δέκα διαζύγια, τα οκτώ τα ζητάει η γυναίκα.

Φαίνεται ότι στην Ελλάδα η **κοινωνική αίσθηση** των πολιτών είναι ελλειμματική, εκπίπτει η κοινωνικότητα και η συλλογικότητα. Τω όντι, φαίνεται να προεξάρχει μια **ναρκισσιστική** κατάσταση στην πλειοψηφία των ελλήνων, λόγω της στερημένης προέλευσης των ανθρώπων (τραυματική παιδική ηλικία), με αποτέλεσμα αυτοί να επιδιώκουν προεξαρχόντως το ατομικό τους συμφέρον: η μια τάξη εναντίον της άλλης, η μια ομάδα κατά της άλλης, ο καθένας ότι αρπάζει, επικρατεί ένα κλίμα **διαίρεσης**, συνθήκη η οποία δεν προάγει το ενδεχόμενο π.χ. μιας επανάστασης. Οι επαναστάσεις ξεκινούν πρωτίστως από εκείνους που τους διέπει σε υπερθετικό βαθμό το **άγχος του θανάτου**, η αίσθηση της **αδικίας**. Εδώ διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο ο δεύτερος χρόνος της παιδικής ηλικίας (πρωκτικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης), αν και κατά πόσον έχει επιλυθεί το ζήτημα κυριαρχίας γονέα- παιδιού. Ωστόσο, αυτό που έχει παρατηρηθεί είναι ότι, ακόμα μετά και από μια επανάσταση, π.χ. την Γαλλική (1789), αργά ή γρήγορα **επαναλαμβάνονται** τα ίδια (διαφθορά, κοινωνική αδικία), για τα οποία οι αρχικοί επαναστάτες είχαν αγωνιστεί.

Ο ελληνικός λαός είναι μάλλον ανώριμος, αν σκεφτεί κανείς ότι είχε δικτατορίες, βασιλιάδες κ.λ.π. και όχι μια πραγματική δημοκρατία. Σημειωτέον ότι και ο Ελευθέριος Βενιζέλος έκανε για λίγα χρόνια δικτατορία. Είναι δύσκολο να τιθασεύσεις τους Έλληνες: ή είμαστε λίγο πιο αναρχικός λαός (υπάρχει

ανομία, κανείς δεν μπορεί να επιβάλει τίποτα), ή, ενδεχομένως, **φοβόμαστε την εξουσία**. Όσο πιο ανώριμος είναι ένας λαός, τόσο περισσότερο χρειάζεται **ηγέτη**: οι πιο νότιοι λαοί, θέλουν αρχηγό, θέλουν μπαμπά. Ενδεχομένως να απαιτείται ένας ηγέτης που να είναι αξιόλογος, να μπορεί να πείσει τον λαό, να είναι χαρισματικός αλλά όχι πολύ. Οι πολύ χαρισματικοί είναι **νάρκισσοι** (ναρκισσιστικές προσωπικότητες) και δημιουργούν προβλήματα, είναι δημαγωγοί, παρασύρουν τον κόσμο για τις δικές τους ανάγκες, όχι τις ανάγκες του κόσμου. Οι ναρκισσιστικοί άνθρωποι είναι κατά βάθος στερημένοι από τη μάνα τους. Αγατούν τον εαυτόν τους, αλλά επειδή δε μπορούν να τον αγαπήσουν (άμα δε σ'έχει αγαπήσει η μάνα σου ούτε εσύ μπορείς ν'αγαπήσεις τον εαυτόν σου), επιδιώκουν να κερδίσουν την αγάπη των άλλων είτε ως πολιτικοί, ως ηθοποιοί, γιατροί κ.λ.π.

9. Περί του γυναικείου ναρκισσισμού: εκείνες που δεν ξέρουν ν'αγγίζουν μια καρδιά χωρίς να την τσαλακώσουν.

Ο Freud το 1914 μελετώντας την έννοια του ναρκισσισμού, διαφοροποιούσε την ερωτική ζωή στον άντρα και τη γυναίκα. Υποστήριζε ότι τα πρώτα σεξουαλικά αντικείμενα του παιδιού τα αποτελούν αυτά ακριβώς τα οποία ενέχονται στη διατροφή, την φροντίδα και την προστασία του, άλλως ειπείν αυτά επί των οποίων το βρέφος ερείδεται στα πρώτα βήματά του. Αυτό είναι ένα πρότυπο σχέσεων το οποίο πολλοί άνθρωποι θα ακολουθήσουν στην ερωτική ζωή τους, γυρεύοντας κατά βάθος στο αντικείμενο του πόθου τη διατρέφουσα γυναίκα ή τον προστάτη άντρα. Πρόκειται για τον *ανακλιτικό* τύπο επιλογής του αντικειμένου, ο οποίος είναι κατεξοχήν αντικειμενοτρόπος, στοχεύει δηλαδή στη σχέση του υποκειμένου με κάποιον άλλο. Εντούτοις, άνθρωποι με διαταραγμένη ψυχοσεξουαλική εξέλιξη επιλέγουν το μεταγενέστερο ερωτικό αντικείμενο με πρότυπο όχι τη μητέρα ή τον προστάτη (την ετερότητα), αλλά τον εαυτό τους προάγοντας τοιουτοτρόπως μια ναρκισσιστική επιλογή αντικειμένου. Ο στόχος και η ικανοποίηση ενός ανθρώπου στη ναρκισσιστική επιλογή αντικειμένου είναι πρωτίστως να αγαπηθεί από έναν άλλον άνθρωπο. Στη ναρκισσιστική επιλογή αντικειμένου αγαπάει κανείς αυτό που είναι ο ίδιος (τον εαυτόν του), αυτό που ήταν ο ίδιος και το έχασε, αυτό που θα επιθυμούσε να είναι ο ίδιος ή το πρόσωπο που είναι ένα μέρος του εαυτού του ή διαθέτει χαρίσματα που του λείπουν. Σε κάθε άνθρωπο είναι ανοιχτοί και οι δύο δρόμοι επιλογής του αντικειμένου, ο ανακλιτικός και ο ναρκισσιστικός, και μπορεί να προτιμηθεί ο ένας ή ο άλλος. Τω όντι, ο Freud διατεινόταν ότι ο άνθρωπος έχει

δύο σεξουαλικά αντικείμενα στα οποία στοχεύει, τον εαυτόν του και την γυναίκα που τον φροντίζει.

Ο πλήρης έρωτας προς το αντικείμενο σύμφωνα με τον ανακλιτικό τύπο είναι χαρακτηριστικός κυρίως για τον άντρα και λαμβάνει χώρα με πρότυπο την μητέρα του. Σε αυτήν την περίπτωση ο άνδρας υπερτιμά σεξουαλικά το αντικείμενο του πόθου του γεγονός το οποίο δεν αποτελεί παρά μετάθεση/μετατόπιση του δικού του πρωταρχικού παιδικού ναρκισσισμού στο αντικείμενο της επιθυμίας. Αυτή η σεξουαλική υπερτίμηση επιτρέπει τη δημιουργία μιας ιδιόρρυθμης κατάστασης, της ερωτοληψίας, η οποία θυμίζει την ιδεοληπτική συνθήκη (ιδεοψυχαναγκαστική νεύρωση) και οδηγεί στην πτώχευση της λιβιδούς του Εγώ (ναρκισσιστική λιβιδώς). Η ερωτοληψία συνίσταται σε έναν κατακλυσμό του αντικειμένου από την λιβιδώ του Εγώ του υποκειμένου. Πρόκειται για ένα είδος λιβιδινικής αιμορραγίας του ατόμου, καθώς η ψυχική ενέργεια αποσύρεται από το Εγώ και επενδύεται σχεδόν ολοκληρωτικά στον άλλο (λιβιδώς του αντικειμένου), εξυψώνοντας το σεξουαλικό αντικείμενο σε σεξουαλικό ιδανικό. Η λιβιδινική επένδυση των αντικειμένων δεν εξυψώνει την αυτοπεποίθηση του υποκειμένου, η εξάρτηση από το αγαπημένο αντικείμενο επενεργεί μειωτικά, όποιος είναι ερωτευμένος είναι ταπεινός και εμφορείται από αισθήματα κατωτερότητας. Τω όντι, όποιος αγαπάει έχει χάσει κατά κάποιον τρόπο ένα μέρος του ναρκισσισμού του και μόνο αν αγαπηθεί μπορεί να το αναπληρώσει. Ο επανεμπλουτισμός του Εγώ είναι εφικτός μόνο με την απόσυρση της λιβιδούς από τα αντικείμενα, με την επιστροφή της στο Εγώ και τη μετατροπή της σε ναρκισσισμό.

Η εξέλιξη διαμορφώνεται διαφορετικά στη γυναίκα, τουλάχιστον στον συνηθέστερο και πιθανώς πιο αμιγή και γνήσιο τύπο της. Τω όντι, κατά την εφηβεία παρουσιάζεται στο κορίτσι διαμέσου της διάπλασης των γεννητικών οργάνων της τα οποία έως τότε βρίσκονταν σε λανθάνουσα κατάσταση, μια αύξηση του παιδικού πρωτογενούς ναρκισσισμού που δεν ευνοεί τη διαμόρφωση ενός επαρκούς έρωτα προς το αντικείμενο, δεν προάγει μιας αγάπη εμφορούμενη από την σεξουαλική εξιδανίκευση και υπερτίμηση του άλλου. Ιδιαίτερα, σημειώνει ο Freud, «στην περίπτωση της ανάπτυξης του κοριτσιού σε καλλονή, εμπεδώνεται στη νεαρή γυναίκα μια αυτάρκεια, η οποία την αποζημιώνει για την κοινωνικά περιορισμένη ελευθερία επιλογής αντικειμένου». (Freud S. 1914, σ.26). Για να ακριβολογήσουμε, τέτοιες γυναίκες αγαπούν μόνο τον εαυτόν τους, με την ίδια ένταση που τις αγαπάει ένας

άντρας. Η ανάγκη τους δεν είναι να αγαπήσουν αλλά να αγαπηθούν και ανέχονται μόνο τους άντρες οι οποίοι εκπληρώνουν αυτόν τον όρο. Είναι στην ουσία *ερωτευμένες με τον έρωτα* και από την αρχή της η σχέση είναι καταδικασμένη σε αποτυχία. Συχνά διαλύουν το δεσμό με περιφρόνηση, αφήνοντας τον άλλο συντετριμμένο, ταπεινωμένο και γεμάτο απορία. Όπως γράφει ο Stendhal (1831) δεινός μελετητής του ναρκισσισμού, «*δεν ξέρουν ν'αγγίζουν μια καρδιά χωρίς να την τσαλακώσουν*».

Γενικότερα η **ανία** και στην ακραία της μορφή η αίσθηση του κενού, είναι ένα συναίσθημα στο οποίο οι ναρκισσιστικές προσωπικότητες είναι ιδιαίτερα επιρρεπείς. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ανία το αίσθημα ότι ο χρόνος είναι αργός, ότι δεν κινείται ή ότι είναι ατέρμων και ότι ο κόσμος δεν έχει νόημα, είναι άδειος ή κατοικείται από αδιάφορα αντικείμενα, ενώ ο εαυτός μας υπάρχει μόνος του, χωρίς αγάπη, χωρίς σκοπό και χωρίς αξία. Στη ζωή των ναρκισσιστικών ατόμων κυριαρχεί η πλήξη, ως αποτέλεσμα της ανίκανότητάς τους να επενδύουν σε σχέσεις και γεγονότα που δεν προσφέρουν άμεση ικανοποίηση. Ναρκισσιστικοί ασθενείς δε βρίσκουν καμιά ικανοποίηση να δίνουν από τον εαυτόν τους. Η ανάγκη τους για αγάπη είναι μονόπλευρη και ακόρεστη, απαιτητική αλλά χωρίς πίστη, απεγνωσμένα πιεστική αλλά καχύποπτη ως προς την αμοιβαιότητά της, την πιθανότητα να ικανοποιηθεί ή να βρει ανταπόκριση ανάλογη με τις μεγάλες προσδοκίες που έχουν από το αντικείμενο. Οι ανεδαφικές τους προσδοκίες καθιστούν το αντικείμενο αγάπης ανίκανο, αποστερώντας τη σχέση μαζί του από κάθε νόημα ή μέλλον.

Ωστόσο, θεωρείται πολύ υψηλή η σημασία αυτού του τύπου της γυναίκας για την ερωτική ζωή των αρσενικών. Είναι συχνά αυτές οι γυναίκες οι οποίες ασκούν τη μεγαλύτερη γοητεία στους άνδρες όχι μόνο για αισθητικούς λόγους, επειδή συνήθως είναι οι ωραιότερες, αλλά πρωτίστως εξαιτίας σημαινόντων ψυχικών συσχετισμών. Πράγματι, φαίνεται ότι ο ναρκισσισμός ενός ατόμου γίνεται ελκυστικότατος σε όσους έχουν πλήρως παραιτηθεί από τη δική τους αυταρέσκεια και βρίσκονται σε ερωτική αναζήτηση του αντικειμένου. Το θέλγητρο του παιδιού οφείλεται κατά μεγάλο μέρος στον ναρκισσισμό του, στην αυτάρκεια και στο απρόσιτό του, το ίδιο και το θέλγητρο ορισμένων ζώων που μοιάζουν να μη νοιάζονται για μας, όπως οι γάτες και τα μεγάλα αρπακτικά. Είναι, σημειώνει ο Freud, “... *σα να ζηλεύουμε αυτά τα όντα για τη διαιώνιση μιας μακάριας ψυχικής κατάστασης, μιας απρόσβλητης θέσης της λιβιδούς,*

της ναρκισσιστικής, την οποίαν εμείς οι ίδιοι έχουμε εγκαταλείψει» (Freud 1914, σελ. 27).

Φαίνεται ότι σε αυτήν τη μεγάλη γοητεία του ναρκισσιστικού θηλυκού οφείλεται ένα μεγάλο τμήμα του ανικανοποίητου του ερωτευμένου άντρα, των αμφιβολιών του για την αγάπη της γυναίκας, και των παραπόνων για τα αινίγματα στη φύση της. Ωστόσο, υπάρχει ένας απροσδιόριστος μεγάλος αριθμός γυναικών που αγαπούν σύμφωνα με τον ανδρικό τύπο και εκδηλώνουν την ανάλογη σεξουαλική υπερτίμηση (εξιδανίκευση) απέναντι στο αντικείμενο του πόθου τους. Επιπροσθέτως, ακόμα και για τις ναρκισσιστικές και ψυχρές απέναντι στον άνδρα γυναίκες, υπάρχει ένας δρόμος που τις οδηγεί στον πλήρη έρωτα προς το αντικείμενο και έχει να κάνει με το παιδί που γεννούν. Απέναντί τους εμφανίζεται τώρα ένα μέρος του ίδιου του σώματός τους εν είδει άλλου/ξένου αντικειμένου στο οποίο μπορούν πια να χαρίσουν τον πλήρη έρωτά τους, ωστόσο από ναρκισσιστική βάση, δηλαδή μεταφέροντάς στο παιδί, ως προέκτασή του σώματος και του Εγώ τους, την αγάπη που τρέφουν για τον εαυτόν τους. Άλλες πάλι γυναίκες δεν έχουν ανάγκη να περιμένουν το παιδί για να κάνουν το εξελικτικό βήμα από τον ναρκισσισμό στον έρωτα για το αντικείμενο. Είναι αυτές που αισθάνονταν πριν από την εφηβεία τους τον εαυτόν τους αρσενικό ως εκ τούτου για ένα διάστημα η πορεία τους είχε ανδρικό χαρακτήρα. Αυτή η «αρρενωπότης» μπορεί να διακόπηκε με την εμφάνιση της γυναικείας ωριμότητας, ωστόσο παρέμεινε η προδιάθεσή τους να λαχταρούν ένα ανδρικό ιδανικό, το οποίο αποτελεί κατά βάθος τη συνέχεια του αγορίστικου πλάσματος που κάποτε υπήρξαν. Παρατηρώντας την στάση τρυφερών γονέων απέναντι στα παιδιά τους, βλέπουμε ότι προεξάρχει η εξιδανίκευση προς αυτά. Τω όντι, εδώ υφίσταται ένας καταναγκασμός να αποδίδεται σε αυτά κάθε είδους τελειότητα, να κρύβονται και να ξεχνιούνται όλα τα ελαττώματά τους, να ισχύουν για τα παιδιά αξιώσεις και προνόμια από τα οποία οι γονείς τους έχουν προ πολλού παραιτηθεί. Το παιδί πρέπει να ζήσει καλύτερα από αυτούς, να μην υποταχθεί, τουλάχιστον ολοκληρωτικά, στην αρχή της πραγματικότητας: η αρρώστια, ο θάνατος, η παραίτηση από τις απολαύσεις κ.λ.π. δεν πρέπει να ισχύουν για το παιδί, *his majesty the baby*. Αυτό πρέπει να υλοποιήσει τους ανεκπλήρωτους ευσεβείς πόθους των γονέων, να γίνει μεγάλος άντρας και ήρωας στη θέση του πατέρα, να παντρευτεί έναν ήρωα προς όψιμη αποζημίωση της μητέρας. Η συγκινητική και στην πραγματικότητα τόσο παιδική αγάπη των γονέων δεν είναι παρά ο αναγεννημένος ναρκισσισμός τους, ο οποίος, παρά τη μεταμόρφωσή του σε

έρωτα του αντικειμένου, δεν παύει να αποκαλύπτει απαραγνώριστα την πρώην φύση του.

10. Ο διαστροφικός ναρκισσιστικός άνδρας

Κατά τον Στυλιανίδη υπάρχει μια συγκεκριμένη ψυχολογική διαστροφική λειτουργία απαντώμενη σε έναν συχνό πλέον στις μέρες μας τύπο ανθρώπου που η σύγχρονη ψυχανάλυση ονομάζει «διαστροφικό ναρκισσιστικό άτομο». Ο άνδρας σε αυτήν τη διαταραχή στην αρχή της σχέσης, στη γνωριμία, μπορεί να μιλάει πολύ λίγο και να εκφράζεται με μεγάλη ευχέρεια και ακρίβεια εντυπωσιάζοντας τη γυναίκα που στοχεύει με τις φιλοσοφικές αναζητήσεις και ενατενίσεις του. Είναι σε θέση να σαγηνεύει τον στόχο του και, μόλις τον «κατακτά», τον απομονώνει από την οικογένειά του: παντρεύεται τη γυναίκα και καταφέρνει ώστε εκείνος να βρίσκεται στο κέντρο όλων των ονείρων της, όλων αυτών που επιθυμούσε, γίνεται ο ιδανικός σύντροφος που έψαχνε, δίνοντάς της την εντύπωση ότι του είναι απαραίτητη, ότι δεν μπορεί να ζήσει χωρίς εκείνη. Από τη στιγμή όμως που η γυναίκα θύμα εγκλωβίζεται στην παγίδα του, ο σύζυγος της αποκαλύπτει το πραγματικό του πρόσωπο. Αρχίζει τώρα να την πείθει ότι είναι ένα τίποτα χωρίς αυτόν, γίνεται μισητός, αποκρουστικός, την απαξιώνει, τη χαρακτηρίζει σαν πόρνη, σαν ανάξια, τη βρίζει, την πληγώνει ασταμάτητα. Όταν η γυναίκα φθάνει στα όρια της αντοχής της και του λέει ότι θέλει να χωρίσουν, αυτός μπορεί να απειλεί ότι θα αυτοκτονήσει αφού προηγουμένως σκοτώσει τα παιδιά τους, την ικετεύει, της λέει ότι την έχει απόλυτη ανάγκη, επιμένοντας ωστόσο ότι αυτά που συμβαίνουν είναι δικό της λάθος, μόνο δικό της. Αυτός ο ίδιος δεν μπαίνει ποτέ σε επερώτηση. Συχνά τη δέρνει, εντούτοις φροντίζει ώστε η εικόνα του ζευγαριού προς τα έξω, προς το περιβάλλον της εργασίας και τον φιλικό κύκλο τους είναι «ειδυλλιακή». Ωστόσο μοιραία θα έρθει μια μέρα όπου εκείνος ξεπερνά κάθε όριο. Απειλεί τα παιδιά τους, τα βρίζει, την ταπεινώνει λέγοντάς της π.χ. ότι έχει «έχει ένα μυαλό, δεν έχει παρά να το λειτουργήσει», τη θεωρεί ανίκανη και άχρηστη. Η γυναίκα βιώνει μια πραγματική «πλύση εγκεφάλου», δεν είναι παρά μια μαριονέττα στα χέρια του που τη χειρίζεται όπως αυτός θέλει, δεν έχω πια δική της σκέψη. Υποκύπτει τότε χωρίς πραγματική συγκατάθεση σε ότι την διατάζει να κάνω. Είναι πιθανό, μετά από πολλά χρόνια ταπείνωσης και απαξίωσης, εκείνη να βρει το κουράγιο να φύγει από αυτή τη κόλαση, ίσως χρειαστεί αρκετά

χρόνια για να αποκατασταθεί και να αναρρώσει από αυτή τη καταστροφική διαδικασία. Είναι αλήθεια ότι σε μια εποχή κοινωνικής ρευστότητας, ευθραυστότητας των κοινωνικών δεσμών, αναθεώρησης των βασικών ηθικών αξιών και σημείων αναφοράς, σε μία εποχή κρίσης και «ρευστής πραγματικότητας» αναπτύσσονται μια σειρά και ένα φάσμα παθολογιών του **ναρκισσισμού**. Ο διαστροφικός ναρκισσιστής κινείται και λειτουργεί πάντα μεταμφιεσμένος. Ανηχνεύει και βρίσκει το θήραμά του και μετά δεν το αφήνει ποτέ. «Παιχνιδιάρης», σαγηνευτικός, προσεκτικός, δίνει την εντύπωση ότι κατανοεί, αφουγκράζεται τις επιθυμίες και τις ανάγκες των αγαπημένων του προσώπων, της συζύγου, ερωμένης ή ακόμα και των παιδιών του. Συνήθως κατορθώνει να αποπλανήσει τη γυναίκα και να την πείσει να τον παντρευτεί. Εκείνη πέφτει στην παγίδα του «θηρευτή του έρωτα», του Dr. Jekyll και Mr. Hyde. Μόλις τα πράγματα μοιάζουν σχετικά σταθερά, στο πλαίσιο του γάμου ή της ερωτικής σχέσης, ο «άνθρωπός μας» ταπεινώνει το θήραμά του, το απαξιώνει, το ενοχοποιεί, το κακοποιεί, προκαλεί συνεχώς συγκρούσεις και εντάσεις, ποτέ όμως σε δημόσιο χώρο. Είναι ένας πρωταθλητής του χειρισμού και της χειραγώγησης των συναισθημάτων και των προσδοκιών του άλλου. Η σύντροφος ή σύζυγός του φοβάται τις εκρήξεις του, τις βίαιες εναλλαγές της διάθεσής του. Κάνει τα πάντα για να ρυθμίσει τα πράγματα, αλλά τίποτα δεν γίνεται.

Η Marie-France Hirigoyen, Γαλλίδα ψυχίατρος και ψυχαναλύτρια, χρησιμοποιεί τρεις λέξεις-κλειδιά για να ορίσει τη βία του διαστροφικού ναρκισσιστή: σαγήνη, επι-κυριαρχία, χειριστικότητα. Συναντούμε δηλαδή σε αυτά τα άτομα τα χαρακτηριστικά της **ηθικής διαστροφής**, σε αντίθεση με τη σεξουαλική διαστροφή, με μια βασική διαφορά. Αυτά τα άτομα είναι πολύ πιο υπολογιστικά και διαθέτουν μια ικανότητα καταστροφικότητας πολύ μεγαλύτερη από τις άλλες διαστροφικές προσωπικότητες. Πρόκειται για βρικόλακες που έχουν ανάγκη να αντλήσουν «αίμα» από τα θύματά τους για να στηρίξουν τη δική τους αυτό-εκτίμηση και αδύναμη ναρκισσιστική τους λειτουργία, αδειάζοντας κυριολεκτικά την ουσία, το μεδούλι του άλλου. Υπάρχει σε αυτά τα άτομα μια μεγάλη «απόλαυση» που συνδέεται με την παραβίαση της προσωπικότητας του άλλου. Αντλούν ευχαρίστηση όταν θέτουν σε δοκιμασία την ηθική του άλλου ή όταν τον πείθουν να διαπράξει μαζί τους παραβιάσεις των αρχών του ή του νόμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Arfouilloux J.C. (2002). Abandon, abandonisme. Dictionnaire de la Psychanalyse sous la direction de De Mijola A. Paris Calmann –Levy.
- Chemana R. Vandermersch B. (1995). Dictionnaire de la Psychanalyse , Larousse, Paris H-Ey, Bernard P. , Brisset Ch. (1989). Manuel de psychiatrie. Masson, Paris.
- De Mijola A. (2002). Dictionnaire de la Psychanalyse. Calmann –Levy, Paris.
- Evans D. (2005). Εισαγωγικό λεξικό της λακανικής ψυχανάλυσης. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Fenichel O. (1982). The psychoanalytic theory of neurosis. Rutledge and Kegan Paul, London.
- Freud S. (1939). Moses and Monotheism. S.E. 23, the Hogarth Press, London.
- Freud S. Breuer J.(1955). Studies on Hysteria. The Hogarth Press, London.
- Freud S. (1955).Moses and Monotheism. The Hogarth Press, London.
- Freud S. (1992). Ψυχοπαθολογία της καθημερινής ζωής. Επίκουρος, Αθήνα
- Freud S. (2001).Πέραν της αρχής της ηδονής. Επίκουρος, Αθήνα
- Green A. (1998). Η ιδιωτική τρέλα: ψυχανάλυση των οριακών περιπτώσεων. Καστανιώτη, Αθήνα
- Greenson R. (1994). The technique and practice of psycho -analysis. The Hogarth Press, London
- Houzel D. (2002). Le traumatisme de la naissance. Dictionnaire de la Psychanalyse. Calmann –Levy, Paris.
- Kaufmann P. (1998). L'apport Freudien. Larousse, Paris
- Kernberg Otto (1984). Severe Personality disorders. Yale University Press, New Haven and London.
- Kernberg Otto (1995). Love relations. Normality and Pathology. Yale University press, New Haven and London.
- Laplanche J. -Pontalis B. (1967).Vocabulaire de la Psychanalyse. PUF, Paris.
- Liaudet J.-C.(2007). Ο Φρόνιτ με απλά λόγια. Πατάκη, Αθήνα.
- Mc. Dougall J. (2001). Τα χίλια και ένα πρόσωπα του έρωτα. Νεφέλη, Αθήνα.
- Michel A. (2001).Dictionnaire de la Psychanalyse. Encyclopedia Universalis, Paris

- Μπακιρτζόγλου Σ. (2003 έως σήμερα). Σημειώσεις ψυχαναλυτικής θεωρίας και πρακτικής. Πρόγραμμα Εκπαιδευτικών Σεμιναρίων Ψυχανάλυσης «Επέκεινα-Ψυχαναλυτική Πράξη», Αθήνα.
- Παπαδόπουλος Ν. (2005). Λεξικό της ψυχολογίας. Σύγχρονη εκδοτική, Αθήνα
- Πάχτας Χ. (2002). Φόρος τιμής στον Αριστοτέλη. Ορώμενα. Καστανιώτη, Αθήνα.
- Pieron H. (1981). Vocabulaire de la Psychologie. PUF, Paris
- Porot A. (1986). Manuel alphabetique de Psychiatrie. PUF, Paris.
- Reich W. (1991). Character analysis. Noonday, New York.
- Roudinesco E. Plon M. (1997). Dictionnaire de la Psychanalyse. Paris Fayard.
- Rycroft Ch. (1972). A critical dictionary of psychoanalysis. Penguin, London.
- Φιλιππόπουλος Γ. (1971). Δυναμική ψυχιατρική. Καραβία, Αθήνα.
- Χαρτοκόλλης Π. (1991). Εισαγωγή στην ψυχιατρική, Θεμέλιο, Αθήνα.
- Χαρτοκόλλης Π. (2006). Χρόνος και Αχρονικότητα. Καστανιώτη, Αθήνα
- Χουντουμιάδη Α.-Πατεράκη Λ. (1989). Σύντομο λεξικό ψυχολογικών όρων. Δωδώνη. Αθήνα-Γιάννενα.
- Windgassen – Tolle (2003). Ψυχιατρική. Παρισιάνος, Αθήνα.
- Ανακτήθηκε 20/9/2015 από το Διαδίκτυο Κωνσταντίνος Καβάφης «Η Πόλις»
http://latistor.blogspot.com/2010/09/blog_post_2641.html#ixzz3sXw13ki3